

2010 рік: Економічні підсумки для України

Початок реформ

РЕЗЮМЕ:

- Співпрацю з МВФ було відновлено. 28 липня Правління МВФ ухвалило Угоду стенд-бай для України, яка передбачала надання 29-місячної позики в сумі 10 млрд СПЗ (близько 15,15 млрд дол. США). Початковий транш у сумі 1,89 млрд дол. США було одразу надано країні.
- Після стрімкого падіння у 2009 році, реальний ВВП зріс на 4,2% у 2010 році насамперед через збільшення реального кінцевого приватного споживання. Внесок чистого експорту до зростання реального ВВП було від'ємним на рівні 2,7 відсоткових пунктів.
- Промислове виробництво зросло завдяки відновленню експортно-орієнтованих секторів.
- Розвиток сільського господарства був підтриманий подальшим зростанням тваринництва, тоді як обсяги рослинництва скоротились.
- 2010 року було ініційовано реформу газового ринку з ухвалення закону про ринок природного газу. Було також підвищено тарифи на газ для населення на 50% з серпня.
- Було утворено Національну комісію з регулювання ринків ЖКГ, як незалежний регулятор, який повинен почати роботу у 2011 році. Цей орган буде відповідати за визначення тарифів, які раніше визначались місцевими органами влади.
- Дефіцит поточного рахунку збільшився до 3,0 млрд дол. США. Він повністю покривався профіцитом фінансового рахунку.
- Добробут населення покращився 2010 року. Рівень безробіття (МОП) знизився, тоді як зарплати зросли на 10,2% в реальному вимірі.
- Уряд впроваджував фіскальні реформи. Було ухвалено Податковий кодекс, який об'єднав законодавчі акти з регулювання системи оподаткування в один документ. Крім того було прийнято нову версію Бюджетного кодексу та закон про державні закупівлі.
- Було ухвалено закон про єдиний соціальний внесок, в результаті чого з 2011 року бізнес сплачуватиме один внесок замість чотирьох. Пенсійний фонд було визначено адміністратором цього внеску.
- Розрив Пенсійного фонду залишився значним і фінансувався за рахунок трансферту з Державного бюджету та позик Державного казначейства.
- Державні запозичення залишились основним джерелом фінансування бюджетного дефіциту. В результаті державний борг досяг 54,3 млрд дол. США або 36% від ВВП.
- Було приватизовано Укртелеком, хоча відповідні надходження до бюджету отримано лише 2011 року.
- Споживча інфляція знову стала нижчою, за 10%.
- Гривня була переважно стабільною у 2010 році.

ЗМІСТ

МВФ: Співпрацю відновлено	1
ВВП: Помірне відновлення у 2010 році	1
ІНВЕСТИЦІЇ: Продовження стагнації в 2010 році.....	2
ПРОМИСЛОВЕ ВИРОБНИЦТВО: Часткове відновлення після кризи.....	3
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ТОРГІВЛЯ: Загальне падіння на фоні зростання тваринництва.....	4
АГРАРНА ПОЛІТИКА: Одночасне натискання педалі газу й гальм.....	4
ЕНЕРГЕТИЧНА ПОЛІТИКА: Досягнення балансу на ринку газу.....	5
ТРАНСПОРТ: "Повзуче" поліпшення транспортного регулювання.....	8
ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ: До європейського регулювання і зрілого ринку.....	11
КОМУНАЛЬНІ ПОСЛУГИ: Заплановано реформи	13
ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС: Профіцит рахунку фінансових операцій компенсував дефіцит рахунку поточних операцій	14
ТОРГІВЛЯ ТОВАРАМИ: Внутрішній попит сприяв відновленню імпорту	14
МІГРАЦІЯ: Україна підписала план дій з ЄС щодо візового режиму.....	15
ЗАРПЛАТИ ТА ДОХОД: Реальний наявний дохід перевищив рівень 2008 року	16
РИНОК ПРАЦІ: Рівень безробіття (МОП) залишився вищим, ніж до кризи	16
БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА: Фіскальні реформи пришвидшилися.....	17
ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА: Ухвалено Податковий кодекс.....	20
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: Соціальні стандарти значно зросли.....	22
ПЕНСІЙНА СИСТЕМА: Пенсійна реформа залишається на порядку денному.....	23
ДЕРЖАВНИЙ БОРГ: Уряд продовжував нарощувати запозичення.....	24
ПРИВАТИЗАЦІЯ: Активація приватизації	26
БІЗНЕС-КЛІМАТ: Динаміка оцінок та очікувань ділових кіл у 2010 році.....	27
ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВ: Відновлення позитивних економічних показників	29
ПОЛІТИКА ВАЛЮТНОГО КУРСУ: Обмінний курс був стабільним в 2010 році.....	32
ФІНАНСОВІ РИНКИ: Банківська система закінчила 2010 рік зі змішаними результатами	33

МВФ: Співпрацю відновлено

Економічна криза призвела до більш активної ролі МВФ в розвитку української економіки з кінця 2008 року. Позики МВФ, надані у 2009 році, допомогли українському уряду виконати свої зобов'язання вчасно, включаючи здійснення виплат по зовнішньому боргу. Високий фіскальний тиск протягом 2010 року змусив новий уряд докласти зусилля щодо продовження співпраці з Фондом.

Місія МВФ повернулася в Україну в кінці березня 2010 році для продовження переговорів після призупинення Програми стенд-бай восени 2009 році. Як і в 2009 році найбільш суперечним пунктом нового етапу переговорів було питання фіскальної консолідації. Зокрема значні занепокоєння в МВФ викликала стійкість фіскальної системи в Україні, зокрема у зв'язку із розміром соціальних стандартів, які мали бути закладені в Законі про Державний бюджет на 2010 рік. Оскільки консенсусу так і не було досягнуто, МВФ не ухвалив рішення про надання наступного траншу позики.

В червні продовжились переговори вже про укладання нової Угоди стенд-бай, а не про відновлення попередньої угоди, оскільки змінились завдання, що стояли перед Україною. 28 липня Правління Фонду ухвалило нову Угоду стенд-бай для України, яка передбачала надання 29-місячної позики в сумі 10 млрд СПЗ (близько 15,15 млрд дол. США). Початковий транш у сумі 1,89 млрд дол. США було одразу надано країні. З цієї виплати 1,0 млрд дол. США було надано для потреб бюджету.

Підписання нової Угоди стало можливим завдяки кільком впровадженим Україною заходам. Державний бюджет було секвестровано (див. *Фіскальну політику*). Було ухвалено Закон про Регулювання ринку природного газу (див. *Енергетичну політику*). Крім того, було підвищено тарифи на газ для населення на 50% з 1 серпня. Внесені зміни до Закону про НБУ передбачали вищу незалежність НБУ та поступовий перехід до інфляційного таргетування.

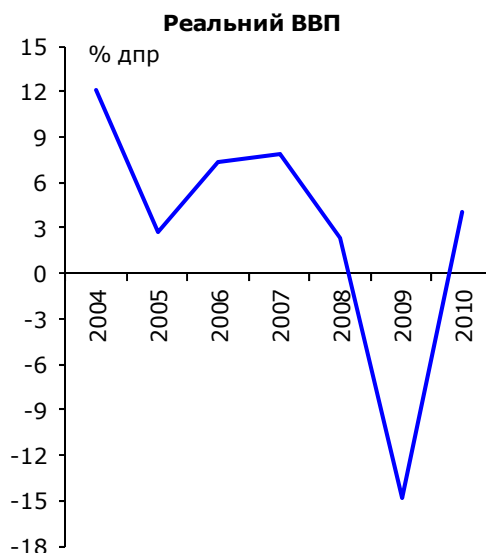
Основною метою нової Програми стала консолідація суспільних фінансів, відновлення стійкості банківської системи та проведення жорсткішої монетарної політики. Підписаний Меморандум визначив індикатори для дефіциту сектору державного управління на рівні 3,5% від ВВП у 2011 році та 2,5% від ВВП у 2012 році. Державний борг потрібно буде знизити до 35% від ВВП до 2015 року. Продовження пенсійної реформи вимагається як один із заходів бюджетної консолідації. Зокрема йдеться про підвищення віку виходу на пенсію для жінок до 60 років (з поточних 55 років). Мінімальний страховий та трудовий стаж також слід підвищити. Також очікується подальша реформа газового сектору. Уряд пообіцяв надалі збільшити тарифи на газ для теплогенеруючих компаній та населення, щоб ліквідувати дефіцит Нафтогазу вже у 2011 році.

Місія МВФ повернулася в Україну в листопаді 2010 року для чергового квартального перегляду угоди. Місія зробила висновок, що Україна здійснює заходи у відповідності до цілей Програми. В кінці грудня Правління Фонду закінчило перший перегляд економічної діяльності країни за програмою. В результаті було прийнято рішення про надання українській владі чергового траншу в розмірі 1,5 млрд дол. США, з яких 1,0 млрд дол. США було надано для бюджетних цілей, що покращило фіскальні позиції уряду на початку 2011 року.

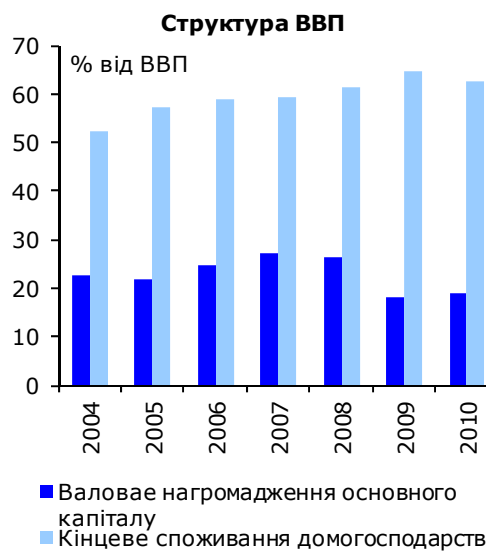
В цілому Україна стала другим найбільшим позичальником МВФ після Румунії. Продовження співпраці надало країні додаткові кошти для погашення боргу, а також відкрило міжнародні ринки капіталу.

ВВП: Помірне відновлення у 2010 році

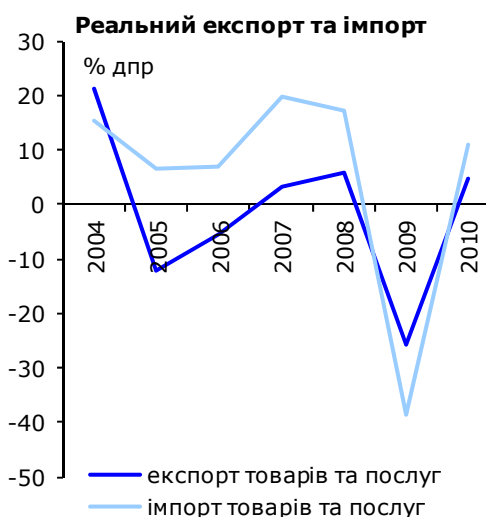
Після значного падіння реального ВВП у 2009 році (на 14,8%) економіка продемонструвала помірне відновлення у 2010 році.

Джерело: Держкомстат

Джерело: Держкомстат

Джерело: Держкомстат

Зовнішній попит на українські товари збільшився, хоча залишився слабким та нестабільним протягом року. Обмежене банківське кредитування позначилось на повільному зростанні інвестицій. В цілому, реальний ВВП зріс на 4,2% у 2010 році.

З боку попиту, найголовнішим чинником зростання було реальне кінцеве приватне споживання, приріст якого склав 7,0% завдяки стрімкому відновленню реального наявного доходу (див. *Зарплати та дохід*). Борговий тягар на домогосподарства знизився, хоча й надалі мав від'ємний внесок до зростання споживання. Крім того, домогосподарства збільшили чисту покупку іноземної валюти. Реальне валове нагромадження основного капіталу зросло на 4,9% завдяки швидкому зростанню в другому півріччі. Разом з тим, інвестиції, ймовірно, було переоцінено внаслідок спрощення правил реєстрації, яке призвело до різкого зростання прозвітованих обсягів індивідуального будівництва, включаючи будівлі, що були зведені у попередні роки. Зростання споживання та помірне відновлення інвестицій сприяло збільшенню інвестицій (на 11,1%). Водночас експорт зріс значно повільніше (на 4,5%). В результаті, чистий експорт мав від'ємний внесок до реального зростання ВВП на рівні 2,7 відсоткові пункти.

З боку виробництва, переробна промисловість була найбільшим рушієм економічного відновлення. Зокрема реальна додана вартість в цих секторах зросла на 4,5%. Добувна промисловість збільшила додану вартість на 3,3%. Вище виробництво та споживання стимулювали зростання реальної доданої вартості в торгівлі та транспорті і зв'язку (відповідно на 4,0% та 5,1%). Разом з тим, додана вартість в будівництві знизилась на 1,7% протягом року, причому вона зростала в другому півріччі. Сільське господарство також продемонструвало зниження доданої вартості (на 1,3%) через гірший, ніж у 2009 році, врожай, що було лише частково компенсовано зростанням в тваринництві (див. *Сільськогосподарське виробництво*).

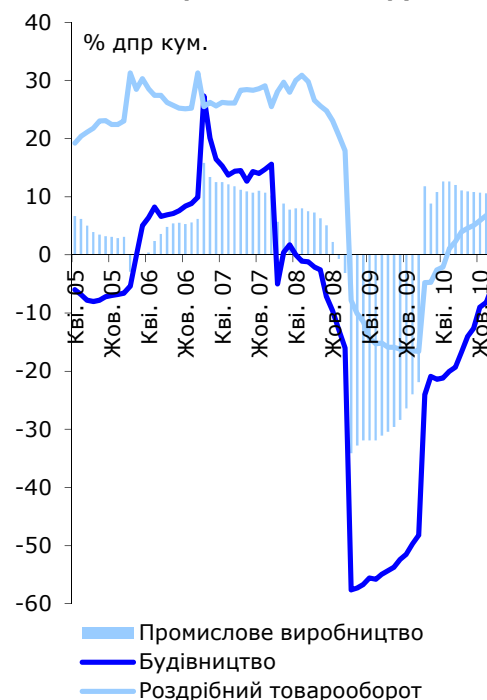
Інвестиції: Продовження стагнації в 2010 році

Застій інвестицій у 2010 році був викликаний економічною кризою і песимістичним сприйняттям ризику більшістю інвесторів. Падіння доходів, дороге обслуговування боргу і стагнація фондового ринку змусили бізнес призупинити великі інвестиційні проекти з модернізації виробничих потужностей. В результаті, реальне валове нагромадження основного капіталу збільшилося у 2010 році на 4,9%, здебільшого залишившись на кризовому рівні.

Реальне валове нагромадження основного капіталу знизилосся найбільше в будівництві комерційної нерухомості та об'єктів інфраструктури. Будівництво було в значній мірі заморожене або недостатнє через низьке фінансування як з державних, так і з приватних джерел. За даними Держкомстату реальне валове нагромадження основного капіталу в інші об'єкти, крім комерційної нерухомості, зростало протягом 2010 року. Великі будівельні компанії продовжували страждати від дефіциту ліквідності. Натомість, будівництво житла поживало і збільшилося у 2010 році на 49,6%. Відновлення відбулося в основному за рахунок індивідуального будівництва, підтриманого ростом доходів домогосподарств на фоні низької статистичної бази. Але є ще одне пояснення - методологічне, оскільки з 2010 року приватне будівництво без законного дозволу було включене до офіційної статистики. Між тим, великі будівельні компанії продовжували страждати від дефіциту ліквідності.

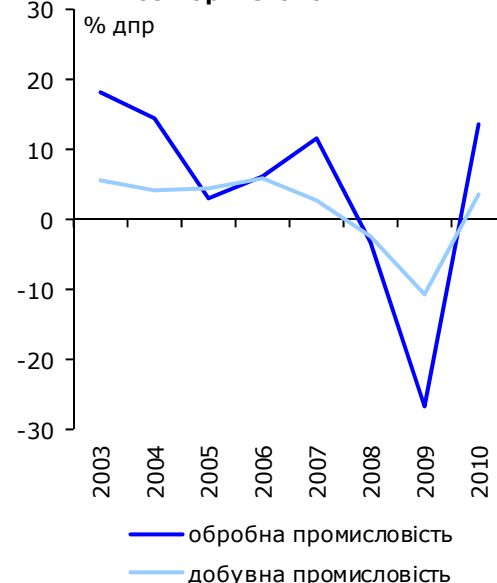
Реальне валове нагромадження основного капіталу в машини та обладнання в 2010 році було слабким. Великі промислові компанії повинні були заморозити масштабні інвестиції і зосередитися на незначному поліпшенні виробничих потужностей. У 2010 році зростання реальних інвестицій у машини й обладнання було різноспрямованим і нечітким. Воно змінювалося протягом перших двох кварталів від приросту на 7,8% дпр до спаду на 11,0% дпр і потім виросло на 13,2% дпр в третьому кварталі. В цілому, в 2010 інвестиції в машини та обладнання зросли на 14,5%.

Тенденції реального сектору

Джерело: Держкомстат

Динаміка виробництва ключових секторів економіки

Джерело: Держкомстат

Відповідно до галузевої структури інвестицій в основний капітал (яка є вужчою категорією, ніж валове нагромадження капіталу), найшвидше скорочення у 2010 році спостерігалось в переробній промисловості (на 9,5%), роздрібній торгівлі (на 25,2%) і секторі фінансових послуг (на 21,3%). Інвестиції в повітряне сполучення впали на 29,5%. Навпаки, сектори наземного транспорту та операцій з нерухомістю прискорили інвестиції в основний капітал відповідно на 55,7% і 32,2% за рахунок збільшення доходів.

Промислове виробництво: Часткове відновлення після кризи

У 2010 році промислове виробництво частково відновилося після кризи завдяки експортно-орієнтованим секторам. Все ж, рік був досить важким для виробників і фізичні обсяги випуску не досягли докризового рівня. Відновлення було пригнічено нестабільністю зовнішнього попиту, що частково пояснювалось зміною в інвестиційній діяльності урядів країн, що розвиваються. В Україні нерівномірне відновлення внутрішнього попиту та обмежене банківське кредитування стало іншими чинниками, що обмежили зростання промислового виробництва.

За даними Держкомстату, реальне промислове виробництво зросло на 11,2% у 2010 році. Машинобудування та хімічна промисловість стали лідерами відновлення із зростанням випуску відповідно на 36,1% та 22,5%. Випуск в металургії зріс повільніше на 12,2% через нестабільний попит на світових сировинних ринках. Слабше відновлення мало місце в харчовій промисловості та виробництві неметалевої продукції, які більш помірно збільшили свій випуск на 3,2% та 8,5% у 2010 році внаслідок слабого внутрішнього попиту.

Виробництво транспортних засобів зростало найбільше (на 61,9%) у 2010 році. Це зростання пояснюється стрімким збільшенням зовнішніх замовлень на залізничні вагони з боку країн, з перехідною економікою, насамперед СНД, на фоні значних державних інвестицій в інфраструктурні проекти тих країн. Зовнішній попит також сприяв зростанню інших підсекторів машинобудування, що зросли в середньому на 21,1% у 2010 році.

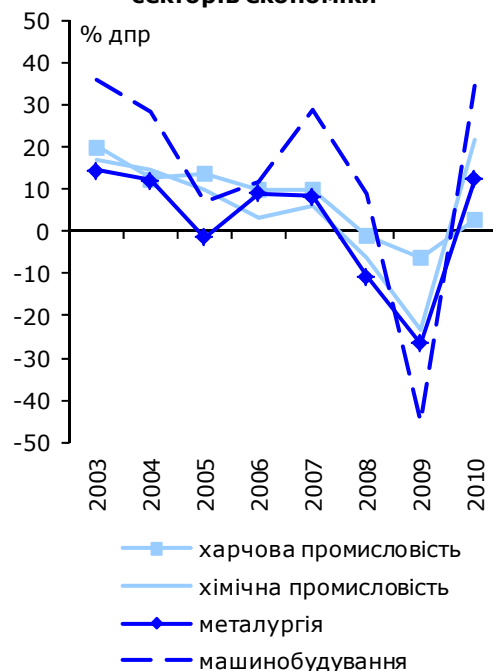
Хімічна промисловість виграла від збільшення попиту на азотні добрива на світовому ринку, а також від субсидованих цін на природний газ, який є найбільшим фактором виробництва при випуску добрив. Зростання цін та стабільні витрати спричинили зростання випуску в хімічній та нафтохімічній промисловості відповідно на 26,6% та 10,1% у 2010 році.

2010 рік був досить важким для металургії. Відновлення традиційних ринків для українського металу (Далекі Схід, Північна Африка та ЄС) не були такими сильними, як очікувалось, в результаті чого вітчизняні компанії мусили переключитись на висококонкурентний китайський ринок. Останній значно залежав від державних інвестицій в інфраструктурне будівництво; тому попит на метал був дуже нестабільним. Все ж, зростання цін на метал, девальвація національної валюти та стрімке урізання витрат дозволили українським металургам протистояти конкуренції та збільшити продажі і використання потужностей.

Дефіцит руди на світових ринках був найголовнішим чинником зростання добувної промисловості. Розширення експорту дозволило збільшити видобуток залізної руди на 14,8% у 2010 році. Натомість видобуток of паливно-енергетичних корисних копалин продовжив знижуватись і зменшився на 3,1% через недостатні інвестиції в розвиток нових родовищ.

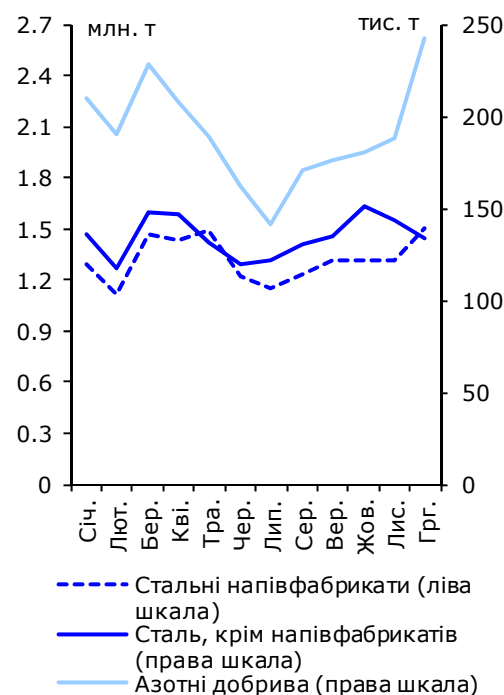
Слабкий внутрішній попит призвів до помірного зростання секторів, які орієнтовані на внутрішній ринок. Харчова промисловість (виключаючи виробництво тютюнових виробів) збільшила випуск на 4,5%, тоді як посилення податкового тиску призвело до зниження випуску тютюнових виробів на 10,4%. Провал в промисловому та інфраструктурному будівництві призвів

Динаміка виробництва ключових секторів економіки

Джерело: Держкомстат

Виробництво головних експортних продуктів в 2010 році

Джерело: Держкомстат

до помірного зростання виробництва будівельних матеріалів, чому сприяло збільшення попиту з боку приватного будівництва.

Сільськогосподарське виробництво та торгівля: загальне падіння на фоні зростання тваринництва

Випуск сільського господарства трохи знизився у 2010 році у порівнянні з 2009 роком. Зростання тваринництва частково компенсувало низький врожай, результатом чого стало загальне зниження обсягу сільськогосподарського виробництва лише на 1,5% у 2010 році. Найбільше зниження виробництва мало місце в відбулося у господарствах населення, в результаті чого зросла частка сільськогосподарських підприємств у сукупному обсязі сільського господарського виробництва.

У 2010 році Україна збрала 39,3 млн т зернових та зернобобових культур, що майже на 13% нижче, ніж роком раніше. Основними причинами цього були незадовільні погодні умови, а також незначне зниження посівних площ (приблизно на 3%). У цукровій галузі навпаки високий попит разом з низьким співвідношенням запасів до використання на фоні очікувань високих світових цін на цукор та протекціоністської політики держави призвели до зростання виробництва цукрових буряків на 37% до 13,8 млн т у 2010 році. В олійній галузі зростання світового попиту на рослинні олії, низькі співвідношення запасів до використання та недозавантажені потужності українських маслоекстракційних заводів були основними факторами, що пояснюють 6% зростання виробництва насіння соняшнику (до 6,8 млн т), а також 61% зростання виробництва соєвих бобів (до 1,7 млн т). Найбільша частка соєвих бобів споживається на внутрішньому ринку у птахівництві та свинарстві. У вирощуванні рапсу спостерігались протилежні тенденції: його виробництво та експорт знизилися відповідно на 22% та 19%. Конкуренція з боку інших олійних культур разом з новими вимогами щодо сертифікації імпорту рапсу до ЄС є основними чинниками, що спричинили такий розвиток подій. Загальне зниження виробництва у рослинництві становило 4,7% у 2010 році.

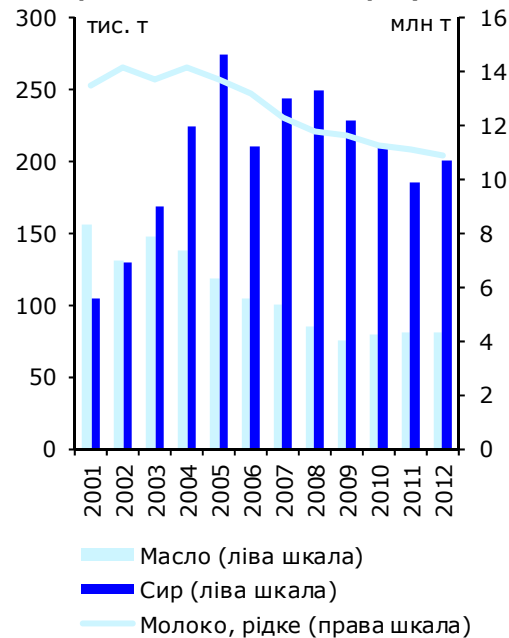
Незважаючи на сукупне зниження експорту рослинних культур, Україна залишила за собою лідерські позиції у торгівлі олійними культурами. Експорт зернових, однак, знизився на 41% в основному за рахунок експортних обмежень, які було запроваджено восени 2010 року та подовжено до кінця березня 2011 року (див. *Аграрну політику*).

Виробництво тваринницької продукції зросло на 3,2% у 2010 році. Зокрема, сільськогосподарські підприємства збільшили виробництво на 8,2%, а домогосподарства знизили на 0,5%. Тим не менш, домогосподарства все ще домінують у м'ясній (за виключенням птахівництва) та молочній галузях. Їхні частки складають 66% у вирощенні великої рогатої худоби, 55% - свиней, 83% - кіз та овець та 46% - птахів в Україні. Країна залишається чистим імпортером яловичини та свинини. Зростання виробництва м'яса птахів та яєць у великих агрохолдингах, які випускають продукцію кращої якості, що надає кращі експортні можливості державі, мало своїм результатом збільшення експорту м'яса птахів на 77% у 2010 році. Однак він все ще залишається незначним, оскільки більша частина м'яса птахів, що виробляється, споживається всередині країни. Експорт молочної продукції також залишається незначним у зв'язку з низькою якістю сирого молока, що постачається домогосподарствами. У 2010 році він знизився ще на 9%.

Аграрна політика: Одночасне натискання педалі газу й гальм

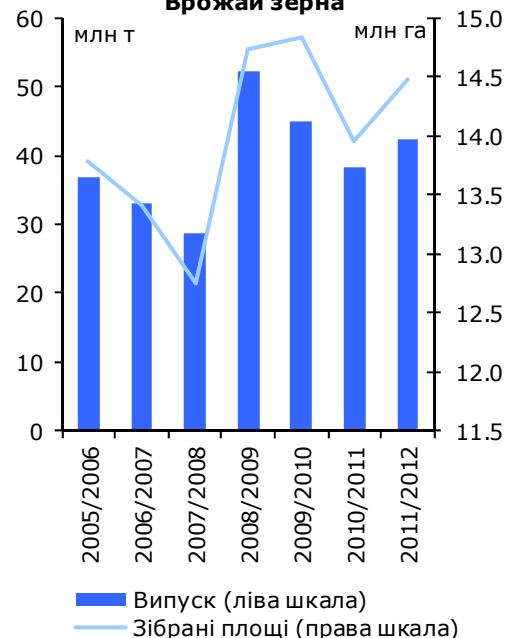
У 2010 році, українську аграрну політику можна охарактеризувати як "одночасне натискання педалі газу й гальм". Незважаючи на спроби уряду впорядкувати державне регулювання сектору, що було передбачено реформою податкової системи та новими схемами відшкодування ПДВ, "ручне керування" широко

Виробництво молочних продуктів

Джерело: дані USDA на 19.12.11

Врожай зерна

Джерело: USDA станом на 19.12.11

використовувалося в окремих підсекторах, знижуючи їх конкурентоспроможність.

Бюджетні видатки на сільське господарство збільшилися приблизно на 10% у 2010 (порівняно із суттєвим зниженням фінансових ресурсів 2009 року) до 7,8 млрд. грн. Фінансування заходів підтримки "жовтої скрині" досягли 1,6 млрд грн, що значно нижче максимального рівня підтримки передбаченого зобов'язаннями ВТО.

Незважаючи на вищий за середній врожай зернових (39 млн. т), на початку торговельного року 2010/11 було введено експортні обмеження. Спочатку, експортери зернових підлягали жорсткому експортному регулюванню, насамперед, у вигляді довготривалих перевірок якості зерна та затримок з поставками у портах. Це тривало доки уряд формально не встановив експортну квоту для зернових – 2,7 млн тⁱ, включаючи 0,5 млн т пшениці, 0,2 млн т ячменю, 2,0 млн т кукурудзи, по одній тисячі тон жита та гречки, до кінця 2010 року, що офіційно пояснили низькою пропозицією зернових на внутрішньому ринку. Оскільки квота була значно нижчою за експортний потенціал України у 2010/2011 торговельному році, таке рішення призвело до зниження цін на внутрішньому ринку в середньому на 50 дол. США за тону. В результаті, приблизна оцінка втрат, за винятком втрат експортерів та зниження інвестиційної привабливості сектору, складає 1,9 млрд дол СШАⁱⁱ оскільки фермери не мали змоги отримати переваги від сприятливих цін на світовому ринкуⁱⁱⁱ, що вдвічі більше за сукупні бюджетні витрати на сільське господарство (відповідно 1,9 млрд дол. США порівняно до 0,98 млрд дол США).

Уряд скасував можливість отримання відшкодування ПДВ для експортерів у натуральній формі і запропонував використовувати зобов'язання з ПДВ.^{iv} Більше того, у новому Податковому кодексі передбачено радикальні реформи ПДВ, зокрема, звільнення від сплати ПДВ для зернових експортерів протягом періоду з липня 2011 до січня 2014.^v Заплановано, що особливий режим ПДВ буде повністю змінено: починаючи з січня 2010 року аграрні компанії накопичують кошти на сплату ПДВ на спеціальних рахунках і не матимуть право на отримання жодних податкових пільг з 2018 року. Молоко- та м'ясопереробні підприємства, в свою чергу, змушені сплачувати ПДВ в бюджет, а не постачальникам молочної сировини або м'яса, як це відбувалося раніше. Запровадження нових податків, які не включені до фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП), зокрема, екологічного податку та податку на землю для земельних ділянок, що не використовуються у сільськогосподарському виробництві, одночасно із суворішими вимогами щодо права сплати ФСП може призвести до збільшення податкового навантаження для сектору.

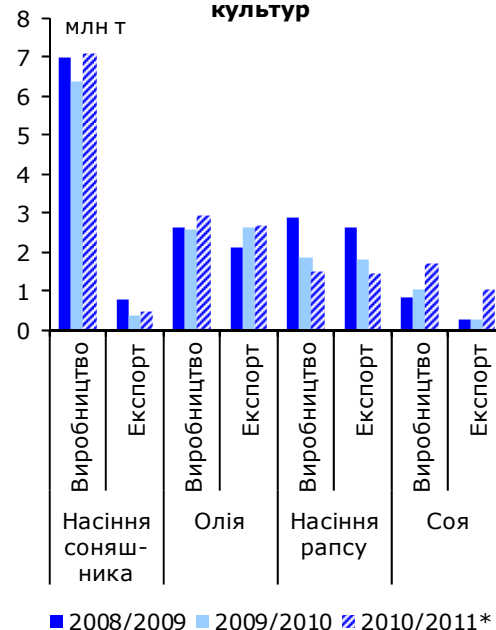
Енергетична політика: Досягнення балансу на ринку газу

Ціни на імпортований газ. Після президентських виборів і формування нового уряду пріоритети державної політики на ринку газу були перенесені на отримання знижки на імпорт російського природного газу і підвищення внутрішніх цін на газ.

21 квітня, відповідно до прийнятих поправок до газової угоди з Росією, Україна одержала знижку на імпортований природний газ в 100 доларів за тисячу кубометрів протягом наступних 10 років, починаючи з другого кварталу 2010 року. Замість цього базування Чорноморського флоту Росії на військово-морській базі в Севастополі було продовжено ще на 25 років з залишенням тої ж річної орендної плати в 100 млн дол. США. Це дозволило зберегти середньозважену ціну імпортного газу на рівні 258 дол. США за тисячу кубометрів (ТКМ) і, таким чином, підтримати залежні від газу хімічну і металургійну промисловості.

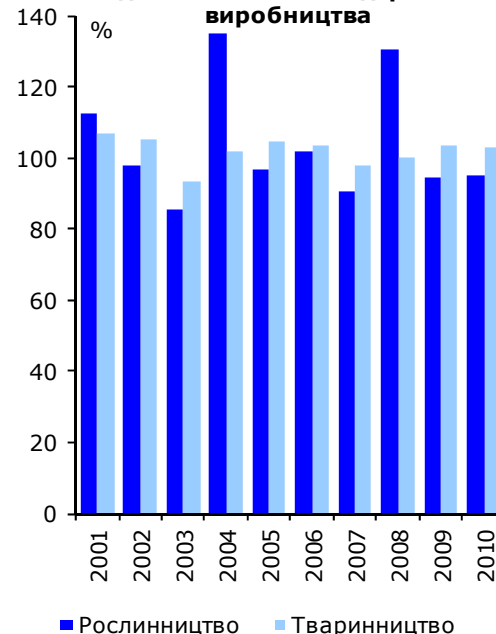
Внутрішні тарифи на газ. Національна комісія регулювання електроенергетики (НКРЕ) ухвалила рішення про підвищення

Виробництво та експорт олійних культур

Джерело: USDA станом на 19.12.11

Індекс сільськогосподарського виробництва

Джерело: Держкомстат

тарифів на газ для населення та теплогенеруючих компаній на 50% з 1 серпня 2010 року. У результаті базова^{vi} ціна газу для домогосподарств і теплогенеруючих компаній зросла відповідно до 725 і 1309 грн за тисячу кубометрів. Тарифи для промислових споживачів і бюджетних організацій з 1 серпня 2010 року було також підвищено на 9,8% до 2187,20 грн за тисячу кубометрів. Водночас уряд продовжив підтримувати пільгові ціни на газ для виробників азотних добрив. Ці ціни в 2010 році зросли лише на 3% до 1633,30 грн за тисячу кубометрів.

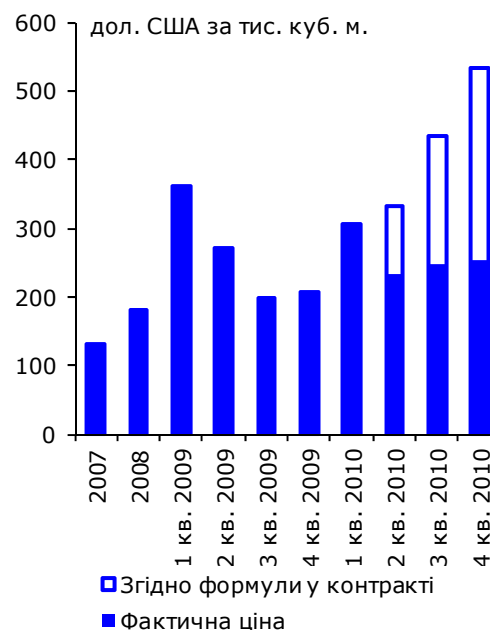
Нафтогаз. На початку року державний монополіст на газовому ринку, НАК Нафтогаз Україна, стикнувся із значною кризою ліквідності. Дефіцит грошових коштів компанії був насамперед викликаний збитками від продажу газу місцевим теплогенеруючим компаніям за заниженими цінами тоді, як ціна імпортованого газу з Росії досягла більше 300 дол. США за тисячу кубометрів. Водночас місцева влада не змогла в 2009 році компенсувати втрати теплогенераторам, що призвело до високої заборгованості останніх перед Нафтогазом на початку 2010 року. Вона досягла 3,65 млрд грн станом на 19 лютого 2010 року і була основною причиною величезного дефіциту ліквідності Нафтогазу, який у 2010 році оцінювався в 10 млрд грн. У відповідь на це уряд зберіг високі обсяги прямої підтримки з бюджету (3,4 млрд. гривень з Державного бюджету 2010 року), і продовжив надавати монополісту кредити через державні банки.

Незважаючи на проблеми з ліквідністю, підвищення внутрішніх тарифів на газ і надання пільг на сплату податку на прибуток підприємств дозволило трохи поліпшити рентабельність НАК Нафтогаз в 2010 році. Відповідно до неконсолідованої фінансової звітності^{vii} за 2010 рік компанія продемонструвала чистий збиток у розмірі 1,5 млрд дол. США у порівнянні з 2,8 млрд дол. США чистого збитку у попередньому році.

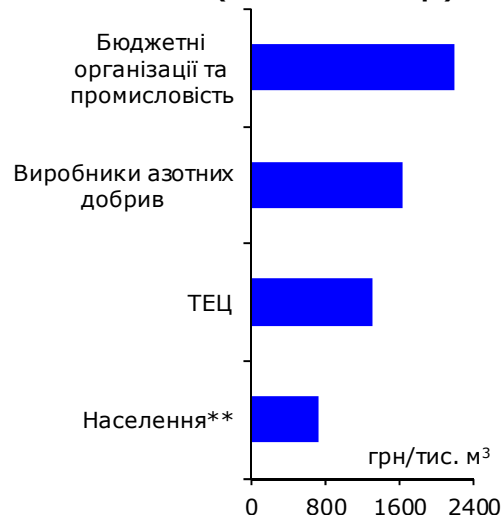
Конфлікт з RosUkrEnergo. Додаткова проблема для стабільності ринку газу була викликана конфліктом з колишнім газовим посередником на українському ринку - РосУкрЕнерго. На початку року компанія ініціювала судовий розгляд проти Нафтогазу в Арбітражному Інституті Торгової палати Стокгольма. Останній вирішив задовольнити претензії РосУкрЕнерго. Відповідно до двох судових рішень, які пізніше були визнані Верховним Судом України і з якими погодилися сторони, НАК Нафтогаз повинен поступово повернути 12,1 млрд кубометрів природного газу РосУкрЕнерго,^{viii} тоді як РосУкрЕнерго заплатить 1,7 млрд дол. США свого боргу Нафтогазу. Таким чином, Нафтогаз зможе уникнути репутаційних втрат, але ця угода означає додаткове фінансове навантаження на компанію, оскільки їй буде необхідно замінити цей газ новим, купленим за вищими цінами.

Облгази. Регіональні газорозподільчі компанії (облгази) знову були відокремлені від Нафтогазу. 5 липня 2010 року Кабінет Міністрів скасував своє попереднє рішення^{ix} про передачу активів цих компаній до НАК Нафтогаз. Водночас тарифи на транспортування і постачання газу також були збільшені до 142,3 грн за тисячу кубометрів за транспортування і до 41,3 грн за тисячу кубометрів за постачання, що, як очікувалось, зробить цей бізнес прибутковим в 2011 році.

Реформа газового ринку. У середині 2010 року почалася довгоочікувана законодавча реформа газового сектору. 8 липня парламент схвалив Закон "Про засади діяльності на ринку природного газу"^x, який визначає принципи і графік реформи національного газового ринку. За цим Законом Україна оголосила про намір створити конкурентну структуру ринку газу на основі відповідного законодавства ЄС^{xi} та провести вертикальний розподіл Нафтогазу, який включає розділення діяльності монополіста по транспортуванню, розподілу та постачанню, починаючи з 2012 року. Реалізація задекларованих принципів, як очікується, допоможе подолати наявне шкідливе перехресне

Ціна імпортного природного газу

Джерело: НАК "Нафтогаз"

Ціни на газ в Україні для різних споживачів (на 1 січня 2011р.)*

Джерело: НКРЕ

* Ціни без ПДВ, цільової надбавки, тарифів на транспортування, розподіл і постачання

** Середня ціна

субсидування цін і зробити газовий ринок привабливішим для інвестицій.

В грудні Україна зробила ще один крок у напрямку гармонізації енергетичного законодавства з європейським, приєднавшись до Європейського енергетичного співтовариства. Парламент ратифікував Протокол про приєднання до Енергетичного співтовариства^{xii}, згідно з яким Україна взяла зобов'язання прийняти закони з регулювання ринків газу та електроенергії відповідно до європейських стандартів. Очікується, що модернізація національного законодавства створить можливості для українських постачальників енергії постачати енергетичні ресурси безпосередньо на європейські ринки. Крім того, прозоріша структура і процедури регулювання будуть стимулювати інвестиції європейських енергетичних компаній в національну інфраструктуру ринків газу та електроенергії.

Модернізація ГТС і диверсифікація поставок газу. У 2010 році Україна продовжувала шукати зовнішніх інвесторів для модернізації газотранспортної системи (ГТС) і розробки газових родовищ, а також можливості диверсифікації поставок природного газу.

У другому півріччі Україна ініціювала ряд переговорів з ЄС і окремими європейськими країнами (в тому числі Німеччиною і Францією) щодо інвестицій в модернізацію ГТС. Як результат, міжнародні організації (зокрема, Світовий банк, ЄБРР та ЄІБ) погодилися надати перший транш інвестицій в модернізацію української ГТС в середині 2011 року на загальну суму 308 млн дол. США в рамках підписаних раніше в Брюсселі декларації.

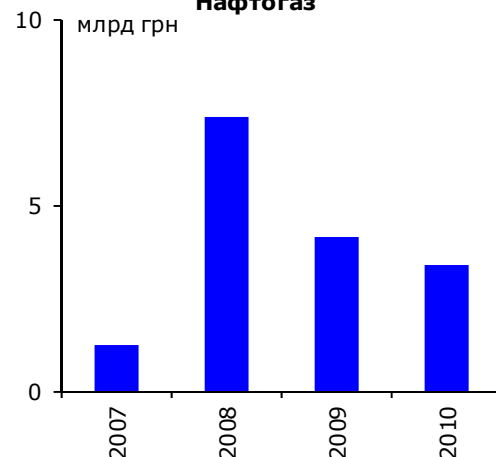
Аналогічні переговори з Росією не були настільки ж успішними. Україна відмовилася від пропозиції створення спільного підприємства з російським Газпромом і передачу йому у власність української ГТС як один з варіантів співпраці в обмін на інвестиції. Підписані з Росією угоди стосувалися 5-річної гарантії транзиту газу через Україну при щорічному обсязі 112 млрд кубометрів, що зробить інвестиції в ГТС більш передбачуваними, і спільної діяльності з російським Газпромом по розробці газових родовищ в Чорному морі і метану з вугільних пластів в Донбасі.

Водночас дії уряду показали, що Україна має намір вкладати кошти в модернізацію ГТС і створення інфраструктури для диверсифікації поставок газу самостійно. У 2010 році Нафтогаз майже вдвічі збільшив інвестиції в технічне обслуговування та оновлення ГТС до 1,75 млрд грн і оголосив про плани щодо збільшення інвестицій до 3,1 млрд грн у 2011 році. Звичайно, це набагато менше, ніж потрібні за оцінкою Міністерства енергетики та вугільної промисловості 6,5 млрд дол. США до 2018 року, але це буде значно стимулювати зовнішніх інвесторів найближчим часом зробити серйозні інвестиційні пропозиції.

Крім того, Україна створила державне підприємство по будівництву першого терміналу скрапленого природного газу (СПГ) в Одесі в січні 2011 року з проектною потужністю 10 млрд кубометрів і почала переговори з постачальниками СПГ. Очікується, що успіх цього проекту із загальним обсягом інвестицій у розмірі 1 млрд дол. США і збільшення власного видобутку газу (у тому числі з нетрадиційних джерел) зменшить залежність України від імпорту газу з Росії.

Електроенергія. У 2010 році експорт електроенергії визначався його новим механізмом – аукціонами.^{xiii} Незважаючи на усталені процедури, які передбачають конкуренцію між трейдерами електроенергії, нові правила можна оцінити як неконкурентоспроможні. Оператор електромереж - державна компанія Укренерго - блокувала заявки на експортні потужності компаній, не афілійованих з корпорацією ДТЕК. На фоні нижчих обсягів постачання електроенергії до Західної Європи через падіння цін на електроенергію в цьому регіоні спотворення конкурентного механізму зробило експорт української електроенергії до Європи не вигідним.

Бюджетна компенсація НАК "Нафтогаз"

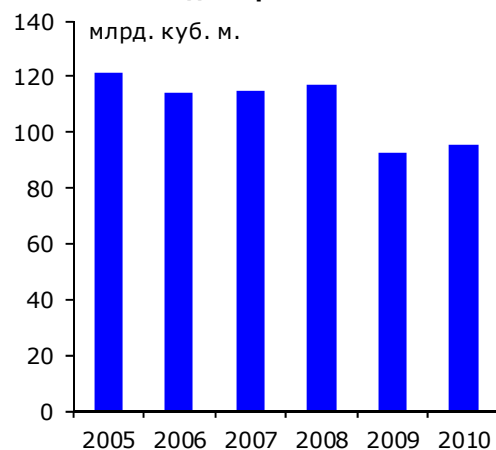
Джерело: Звіти Казначейства

Ліквідність НАК "Нафтогаз України"

Джерело: НАК "Нафтогаз України"

Транзит природного газу через Україну до Європи

Джерело: Держкомстат; НАК "Нафтогаз"

НКРЕ продовжувала піднімати тарифи на електроенергію для внутрішніх промислових споживачів до рівня економічних витрат. У 2010 році тарифи були підвищені на 21%. Мораторій на підвищення тарифів для виробників металургійної та хімічної галузі було скасовано. Водночас тарифи на електроенергію для населення залишалися незмінними, що зберегло фінансовий тиск на державні енергогенеруючі компанії.

В атомній енергетиці Україна зберегла існуючу схему поставок ядерного палива для українських атомних електростанцій (АЕС). Енергоатом і російський виробник ядерного палива ТВЕЛ підписали угоду про продовження поточного контракту на поставку. Таким чином, Росія залишиться основним постачальником ядерного палива протягом наступних 20-25 років, що зробить плани з модернізації атомної галузі більш зрозумілими у довгостроковій перспективі.

Крім того, ТВЕЛ виграв тендер і став основним підрядником з будівництва нової атомної станції в Україні та нових енергоблоків для Хмельницької АЕС. Це сприятиме подальшому зміцненню планів зі створення замкнутого циклу виробництва ядерного палива в Україні і збільшення частки АЕС в загальному обсязі виробництва електроенергії.

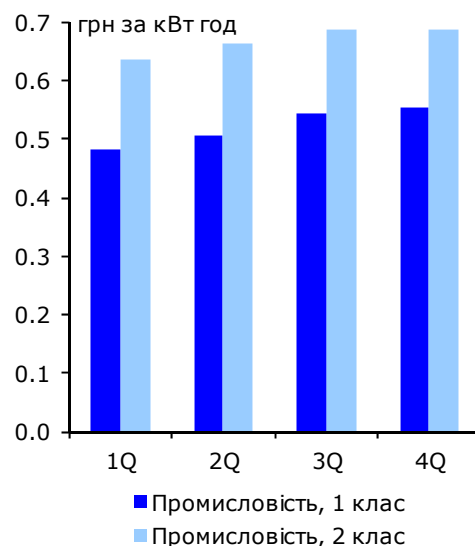
Відновлювані джерела енергії. Корпорація ДТЕК почала перший в Україні великомасштабний інвестиційний проект в секторі відновлюваних джерел енергії в рамках так званого «зеленого тарифу», який передбачає пільгові ціни на електроенергію, що виробляється з відновлюваних джерел. Компанія оголосила плани будівництва найбільшої вітрової електростанції в Україні у 2011 році з загальною встановленою потужністю 200 МВт, що вдвічі більше, ніж наявні потужності всіх вже встановлених одиниць (близько 90 МВт). В разі успіху це стане позитивним сигналом для інвесторів і розширить їхню участь у ринку відновлюваних джерел енергії в Україні.

Транспорт: "Повзуче" поліпшення транспортного регулювання

Тарифи. У 2010 році Міністерство транспорту і зв'язку (МТЗУ) відмовилося від використання тарифів як інструменту фінансової підтримки державних транспортних компаній. Замість цього Міністерство намагалось стимулювати транспортні обороти, які скоротились після кризи. У січні воно надало 20-50% знижки на послуги українських портів для іноземних круїзних суден^{xiv}. У березні воно продовжило чинність 18-50% знижки, встановленої в 2009 році для транзитних вантажних перевезень в десяти портах до 31 грудня 2010 року^{xv}. Обробка транзитних вантажів у контейнерах^{xvi}, а також причальні лінії для транзиту нафти^{xvii} стали значно дешевшими. Оскільки відносно високі тарифи на залізничні вантажні перевезення обмежують потенціал позитивного впливу цих рішень, залізниця також запровадила суттєві (15-50%) знижки на перевезення транзитних вантажів^{xviii}. Проте Україна була далеко позаду в регіональній гонці за залучення транзитних вантажів і поліпшення інфраструктури. Таким чином, ці заходи були своєчасними, але недостатніми. Транзитні вантажі, що обробляються українськими портами, а також транзит вантажів залізницею продовжили знижуватись у 2010 році. Для підтримки сектора знижки на транзит були продовжені на 2011 рік.^{xix}

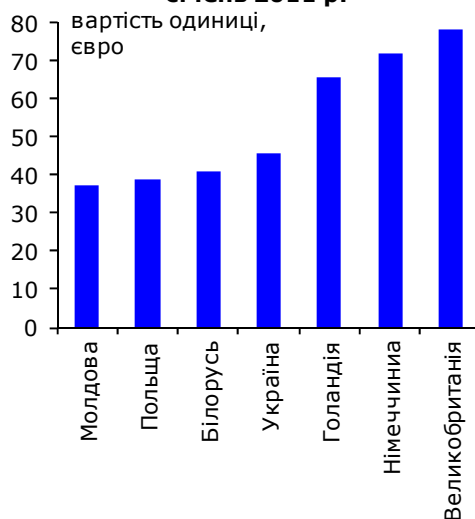
Крім зниження ставок, МТЗУ стимулювало конкуренцію в секторі, відмінивши кілька рішень, що спотворювали конкуренцію. По-перше, в липні 2010 року були остаточно скасовані тарифні преференції для металургії та хімічної промисловості^{xx}, які були надані в кінці 2008 року, а залізничні тарифи для цих двох секторів були підвищені після замороження протягом майже двох років^{xxi}. По-друге, з 1 січня 2010 року уряд скасував практику встановлення мінімальних тарифів на вантажні перевезення автомобільним транспортом^{xxii}.

Тарифи на електроенергію для промислових споживачів в 2010 році

Джерело: НКРЕ

Маршрутні збори за перельоти, січень 2011 р.

Джерело: EUROCONTROL

Єдиним винятком в конкурентній тарифній політиці стало збільшення аеронавігаційних зборів. У жовтні 2010 року одиничні ставки за послуги на маршруті зросли з 37,26 до 45,56 євро, а за наближення і аеродромний контроль — з 5,88 до 7,56 євро^{xxiii}. Міжнародні повітряні організації, такі як IATA, Євроконтроль та АЕА активно протестували проти цих змін як необґрунтованих. Було заявлено, що нові тарифи враховують високий рівень прибутку, тоді як така практика відсутня в ЄС взагалі. Хоча тарифи в Україні не є найвищими в Європі, це рішення може стати перешкодою під час переговорів між ЄС і Україною стосовно Спільного Авіаційного Простору.

Фінансування інфраструктури. Транспортні компанії, зокрема, державні монополії, продовжили порочну практику накопичення боргів без помітного покращення якості послуг.

Після 2009 року нездатність сплатити другий внесок в 110 млн дол. США з 550 млн дол. США синдикуваного кредиту Barclays Bank PLC, Укрзалізниця (УЗ) реструктурувала борг в травні 2010 року. Термін погашення кредиту був продовжений на п'ять років. В серпні УЗ знову не виплатила 110 млн дол. США. Ця невдача і реструктуризація боргу в листопаді коштували компанії додаткові 52,3 млн дол. США.

Незважаючи на наявні проблеми заборгованості, УЗ продовжила залучати гроші у банків, щоб покрити фінансовий розрив і поповнити нестачу рухомого складу. Наприклад, у грудні 2010 року, тільки Південна залізниця залучила близько 469 млн грн в українських банків і 261 млн дол. США в Експортно-імпортного банку Кореї та отримала акредитив, відкритий на суму 46 млн дол. США^{xxiv}. Крім того, УЗ розпочала публічне розміщення облігацій та до 10 серпня 2010 року залучила близько 0,79 млрд грн з 24% річною купонною ставкою^{xxv}. Таким чином, УЗ накопичила величезні кредитні ресурси, призначені для інвестицій.

УЗ має амбітні інвестиційні плани. У березні 2010 року був створений Інвестиційний комітет УЗ, якому було надано право на проведення аналізу витрат і вигод інвестиційних проектів та розробку коротко-, середньо- і довгострокових інвестиційних планів.^{xxvi} Пізніше був представлений план капітальних вкладень на 2010-2014 роки, який передбачає інвестиційні витрати у сумі 78 млрд грн.

Все ж, зберігається ризик того, що позикові кошти будуть витрачені на погашення боргів, а не використовуватимуться для модернізації залізниць.

У 2010 році погашення кредитів в дорожньому секторі становило 6,6 млрд грн, у тому числі 6,2 млрд грн платежів за суверенними гарантованими кредитами. Таким чином, основні зусилля Укравтодору (Державної служби автомобільних доріг) були спрямовані на збір коштів. У листопаді ЄБРР надав 450 млн євро кредиту для Укравтодору на поліпшення доріг під Києвом. Фінансування ЄБРР супроводжувалось кредитом такого ж обсягу від Європейського інвестиційного банку, а також 170 млн євро, обіцяних українським урядом. Ці кошти необхідні для підтримки і розвитку дорожньої мережі в Україні. Знову ж таки, ризик їх неефективного використання є високим, враховуючи боргове навантаження Укравтодору та попередню історію кредитів.

Для реконструкції аеропортів також необхідні позикові кошти. У 2010 році державне підприємство Міжнародний аеропорт Бориспіль залучило 0,5 млрд грн шляхом відкритого розміщення облігацій.

Визнаючи труднощі операторів транспортного сектору в розвитку інфраструктури, уряд спрямував значні суми державних коштів на інфраструктуру. Зокрема, у 2010 році він виділив 4,4 млрд грн на будівництво і реконструкцію доріг і 2,7 млрд грн для аеропортів і майже повністю їх профінансував. Ці зусилля викликані насамперед підготовкою до Чемпіонату Європи з футболу у 2012

Основні кредити у транспортному секторі

Рік	Позичальник	Кредитор	Сума кредиту
2007	Укрзалізниця	Barclays Capital Bank	550 млн дол. США
2007	Укравтодор	ЄІБ	200 млн євро
2007	Іллічівський МТП	ЄБРР	26 млн євро
2009	Укравтодор	Credit Suisse Investment Bank	465 млн дол. США
2009	Укравтодор	ВАТ "Державний експортно-імпортний банк України"	2100 млн грн + 1920 млн грн (векселі)
2009	Укравтодор	Світовий банк	400 млн дол. США
2009	Укрзалізниця	ЄБРР	62,5 млн дол. США
2009	Одеський термінал	ЄБРР	37 млн дол. США
2009	Євротермінал LLC	ЄБРР	27 млн дол. США
2010	Укравтодор	ЄБРР, ЄІБ	900 млн євро
2010	Укрзалізниця	Експортно-імпортний банк Кореї	261 млн дол. США

Джерело: ЄБРР, ЄІБ, ЗМІа

році, і, отже, вони забезпечують лише мінімальний рівень необхідного розширення інфраструктури.^{xxvii} Щоб полегшити оновлення і розвиток інфраструктури, реформування сектору має бути посилене.

Конкуренція. У липні 2010 року був прийнятий закон про державно-приватне партнерство (ДПП),^{xxviii} який визначив загальні принципи ДПП та схему підготовки та реалізації проектів. Проте, багато процедурних питань залишилися поза регулюванням закону. Більше того, українське законодавство давно покриває більшу частину питань, пов'язаних з ДПП. Таким чином, хоча прийняття закону є позитивним кроком, воно навряд чи збільшить участь приватного сектора в інфраструктурних проектах, зважаючи на несприятливе бізнес-середовище і відсутність верховенства закону.

Два аеропорти були запропоновані в концесію у 2010 році. В березні концесіонером Івано-Франківського аеропорту на 30 років стала Scorzopaga, а в грудні місцева влада погодилася віддати аеропорт Вінниця в концесію на 25 років. Концесіонери зобов'язані відновити інфраструктуру та поліпшити умови перебування пасажирів в аеропортах. Ці кроки свідчать про можливі гарні перспективи українських аеропортів, хоча останні можуть бути повністю розкриті тільки, якщо держава утримається від спокуси втрутитися.

У 2010 році Антимонопольний комітет України (АМК) часто розглядав справи із діяльності транспортних природних монополій, де, відповідно до закону, повинен бути створений незалежний регулюючий орган. Тим часом, АМК зупинив практику встановлення високих монопольних цін (аеропорти)^{xxix} і цінової дискримінації (в портах і на залізницях)^{xxx}, а також посилив конкуренцію в потенційно конкурентних сегментах (порти і аеропорти)^{xxxi}. АМК попросив МТЗУ розробити методологію розрахунку справедливих тарифів і порядок доступу до потенційно конкурентних сегментів (обробка вантажів і пасажирські послуги) на підгалузях транспорту. Таким чином, МТЗУ виконує функції регулятора сектора, хоча воно не є незалежним, оскільки управляє державними корпоративними правами в зазначених підгалузях транспорту. Через відсутність конкуренції Україна ризикує зафіксувати свої відстаючі позиції в області інфраструктури та економічного розвитку.

При обговоренні створення Спільного Авіаційного Простору (САП) з ЄС українські авіаперевізники консолідували свої зусилля щодо збільшення своєї конкурентоспроможності порівняно із європейськими компаніями. В жовтні АМК дозволив союз між Аеросвітом, Донбасаеро і Дніпроавіа^{xxxii} на один рік. Тим не менш, компанії домовилися про встановлення справедливих тарифів, надання доступу до аеропорту Дніпропетровськ і збільшення квоти найнижчих тарифів з 5% до 20%. З посиленням конкуренції на глобальному повітряному просторі і відстеженням ситуації АМК, від цього союзу очікуються тільки позитивні ефекти. Однак, якщо створення САП з ЄС не відбудеться в найближчому майбутньому, монополізація внутрішнього ринку завдасть шкоди споживачам.

Державна політика галузі. В жовтні 2010 року Кабінетом Міністрів було ухвалено Транспортну стратегію України до 2020 року.^{xxxiii} Стратегія визначає основні цілі розвитку транспортного сектора в цілому і для окремих підгалузей. Через її декларативний характер, Стратегія несе ризик залишитися всього лише "папірцем" замість того, щоб стати дорожньою картою до реальних реформ. Тим не менш, ЄС погодився надати 65 млн євро Україні для реалізації цієї Стратегії,^{xxxiv} надаючи фінансові стимули для реформ.

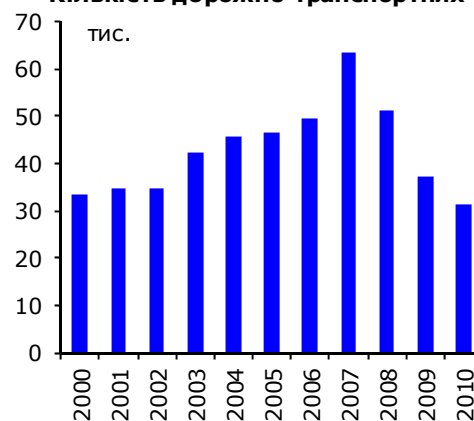
В червні Міністерство вжило заходів, спрямованих на вдосконалення регулювання автомобільних перевезень.^{xxxv} Зокрема, вони передбачають ефективніше управління та регулювання з боку влади автомобільного транспорту для забезпечення рівних умов на ринку. Вони також повинні

Знижки на обробку транзитних вантажів, 2010 рік, %

	Ілчівськ	Одеса	Південь
Зерно	30		
Чавун	30	30	30
Чорні метали	30	30	30
Сірка	40		
Вугілля			25
Залізна руда			25

Джерело: Міністерство транспорту та зв'язку

Кількість дорожно-транспортних

Джерело: ДАІ

допомогти з вирішенням проблем забезпечення безпеки, незаконної діяльності і низької якості послуг. Однак ці заходи можуть бути ефективними, якщо вони супроводжуються відповідними положеннями. Наприклад, Міністерство посилило кваліфікаційні вимоги до транспортних компаній, зокрема щодо кваліфікації та здоров'я водіїв, технічного оснащення автомобіля,^{xxxvi} які, як очікується, сприятимуть поліпшенню якості та безпеки транспортних послуг.

У грудні 2010 року Президент реорганізував Міністерство транспорту та зв'язку в Міністерство інфраструктури^{xxxvii}. Кожен підсектор транспорту та зв'язку тепер знаходиться під відповідальністю відокремлених державних служб, координуваних новим Міністерством. Сфери туризму і підготовки до Євро-2012 також належать до нових компетенцій Міністерства. Таким чином, Міністерство наділене повноваженнями у додаткових сферах, проте, це навряд чи допоможе йому краще сформулювати державну політику і реформувати інфраструктуру, оскільки інституціональні умови секторів залишаються незмінними.

Телекомунікації: До європейського регулювання і зрілого ринку

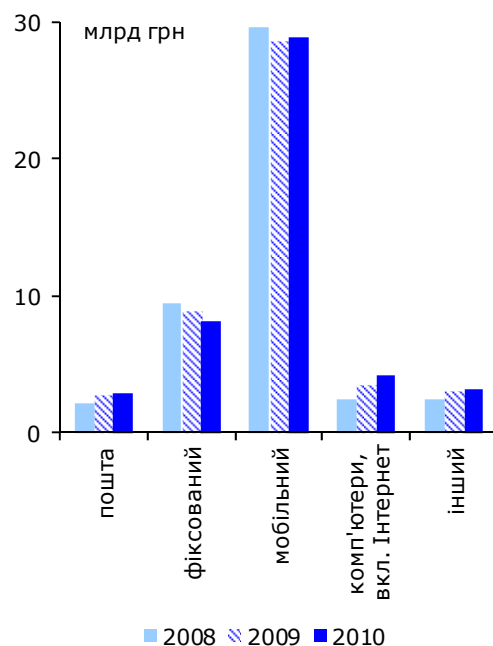
Доступ до ринку. Національна комісія з питань регулювання зв'язку (НКРЗ) наполегливо прагнула поліпшити регулювання зв'язку та доступу до телекомунікаційних мереж. Зокрема, в лютому 2010 року вона встановила рекомендовані тарифи за зв'язок між всіма мобільними і фіксованими операторами зв'язку, які домінують в своєму ринковому сегменті^{xxxviii}. Проте в червні АМК визнав вісім основних операторів зв'язку монополістами в межах їх мереж,^{xxxix} і в липні ці тарифи стали для них обов'язковими.^{xl} Тим не менш, дозволений тарифний коридор став предметом суперечок між операторами, і регулятор вирішив його скасувати. У листопаді НКРЗ затвердила проект рішення про встановлення тарифу 0,25 грн/хв за доступ до мережі фіксованого зв'язку і 0,36 грн/хв за доступ до мобільних мереж.^{xli} Більше того, наприкінці року Комісія отримала повноваження на визначення операторів зв'язку, які мають значний вплив на ринку,^{xlii} і визначення тарифів за пропуск трафіку (транзитного і кінцевого).^{xliii} Плата для всіх інших операторів не може бути нижчою, ніж плата для операторів із значним впливом на ринок. У результаті очікується, що домінуючі компанії більше не зможуть зловживати своєю монопольною силою, і взаємний доступ буде справедливо регулюватися тарифами, які покривають витрати.

Крім того, в грудні 2010 року повноваження НКРЗ були розширені до встановлення тарифів на використання телефонних каналів, 90% яких належали державному Укртелекому.^{xliiv} В результаті, ця нова правова норма, Порядок доступу, прийнятий у 2009 році,^{xli} повинен забезпечити справедливий доступ для всіх телекомунікаційних компаній до мережі каналів та розвиток альтернативних операторів фіксованого зв'язку.

У 2010 році НКРЗ продовжувала свою роботу з конверсії частот, які можуть використовуватися для надання послуг з 3G (IMT-2000 (UMTS)), але поки що зайняті Міністерством оборони. У липні регулятор разом з Міністерством та іншими органами влади створив робочу групу з розробки плану конверсії частот в діапазоні 2 Гц.^{xli} Міністерство оборони оцінило витрати на конверсію у сумі 2,5 млрд грн і хотіло, щоб конверсія проводилася за рахунок коштів операторів ринку. Згідно з його планом, конверсія передбачає 3 етапи, причому перший триває 8 місяців і коштує близько 850 млн грн.^{xlii} Регулятор наполягає на компенсації тільки цих витрат претендентам на 3G-ліцензії. План мав бути прийнятий на початку 2011 року, щоб ліцензії можна було надати якомога швидше.

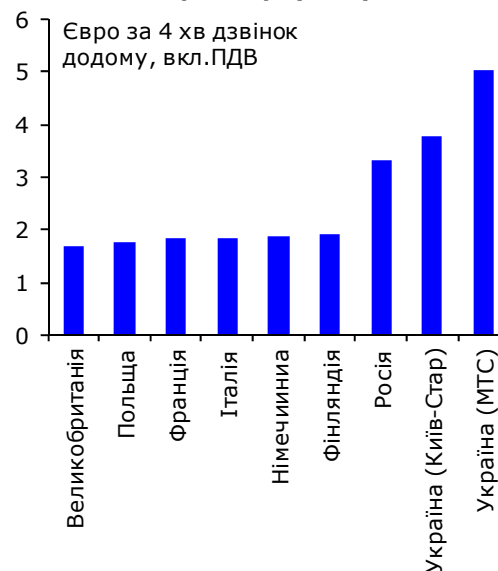
Нові правила ліцензування багатьох телекомунікаційних послуг було запроваджено в 2010 році. У січні нові умови ліцензування постачальників послуг фіксованого зв'язку^{xliiii} набули чинності. Крім того, в липні 2010 року НКРЗ ухвалила нові умови

Доходи від послуг зв'язку та пошти

Джерело: Держкомстат

Вартість роумінгу

Джерело: Europe's Information Society, АМК, Федеральна антимонопольна служба Росії
Примітка: Дані для України та Росії станом на осінь 2010 р., ЄС - літо 2010 р.

ліцензування постачання послуг фіксованого зв'язку за допомогою бездротових технологій.^{xlix} Зрештою, КМУ прислухався до цих рішень і оновив своє регулювання ліцензійних виплатⁱ, прийняте в 2004 році. Тепер ліцензійні платежі є однаковими для всіх операторів і не залежать від технології, що використовується. В цілому, ці правила можуть бути позитивно оцінені як нові умови, що мають за основу принцип технологічної нейтральності, пропагований Міжнародним союзом телекомунікацій.ⁱⁱ Тим не менш, ліцензія на оренду міжнародних каналів телефонії стала в 27 разів дорожче, і провайдери IP-телефонії постраждали, оскільки вони раніше користувалися пільговим режимом.ⁱⁱⁱ Таким чином, регулювання НКРЗ та Кабміну мають бути більш передбачуваними і враховувати перехідні періоди для залучених сторін.

Ліцензування поштових послуг було скасоване восени 2010 року^{liii}, і це рішення встановлює вільний вхід до цього сегменту ринку зв'язку, що дозволяє більшу лібералізацію ринку.

Захист споживачів. Протягом року НКРЗ активно працювала над питаннями захисту прав споживачів. У квітні НКРЗ прийняла постанову «Про якість обслуговування в сфері телекомунікацій»^{liiv}, яка встановлює показники якості^{liv} і вимагає публічну презентацію від операторів зв'язку. Першу презентацію було заплановано провести в січні 2011 року. Ця норма відповідає законодавству ЄС та сприятиме прозорості діяльності операторів і підвищенню якості їх послуг.

У липні Верховна Рада внесла зміни до Закону України "Про телекомунікації", відповідно до яких було дозволено абонентам мобільного зв'язку переносити мобільні номери від одного постачальника послуг до іншого, починаючи з 28 січня 2011 року^{lvi}. НКРЗ визначила, що перенесення мобільних номерів буде управлятися неурядовими організаціями, обраними регулятором^{lvii}.

Крім того, Комісія розробила спільно з АМК, іншими державними органами і операторами ринку нові правила надання телекомунікаційних послуг. Було також ухвалено проект Правил,^{lviii} спрямованих на захист прав споживачів на отримання повної і достовірної інформації про послуги, умови їх надання та пов'язані зміни, реальні ціни та якість. Вони також збільшують відповідальність всіх сторін за порушення правил. Таким чином, регулятор довів, що він спроможний балансувати інтереси усіх зацікавлених гравців сектора.

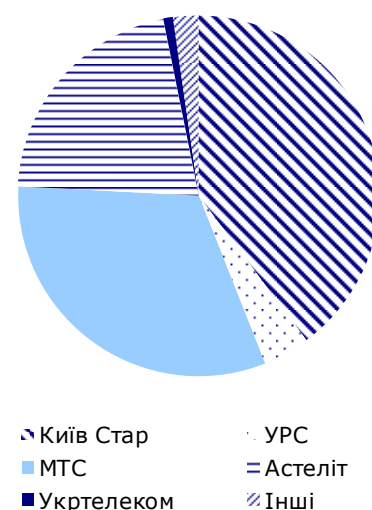
Тарифи і збори. Державна тарифна політика стосовно універсальних послуг зв'язку залишилася незмінною. Тим не менш, в квітні Кабінет Міністрів збільшив плату за використання частотного спектру, відведеного для стільникового зв'язку, в п'ять разів.^{lix} Більш того, в новому Податковому кодексі^{lx} всі частоти стали на 10% дорожче. Це рішення було прийняте з фінансових міркувань. Тим не менш, чистий вплив на податкові надходження є неоднозначним, оскільки вищі витрати на телекомунікації призведуть до зниження прибутку і, отже, до зниження виплат податку на прибуток підприємств, якщо ці витрати повністю не будуть перекладені на споживачів. Більш того, багато невеликих компаній просто підуть з ринку.

У липні АМК почав розслідування тарифів за роумінг, які надаються українськими операторами мобільного зв'язку. Зокрема, воно показало, що їх вартість значно вища, ніж в інших країнах.^{lxi} Зрештою, він примусив 7 мобільних операторів знизити тарифи на роумінг. В результаті, МТС та Київстар пообіцяли зробити їх в двічі дешевше для країн СНД.^{lxii}

На довершення до всього, можна зазначити, що незалежні регулятори діють у більш зрозумілий спосіб, ніж уряд, який переслідує фіскальні інтереси.

Монополії на ринку. У 2010 році події на телекомунікаційному ринку у значній мірі пояснювались поведінкою найбільших

Структура ринку мобільного зв'язку, за часткою абонентів*

Джерело: proIT
Примітка: * липень 2010р.

монополій. Так, у 2010 році фінансові показники Укртелекому дещо покращилися. По-перше, Міністерство в якості менеджера державних корпоративних прав наказало компанії оприлюднювати кварталні звіти про фінансові результати.^{lxiii} По-друге, в травні було оголошено приватизацію цієї компанії, так що зусилля з підвищення продуктивності посилилися. Наприклад, компанія погасила 55,6 млн дол. США з 500 млн дол. США боргу Credit Suisse First, Deutsche Bank і Standard Bank.^{lxiv} Тим не менш, зобов'язання компанії залишилися, як і раніше, значними. І вона накопичила ще більше до кінця 2010 року.^{lxv} Крім того, Укртелеком відклав виплату податків і заробітної плати,^{lxvi} звільнив персонал. Водночас він зміг збільшити доходи від надання послуг широкосмугового доступу в Інтернет. Всі ці кроки дозволили компанії показати кращі результати, які можуть виявитися короткостроковими і сигналізувати лише про підготовку до приватизації.

У березні 2010 року АМК схвалив злиття українських активів Telenor ASA і Altimo Holdings & Investment Ltd, тобто великих операторів зв'язку ОРС і ГолденТелеком (ТМ Beeline) і Київстар. Чинне законодавство не передбачає обмежень на отримання деяких або навіть усіх ліцензій та радіочастот одним учасником.^{lxvii} Таким чином, об'єднана компанія зосередила значні ресурси^{lxviii} і, отже, ринкову силу. Навіть після перегляду рішення АМК,^{lxix} справу було закрито і злиття дозволено.^{lxx}

Отже, внаслідок повільного зростання доходів у цьому комунікацій, оператори зв'язку спрямували зусилля на об'єднання своїх активів, щоб конкурувати в жорстких умовах.

Комунальні послуги: Заплановано реформи

У 2010 році відбулося кілька важливих змін в організації та регулюванні житлово-комунального господарства.

Найважливішою подією було створення незалежного регулятора для сектору комунального господарства^{lxxi} — Національної комісії з регулювання ринків ЖКГ України. Створення Комісії передбачено законом України.^{lxxii} Мета Комісії — балансування інтересів зацікавлених сторін на ринку, встановлення тарифів на опалення, водопостачання та каналізацію, ліцензування та контроль за дотриманням ліцензійних умов. Комісія повинна була розпочати свою діяльність з січня 2011 року. До початку повноцінної роботи Комісії тарифи встановлюватиме Національна комісія регулювання електроенергетики або вони залишаться на поточному рівні. Отже, функції встановлення тарифів відбираються у місцевих органів влади і передаються на національний рівень, що, в принципі, зменшує рівень політичного втручання у встановлення тарифів. Крім того, очікується підвищення рівня покриття витрат комунальними тарифами, що, в свою чергу, поліпшить фінансовий стан підприємств галузі.

Водночас Закон про Комісію має ряд суттєвих недоліків. По-перше, передбачено недостатньо людських та фінансових можливостей для виконання відповідної оцінки тарифів і їх наступного впровадження.^{lxxiii} По-друге, не існує процедури оцінки передбачених тарифів. Таким чином, принаймні на першому етапі, Комісія не перевірятиме економічне обґрунтування тарифів. По-третє, система регулювання не передбачає інструментів для стимулювання комунальних підприємств до економії електроенергії, збільшення інвестицій і скорочення витрат. Отже, існує значна ймовірність, що цей інструмент незалежного регулювання буде використовуватись вкрай недостатньо.

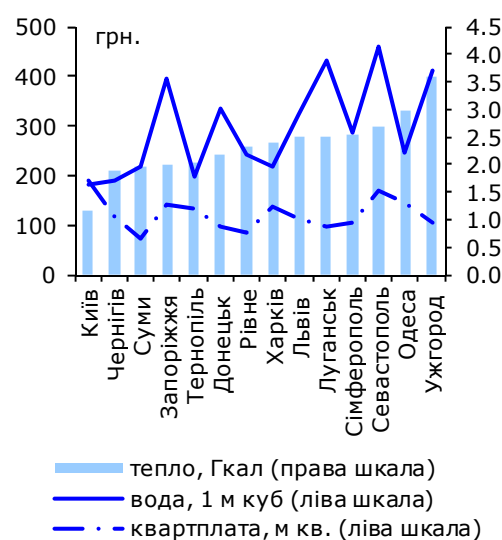
З 1 серпня 2010 року тарифи на газ для населення і ціни на газ для підприємств теплостачання були збільшені на 50%. У результаті тарифи на послуги опалення, швидше за все, зростуть, що вже відбулося в ряді регіонів України. Разом із збільшенням ціни на газ для населення, тарифів і очікування підвищення інших комунальних тарифів, КМУ змінив умови отримання субсидій на оплату комунальних послуг для домогосподарств. Таким чином,

Індекси ціна на послуги ЖКГ у 2010 році

Джерело: Держкомстат

Тарифи для населення на 1 січня

Джерело: Держкомстат

найбільш вразливі верстви населення мають бути захищені від підвищення тарифів на комунальні послуги.

Платіжний баланс: Профіцит рахунку фінансових операцій компенсував дефіцит рахунку поточних операцій

За даними НБУ у 2010 році дефіцит рахунку поточних операцій збільшився до 3,0 млрд дол. США (2,2% ВВП) в порівнянні з дефіцитом у 1,8 млрд дол. США (1,5% ВВП) у 2009 році через збільшення торгового дефіциту. Дефіцит був покритий профіцитом рахунку фінансових операцій у сумі 7,9 млрд дол. США.

Рахунок поточних операцій. У 2010 році міжнародна торгівля почала поступово відновлюватися. Дефіцит рахунку поточних операцій пояснюється різким збільшенням імпорту у другій половині 2010 року, який випереджав темпи зростання експорту. Зростання імпорту стимулювалося вищими інвестиціями та споживчим попитом. Разом з тим, зовнішній попит на українську продукцію залишається слабким, хоча й частково відновився після кризи. В результаті дефіцит торгівлі товарами майже подвоївся до 8,4 млрд дол. США. Це було частково компенсовано за рахунок надлишків у торгівлі послугами і позитивними поточні трансфертами. В цілому, торговий дефіцит подвоївся до 4,0 млрд дол. США.

Рахунок фінансових операцій. Профіцит рахунку фінансових операцій та операцій з капіталом досяг 7,9 млрд дол. США. Цей профіцит був забезпечений завдяки чистому припливу прямих іноземних інвестицій та портфельних інвестицій. Крім того, чисті іноземні запозичення були додатними частково за рахунок випуску Урядом державних еврооблігацій. Водночас профіцит рахунку фінансових операцій та операцій з капіталом був обмежений значними сумами покупки готівкової іноземної валюти.

Торгівля товарами: Внутрішній попит сприяв відновленню імпорту

За даними Держкомстату в 2010 році дефіцит торгівлі товарами збільшився на 62% до 8,4 млрд дол. США, що менше докризового рівня.

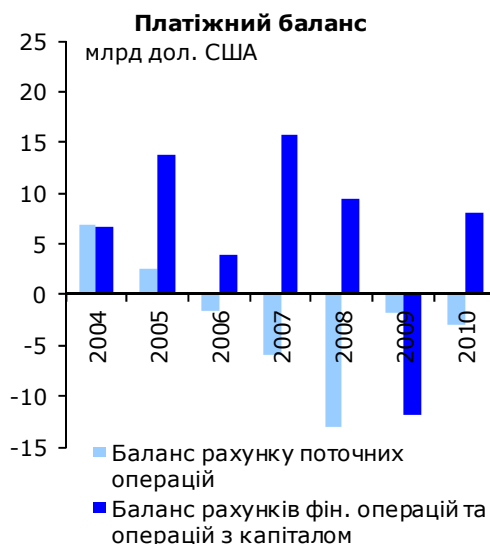
Експорт товарів у 2010 році збільшився на 29,6% в доларовому еквіваленті. Зростання відбулось практично за всіма товарними групами. Експорт транспортних засобів майже подвоївся частково завдяки збільшенню попиту на локомотиви. Крім того, експорт продукції V групи «Мінеральні продукти» зріс на 72,6%, що пояснюється вищими обсягами продажу руди.

Експорт металу дещо відновився після кризи завдяки більшому світовому попиту і вищим цінам. Продаж товарів XV групи "Недорогоцінні метали" збільшився на 35,2% в доларовому виразі. Ці товари зберегли найбільшу частку в сукупному обсязі експорту (33,7%). Разом з тим, ця частка залишилася майже на 8 відсоткових пунктів меншою, ніж до кризи, що вказує на важливі зміни в структурі експорту.

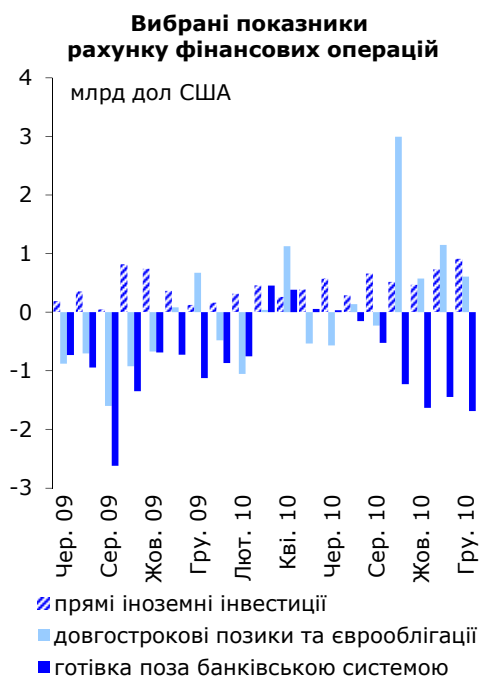
Експорт продуктів рослинного походження був серед небагатьох груп, що продемонстрували скорочення. В цілому, їх продаж за кордон скоротився на 21,0%, головним чином через обмеження на експорт зерна (див. сільськогосподарська політика).

Імпорт товарів збільшився на 33,7% в доларовому еквіваленті за всіма товарними групами, окрім групи I «Живі тварини та продукти тваринного походження», що демонструвала зростання. Найбільший внесок у збільшення імпорту мали мінеральні продукти з часткою у 34,8% в загальному обсязі імпорту і рівнем зростання 34,6%. Різке збільшення експорту цієї групи пояснюється зростанням внутрішнього попиту на нафту і газ, а також підвищенням цін на ці продукти.

Відновлення внутрішнього попиту зміцнилося в другій половині року (див. ВВП), що також мало стимулюючий вплив на зростання

Джерело: НБУ

Джерело: попередні оцінки НБУ

імпорту. Зокрема, імпорт групи XVII «Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби» збільшився на 69,3%.

Частка країн СНД є найбільшою у торгівлі з Україною (експорт становив 36,5% від сукупних обсягів експорту, імпорт становив 44%). У 2010 році торгівля товарами з країнами СНД збільшилася в основному за рахунок інтенсифікації торгівлі з Росією та Білоруссю. Ряд економічних угод Уряду з Росією дали поштовх розвитку торгівлі між двома партнерами. Серед обговорюваних питань були збільшення квоти на експорт цукру з цукрових буряків до Росії до 300 тис. тонн, спільні проекти в авіаційній галузі, міжбанківські угоди для підтримки фінансування експорту, безмитне ввезення українських труб до Росії, відновлення українського експорту молока і м'ясних продуктів. Обсяги експорту зросли на 61,5%, а імпорт - на 74,7%. Торгівля з Білоруссю (яка 1 січня 2010 року утворила Митний Союз з Росією та Казахстаном) також збільшилася: на 50,9% в експорті та 51,7% в імпорті, хоча ця країна має низьку частку в сукупному обсязі торгівлі з Україною. У 2010 році Росія стала найбільшим торговим партнером України, перевищивши торгівлю з митною територією ЄС-27. Зокрема, експорт в Росію та в країни ЄС-27 склав відповідно 26,1% і 25,3% від сукупного експорту, тоді як імпорт становив відповідно 36,5% і 31,5%. Сукупний обсяг експорту українських товарів до країн СНД склав 36,5%, а обсяг імпорту - 44%.

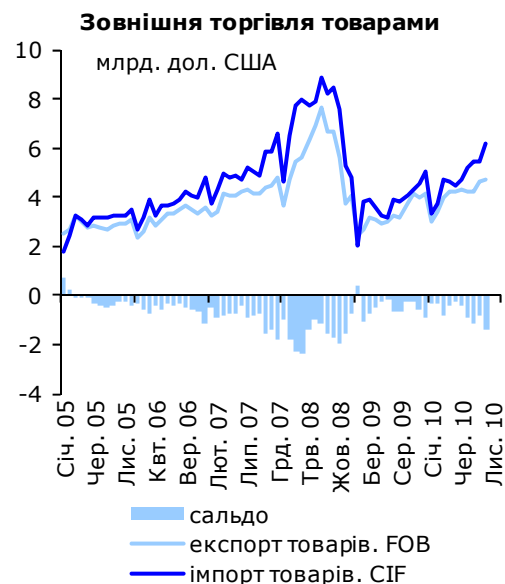
ЄС-27 є другим за величиною торговельним партнером, зберігаючи частку в загальному обсязі експорту майже на рівні 2009 року - 24,9%. Серед країн ЄС-27, Італія, Польща та Німеччина є основними країнами призначення експорту української продукції. Експорт в ці країни збільшився відповідно на 99,4%, 47,5% та 20%. Імпорт з країн ЄС-27 склав 31,5% від загального обсягу імпорту товарів. Головними імпортерами є Німеччина з часткою 7,5% (зростання 19,5%), Польща - 4,6% (зростання 28,5%) у сукупному імпорті товарів.

Експорт товарів України до країн Азії склав 26,7% обсягу експорту і збільшився на 13,1%, тоді частка імпорту з цих країн становила лише 16,5%. Імпорт зріс на 55%. В Азії Україна торгує переважно з Індією і Китаєм.

В цілому, у 2010 році зовнішня торгівля України відновилася. Внутрішнє споживання зросло, ставши стимулом для зростання імпорту, а відродження експорту відбувалося паралельно з підвищенням економічних показників країн, що розвиваються, і поступовим відновленням в розвинутих країнах. Серед торгових обмежень, експортні квоти і бар'єри були найбільш серйозними, значно зашкодивши експорту зерна.

Міграція: Україна підписала План дій з ЄС щодо візового режиму

Регулювання. Найважливішим досягненням цього року став План дій щодо візового режиму, отриманий від ЄС, як частина візового діалогу між сторонами. План дій передбачає технічні умови, які повинна виконати Україна для того, щоб просунутись у питаннях лібералізації візового режиму для подорожуючих на короткостроковий період. Лібералізація візового режиму має на меті досягнення безвізового режиму пересування для українських громадян до країн ЄС. План передбачає запровадження біометричних паспортів в Україні, посилення прикордонного та міграційного контролю, зміну політики щодо надання притулку, реформу в сфері громадської безпеки та порядку, управління кордонами, і протидію нелегальній міграції. Всі цілі згруповані в два етапи впровадження плану і прогрес буде оцінений Європейською Комісією та Радою ЄС. Перший звіт запланований на середину 2011 року. Старанність України у виконанні плану вимагає значних інституційних і нормативних змін. ЄС не встановлює конкретних строків для досягнення цих цілей. Належне виконання плану має важливе значення для

Джерело: Держкомстат

Чисті потоки прямих та портфельних іноземних інвестицій

Джерело: НБУ

поглиблення візових та міграційних питань між Україною і ЄС, і має забезпечити безвізовий рух для короткострокових візитів українських громадян до країн ЄС.

Міграційні потоки. За 2010 рік офіційний відтік мігрантів скоротився на 24,6% до 14,7 тис. осіб. Жорсткість правил на зовнішніх ринках праці, що має місце після кризи, і зниження попиту на робочу силу є основними причинами цього спаду. Кількість прибулих скоротилася набагато менше (на 6,4%), а в західних областях їх кількість навіть зросла. Ця тенденція може бути частково пояснена поверненням трудових мігрантів з ЄС, де вони стикаються з жорсткими умовами на ринку праці. Чисте сальдо міграції залишилося позитивним і зросло на 20% до 16,1 тис. осіб.

Зарплати та дохід: Реальний наявний дохід перевищив рівень 2008 року

Покращення фінансового стану підприємств та вищі бюджетні доходи на фоні сповільненої інфляції сприяли відновленню реального наявного доходу у 2010 рівні понад рівень 2008 року.^{lxxiv} За даними Держстату реальний наявний дохід зріс на 16,2% у 2010 році порівняно із зниженням на 8,5% у 2009 році. Відбулось зростання надходжень з усіх джерел.

Доход від заробітної плати зріс на 14,9% в реальному виразі у 2010 році через збільшення рівня заробітної плати та зниження безробіття (див. *Ринок праці*).

У 2010 році середня заробітна плата зросла на 20,0% у номінальному виразі та на 10,2% у номінальному виразі.^{lxxv} Вона досягла 2629 грн в грудні. Покращення фінансового стану підприємств (див. *Фінансовий стан підприємств*) та вища продуктивність визначили тенденцію зарплати до зростання. Адміністративне підвищення мінімальної зарплати також залишилось одним із найвагоміших чинників зростання середньої заробітної плати (див. *Соціальна політика*).

Номінальна зарплата зросла в усіх секторах економіки у 2010 році. Найбільше зростання рівня оплати праці відбулось в промисловості (на 24,6%). Зарплати державних службовців зросли найменше (на 7,3%), ймовірно, через продовження жорсткої політики щодо заробітних плат в державному управлінні. Залишилась нерівність у рівні заробітних плат. У 2010 році фінансовий сектор сплачував найвищу заробітну плату на рівні 4602 грн, тоді як найнижчий рівень оплати праці (1430 грн) традиційно був у сільському господарстві.

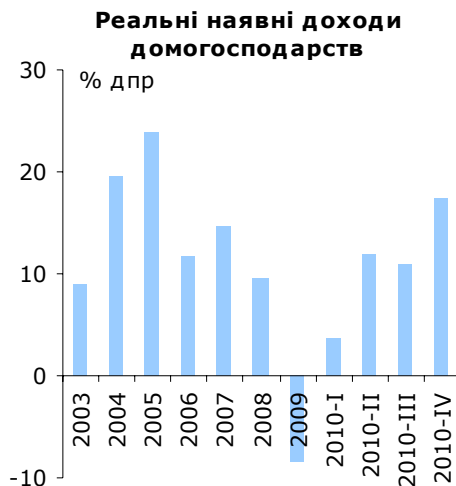
Доход від соціальної допомоги та поточних трансферів зріс на 16,2% у номінальному та 6,2% в реальному виразі. Зростання було підтримане більшим розміром соціальних стандартів (див. *Соціальна політика*). Реальний змішаний дохід зріс на 13,5%.

Нижчий борговий тягар був одним із чинників зростання наявного доходу. Зокрема дохід від дивідендів та відсотків по депозитах зріс на 50,3% в реальному виразі. Водночас витрати домогосподарств на сплату відсотків по кредитах знизилась на 27,0% в реальному виразі через нижчий сукупний обсяг наданих кредитів.

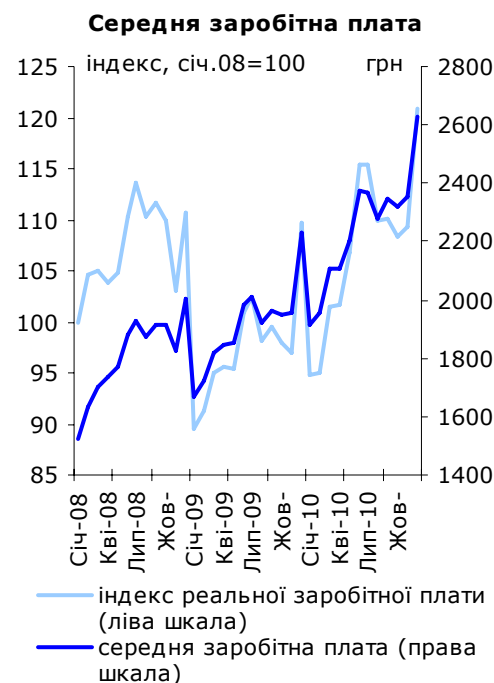
В цілому, добробут домогосподарств покращився у 2010 році завдяки економічному відновленню. Компанії сплачували вищу заробітну плату, безробіття знизилось, тоді як уряд виплачував пенсії вчасно (див. *Пенсійна політика*). Борговий тягар на домогосподарства також знизився, оскільки обсяг наданих кредитів зменшився.

Ринок праці: Рівень безробіття (МОП) залишився вищим, ніж до кризи

Рівень безробіття (МОП). Економічне відновлення у 2010 році сприяло зниженню рівня безробіття, визначеного за методологією МОП. Все ж, він залишився вищим, ніж до кризи.

Джерело: Держкомстат

Джерело: Держкомстат

За даними Держкомстату, у 2010 році рівень безробіття (методологія МОП) становив 8,1% до економічно-активного населення у віці 15-70 років порівняно із 8,8% у 2009 році.

Швидше зниження рівня безробіття було зареєстроване для чоловіків, які зазнали найбільше скорочень у 2009 році. Це пояснюється більшою часткою чоловіків, зайнятих у секторах, що найбільше скоротили випуск у 2009 році і потім частково відновили його у 2010 році. Разом з тим, рівень безробіття чоловіків залишився вищим, ніж жінок (відповідно 9,3% та 6,8%), а різниця між ними була вищою, ніж до кризи.

Рівень безробіття в міських поселеннях знизився на 1,0 відсотковий пункт до 8,6%, тоді як в сільській місцевості він незначно зменшився на 0,1 відсоткових пунктів до 7,1%. Це пояснюється відновленням в промисловості та фінансовому секторі, які переважно присутні в містах, та зниженням сільськогосподарського випуску у 2010 році.

Рівень зареєстрованого безробіття. Кількість безробітних, зареєстрованих в Державному центрі зайнятості, була нижчою, ніж до кризи. Рівень зареєстрованого безробіття скоротився із 1,9% від працездатного населення в січні до мінімального 1,4% влітку та потім зріс до 2,0% в грудні.^{lxxvi} Для порівняння, він становив 2,3% до кризи в грудні 2007 року. Нижчий рівень зареєстрованого безробіття, ймовірно, пов'язаний із внесеними до законодавства змінами в кінці 2008 року, що зробило більш жорсткими правила реєстрації безробітними.^{lxxvii}

Середній рівень працевлаштування був вищим у 2010 році, ніж у 2009 року, що означає певне вдосконалення заходів активної політики сприяння зайнятості. Незважаючи на це, цей рівень значно знизився в кінці року на фоні скорочення кількості відкритих вакансій. Кількість безробітних на одну вакансію збільшилась до 88 в грудні 2010 році, що відповідає рівню травня 2009 року, на фоні одночасного зростання кількості безробітних та зниження кількості вакансій. Кількість вакансій знизилась до 63,9 тис., що нижче, ніж під час кризи. Такі показники можуть означати можливе послаблення ринку праці, а також невизначеність роботодавців щодо майбутнього розвитку.

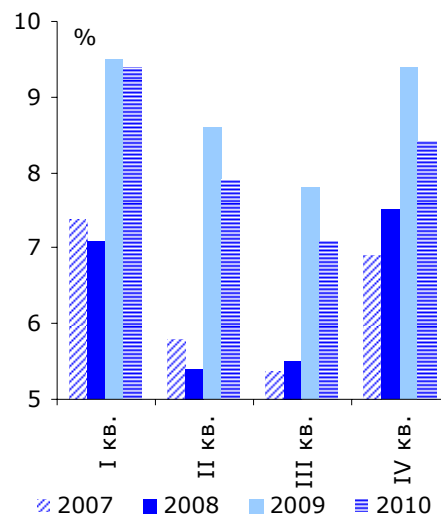
Генеральна угода. В листопаді 2010 року Кабінет Міністрів, представники профспілок та роботодавців підписали Генеральну угоду на 2010-2012 роки. Документ містить угоду між соціальними партнерами та регулює основні аспекти соціальних та трудових відносин. Це стосується гарантій зайнятості, заробітної плати, соціальних стандартів, безпеки на роботі, тощо. Отже, Угода відображає консенсус різних сторін щодо майбутнього розвитку.

Визначені в Генеральній угоді головні зобов'язання соціальних партнерів є переважно декларативними та популістськими. Зокрема сторони домовились забезпечити зростання середньої заробітної плати на рівні 17,8% у 2010 році, більш, ніж 15% у 2011 році, та більш, ніж 16% у 2012 році. Представники роботодавців пообіцяли визначити базову ставку в тарифній сітці на рівні, вищому за мінімальну заробітну плату.^{lxxviii} При цьому мінімальна заробітна плата повинна наблизитись до рівня 45% від середньої по економіці.^{lxxix} Разом з тим, уряд пообіцяв сплачувати відшкодування ПДВ вчасно і в повному обсязі, оскільки заборгованості із відшкодувань є значною проблемою для експортно-орієнтованих компаній.

Бюджетна політика: Фіскальні реформи пришивдшилися

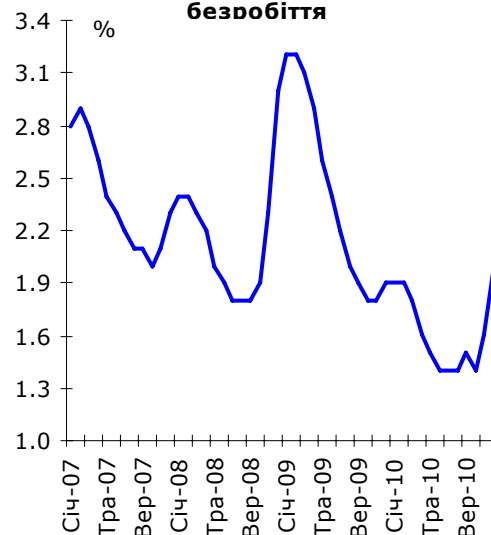
Бюджетний процес 2010 року. Вперше з 1997 року Україна увійшла у фінансовий 2010 рік без ухваленого Закону про Державний бюджет через брак політичного консенсусу між Президентом, урядом і Верховною Радою. В результаті, одним з перших завдань, що постали перед новим урядом, сформованим після президентських виборів, була розробка Закону про Державний бюджет. Документ був схвалений наприкінці квітня з

Рівень безробіття (МОП)

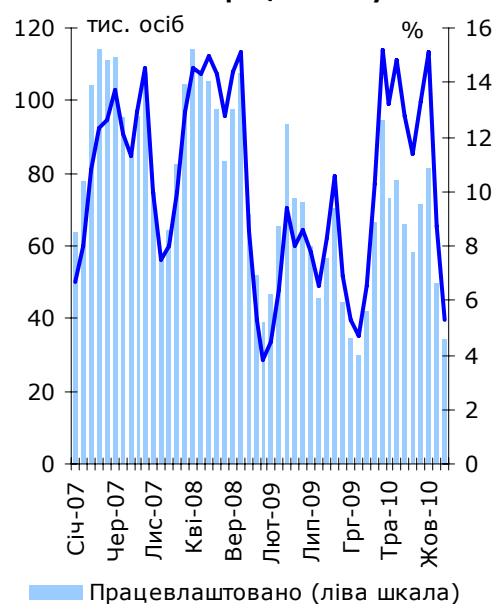
Джерело: Держкомстат

Рівень зареєстрованого безробіття

Джерело: Держкомстат

Показники працевлаштування

Працевлаштовано (ліва шкала)
Рівень працевлаштування (права шкала)

Джерело: Держкомстат

дефіцитом Державного бюджету в розмірі 57,7 млрд грн^{lxxx} (або 5,3% від ВВП).^{lxxxi} Дефіцит здебільшого мав фінансуватися за рахунок запозичень (див. *Державний борг*), тоді як планові надходження від приватизації становили 10,0 млрд грн (див. *Приватизація*). Доходи та видатки без врахування кредитів були заплановані відповідно на рівні 267 млрд грн та 324 млрд грн (24,7% і 29,9% від ВВП відповідно). Законом також передбачався випуск ПДВ-облігації для відшкодування перевіреної заборгованості з ПДВ станом на 1 травня 2010 року (див. *Державний борг*).^{lxxxii}

Незважаючи на те, що бюджетні показники базувалися на реалістичних макроекономічних припущеннях, план доходів Державного бюджету виглядав оптимістично. Зокрема, уряд переоцінив вплив покращення адміністрування ПДВ, передбаченого змінами до податкового законодавства, які були ухвалені одночасно із прийняттям Закону про Державний бюджет.^{lxxxiii} Крім того, план доходів не врахував запровадження нульової ставки ПДВ на імпортований газ, передбаченого цими змінами.

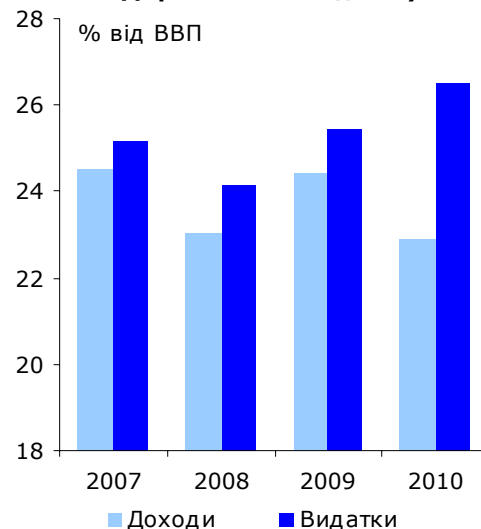
В результаті, 8 липня уряд провів секвестр Державного бюджету. При цьому планові доходи були скорочені на 5,0% до 253 млрд грн, в основному, за рахунок зниження надходжень від ПДВ.^{lxxxiv} Водночас видатки Державного бюджету були зменшені на 5,3% до 306 млрд грн. Близько 80% суми цього скорочення припало на видатки спеціального фонду Державного бюджету. У зв'язку зі змінами пенсійного законодавства сума трансферту до Пенсійного фонду з Державного бюджету була зменшена на 3,0 млрд грн. Внаслідок цього, дефіцит Державного бюджету скоротився на 3,7 млрд грн до 4,99% від ВВП.

Виконання Державного бюджету за 2010 рік. Бюджетний тягар залишався значним протягом усього року. Податкові надходження у звітному році були нижчими, ніж планувалися. Зокрема, план доходів Державного бюджету (зі змінами) в 2010 році був недовиконаний на 4,0% через менші, ніж очікувалося, податкові надходження. Останні зросли лише на 6,7% порівняно з 2009 роком, що деякою мірою пояснюється врахуванням у чистих надходженнях від ПДВ суми сплати заборгованості з відшкодування ПДВ за рахунок випуску ПДВ-облігацій. Сума відшкодування ПДВ грошовими коштами у 2010 році зменшилася на 30%, незважаючи на зростання номінального експорту (див. *Платіжний баланс*). Це, в першу чергу, було пов'язано зі змінами у податковому адмініструванні, що супроводжувалися більш ретельними перевітками податкової служби з метою уникнення фіктивного відшкодування ПДВ.^{lxxxv} Фактичні чисті надходження від ПДВ були нижчі, ніж планові на 4,8% через завищену оцінку надходжень від ПДВ з імпорту. Останнє може бути частково пов'язано з імпортом нафти і нафтопродуктів без сплати ПДВ.

План доходів від акцизного збору був недовиконаний на 7,1% через нижчі, ніж планувалося, надходження від цього збору з товарів, вироблених в Україні. Ймовірно, це пов'язано з тим, що еластичність щодо доходів, або ефект від підвищення ставки збору на доходи бюджету, було переоцінено. Разом з тим, наприкінці року на фоні поліпшення фінансового стану підприємств покращилось виконання плану надходжень від податку на прибуток підприємств (ППП). Річний план ППП був недовиконаний лише на 0,4%. Доходи від податків на міжнародну торгівлю були на 1,1% вищими, ніж очікувалося, у зв'язку з відновленням імпорту. В цілому, податкові надходження були на 4,3% нижчими, ніж плановий показник, й зросли на 12,1% порівняно з 2009 роком.

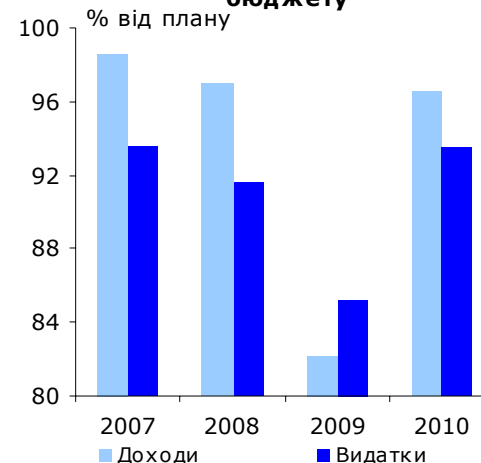
Неподаткові надходження були нижчі за план на 2,5%. Зокрема, надходження від дивідендів, що сплачуються державним компаніям до Державного бюджету, та власних доходів бюджетних установ були меншими, ніж очікувалися. Крім того,

Доходи та видатки Державного бюджету

Джерело: Звіти Державного Казначейства,

Виконання Державного бюджету

Джерело: звіти Державного казначейства

надходження від реалізації надлишкового озброєння були виконані лише на рівні 8,0% від плану.^{lxxxvi} Водночас НБУ перерахував до бюджету 15,5 млрд грн, що перевищило запланований показник на 55,5%. Таким чином, НБУ знову наповнив бюджет додатковими коштами, допомагаючи урядові виконувати свої фінансові зобов'язання.

Видаткова частина Державного бюджету була недовиконана на 6,9%, незважаючи на значні запозичення, які не були використані в повному обсязі до кінця року (див. *Державний борг*). При цьому поточні видатки Державного бюджету становили 95,8% від плану. Вони були недовиконані за усіма напрямками за винятком сплати відсотків за державним боргом (обслуговування державного боргу), що склали 5,5% від загальних видатків Державного бюджету. Водночас, капітальні видатки, хоча і зросли вдвічі порівняно з попереднім роком, були профінансовані лише на 68,3% від планового показника (з врахуванням змін).

Відповідно до функціональної класифікації видатків, жодний з напрямів використання бюджетних коштів не було повністю профінансовано. Заплановані видатки на охорону навколишнього середовища мали найнижчий рівень виконання (37,8% від плану). Фактичні видатки на оборону, а також на житлово-комунальне господарство становили близько 83% від очікуваного рівня. План видатків на економічну діяльність був недовиконаний на 16,2%. Зокрема, державна підтримка більшості галузей була меншою, ніж планувалося, зі значним недовиконанням плану видатків на будівництво доріг. Традиційно високий рівень виконання плану мали видатки на соціальне забезпечення (97,6% від плану). Водночас, міжбюджетні трансферти виявилися на 4,4% нижчими за план, що, ймовірно, погіршило і без того складну фінансову ситуацію на місцевому рівні.

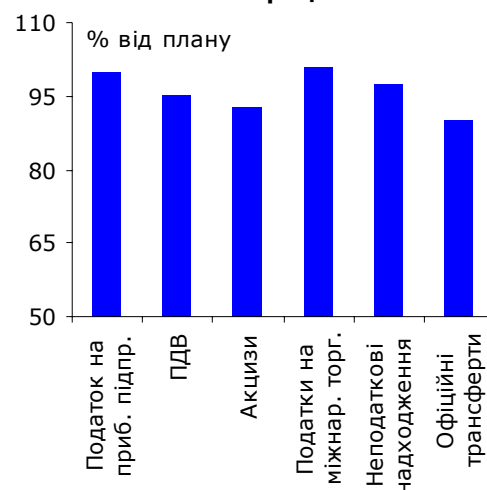
За офіційними даними, дефіцит Державного бюджету в 2010 році склав 64,4 млрд грн, що на 15,9% нижче, ніж план з урахуванням змін. В результаті, уряд дотримався граничного розміру дефіциту, передбаченого угодою між Україною та МВФ у рамках кредитної програми stand-by. Дефіцит рівними частинами був профінансований за рахунок внутрішніх та зовнішніх запозичень (див. *Державний борг*). Водночас надходження від приватизації залишалися незначними (див. *Приватизація*). Оскільки уряд не витратив всі залучені в 2010 році кошти, він розпочав новий фінансовий 2011 рік з надзвичайно великим залишком коштів для фінансування своїх зобов'язань.

Бюджетний кодекс: У липні 2010 року Парламент ухвалив нову версію Бюджетного кодексу.^{lxxxvii} Документом передбачено запровадження середньострокового планування, а також програмно-цільового методу при формуванні та виконанні центрального та місцевих бюджетів. Крім того, було розширено перелік бюджетних питань, що регулюються Кодексом. Зокрема, захищені статті видатків, що раніше визначалися щороку окремо в Законі про бюджет, наразі містяться безпосередньо в документі.^{lxxxviii} Крім того, новий Бюджетний кодекс визначає чіткі підстави для надання інвестиційних трансфертів з Державного до місцевих бюджетів. Водночас визначення граничного розміру дефіциту у Кодексі, як і раніше, відсутнє.

Однією із задекларованих цілей документу стало посилення фіскальної децентралізації шляхом надання органам місцевого самоврядування більшої автономії та ширших можливостей для збільшення фінансування власних потреб. Органи місцевого самоврядування отримали додаткові джерела доходів у вигляді частини плати за певні види ліцензій та видачу сертифікатів, державну реєстрацію, а також частину плати за використання води, тощо. Проте, в грудні фіскальна автономія місцевих органів влади була знову послаблена.^{lxxxix}

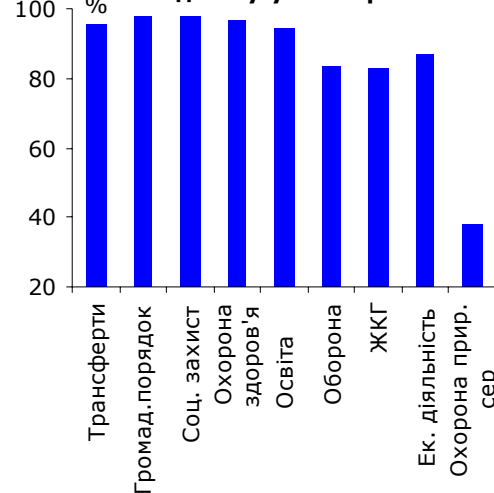
Спочатку місцеві органи влади одержали право встановлювати додаткові ставки ППП. Кошти, одержані від цього джерела

Доходи Державного бюджету у 2010 році

Джерело: звіти Державного казначейства

Виконання видатків Державного бюджету у 2010 р.

Джерело: Державне казначейство

доходів, мали надходити до місцевих бюджетів для фінансування капітальних видатків. Проте, в кінці 2010 року це положення було виключено з Бюджетного кодексу, оскільки ці положення не знайшли відображення в Податковому кодексі.^{xc} В результаті місцеві бюджети не отримали додаткове джерело для фінансування капітальних видатків.

Крім того, зміни до Бюджетного кодексу, ухвалені в грудні 2010, значно похитнули фінансовий стан м.Києва. Починаючи з 2011 року, 50% від податку з доходів фізичних осіб (ПДФО), сплаченого в столиці, має надходити до Державного бюджету. Слід зазначити, що раніше цей податок повністю зараховувався до бюджету міста й був одним з найбільших джерел доходів його бюджету.

Також разом із ухваленням грудневих змін до Бюджетного кодексу посилилась роль уряду в бюджетному процесі. Зокрема, Бюджетну резолюцію було замінено Бюджетною декларацією, яка відтепер має розроблятися й затверджуватися Урядом без погодження з Парламентом. Додатково, Кабінет Міністрів одержав більше прав у питаннях, що стосуються запозичень, а також у визначенні інвестиційних програм, що підлягають фінансуванню з Державного бюджету.

Таким чином, нову версію Бюджетного кодексу можна розглядати як крок уперед на шляху реалізації бюджетної реформи, але не як впровадження реформи в цілому. Місцеві бюджети отримали потенціал для збільшення їхніх доходів і більш чіткі правила. Проте, грудневі зміни до Кодексу знову погіршили фінансові перспективи місцевих органів влади.

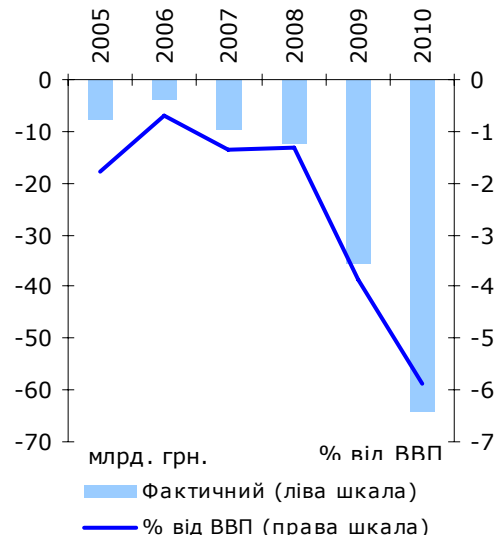
Ухвалення бюджету 2011 року. Закон про Державний бюджет на 2011 рік був ухвалений у грудні 2011 року. Він був розроблений на основі положень нового Бюджетного та Податкового кодексів з одночасним внесенням змін до цих документів. Бюджетні показники базувалися на реалістичних макроекономічних припущеннях. Планувалось, що доходи Державного бюджету збільшаться до 281 млрд. грн. Водночас, вони мають бути нижчими по відношенню ВВП через впровадження пільг зі сплати ППП, нульової ставки ПДВ на імпортований газ та деяких інших змін податкового законодавства. Однак існує ризик того, що уряд знову переоцінить вплив адміністративних заходів щодо обмеження суми відшкодування ПДВ. Відповідно до плану видатки Державного бюджету зростуть до 322 млрд грн. Документ передбачає збільшення капітальних видатків на фоні обмеженого зростання соціальних стандартів.

Очікується, що дефіцит Державного бюджету знизиться до 38,8 млрд грн або 3,1% від ВВП. Його буде профінансовано за рахунок значних внутрішніх та зовнішніх запозичень. Водночас обсяг запозичень у 2011 році може виявитися навіть більшим у зв'язку з тим, що у Законі про Державний бюджет передбачено право Кабінету Міністрів випустити ОВДП для фінансування дефіциту НАК «Нафтогаз». Також додаткові розміщення ОВДП можуть бути проведені для задоволення потреб Аграрного фонду. Така політика може поставити під загрозу подальше співробітництво між Україною та МВФ.

Податкова політика: Ухвалено Податковий кодекс

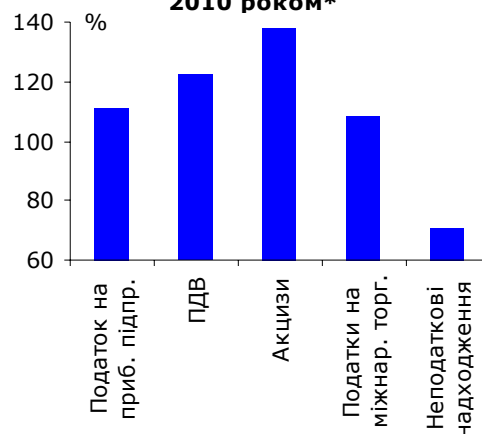
Ухвалення Податкового кодексу було однією з найгостріших тем для обговорення в другій половині 2010 року. Перший проект Податкового кодексу був розроблений Урядом досить оперативно. Він був внесений на розгляд Парламенту 15 червня й ухвалений у першому читанні два дні потому. Текст документу об'єднав регулювання всіх податків й зборів, усунувши суперечливі положення. Разом з тим, документ викликав невдоволення та протистояння з боку численних платників податків через збільшення повноважень податкових органів й фактичну

Баланс Державного бюджету

Джерело: Державне казначейство

Заплановані доходи Державного бюджету у 2011 році порівняно із 2010 роком*

* порівняння із планом на 2010 рік із врахуванням внесених змін
Джерело: звіти Державного казначейства, закони про Державний бюджет

ліквідацію спрощеної системи оподаткування (ССО) для підприємців, що надають послуги бізнесу.^{xcі} Крім того, податкова адміністрація отримала більше повноважень щодо проведення позапланових перевірок. Після проведення публічного обговорення Проекту у багатьох регіонах країни, документ було відкликано Урядом 7 вересня.

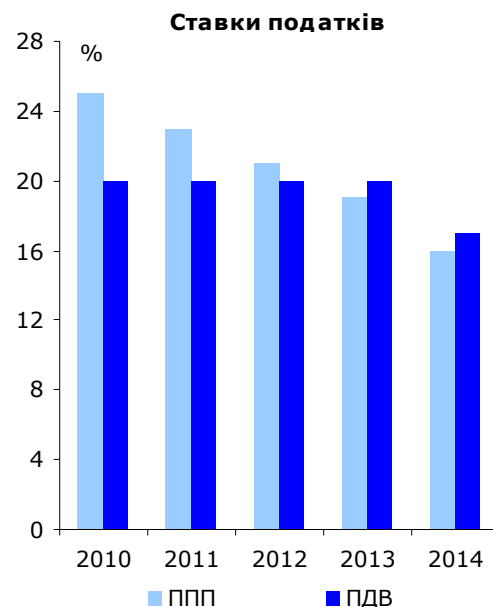
Нову версію Податкового кодексу було подано на розгляд Парламенту 21 вересня й ухвалено у першому і другому читаннях відповідно 7 жовтня та 18 листопада. Документ передбачив деяке звуження компетенції податкової служби, хоча її права, як і раніше, залишилися значними. Водночас документ надалі передбачав фактичну відміну ССО, що спричинило масові протести з боку малого бізнесу і, в результаті, змусило Президента накладати вето на Кодекс. Кінцева версія документа, після остаточного ухвалення Податкового кодексу, не містила главу про спрощену систему оподаткування. В цілому, Податковий кодекс набув чинності з початку 2011 року, а глава щодо податку на прибуток підприємств - з другого кварталу 2011 року.

Ухвалений Податковий кодекс передбачив зниження ставки на ППП з 25% в 2010 до 23% в 2011 році з поступовим її зменшенням до 16% у 2014 році. Також стало суттєво менше відмінностей між бухгалтерським та податковим обліком, що дещо спростило облік і звітність підприємств. Однак, починаючи з 2012 року, підприємства будуть змушені вести третій вид обліку для зведення двох форм звітності. Передбачається також наближення норм амортизації до стандартів ЄС. Проте, необхідним є подальше вдосконалення документа. Зокрема, незважаючи на 16 груп основних фондів (ОФ), визначених Кодексом, значна частина ОФ підпадає лише під чотири основні групи. До жовтня 2011 року (коли була фактично змінена ССО) чинною була норма Податкового кодексу, відповідно до якої юридичні особи, що знаходяться на загальній системі оподаткування, не мали можливості враховувати у базі оподаткування ППП платежі, здійснені ними ССО-платникам (за винятком осіб, що надають ІТ-послуги). Таким чином, юридичні особи були фактично не зацікавлені працювати з платниками податків, які працюють на спрощеній системі оподаткування. Разом з тим, для малих підприємств, які розпочинають свій бізнес, було запроваджено п'ятирічні податкові канікули зі сплати ППП. Також нульову ставку ППП, але вже впродовж десяти років, було надано підприємствам легкої промисловості, готелям та ресторанам. Надання таких податкових пільг, більш за все, були надані без належного економічного обґрунтування.

Ставку ПДВ буде знижено з 20% до 17% в 2014 році. Сумлінним платникам податку було обіцяно відшкодувати ПДВ в автоматичному режимі. Норми щодо оподаткування ПДВ підприємств сільськогосподарського сектора були змінені. Ставка ПДФО стала більш прогресивною. Зокрема, базова ставка для цього податку була встановлена на рівні 15%, а для доходів, що перевищують 10 розмірів мінімальної заробітної плати, ставку визначено на рівні 17%. Водночас уряд відклав оподаткування доходів відсотків за депозитами до 2015 року.

Кілька місцевих податків і зборів були скасовані через їхню неефективність. Водночас податок на нерухомість має бути запроваджений у 2012 році. Однак для його ефективного введення уряд має провести значну підготовчу роботу протягом 2011 року. Зокрема, має бути сформований повноцінний кадастр нерухомості.

В остаточному варіанті Податкового кодексу було збережено значні повноваження податкових органів, які не були збалансовані збільшенням прав платників податків. Зокрема податкові органи отримали більше прав щодо причин та процедури проведення перевірок.

Джерело: Закони України, Податковий кодекс

Subsistence minimum, UAH

	2010		2011	
	Січ.	Груд.	Січ.	Груд.
Загальний показник	825	875	894	953
Зокрема:				
Діти віком до 6 років	755	799	816	870
Діти віком від 6 до 18 років	901	957	977	1042
Працевдатні особи*	869	922	941	1004
Особи, які втратили працевдатність**	695	734	750	800

Примітка: * мінімальна заробітна плата

** мінімальна пенсія

Джерело: Закони про Державний бюджет на 2010 та 2011 роки

В цілому, ухвалення Податкового кодексу є першим кроком на шляху до впровадження податкової реформи. Більшість положень залишилися незмінними. Кодекс, загалом, має фіскальний характер й не передбачає додаткові стимули для економічного розвитку. Водночас цілком імовірно, що його ухвалення дозволить Україні покращити свої позиції в рейтингу «Ведення бізнесу» (*Doing Business*) внаслідок зменшення кількості місцевих податків й зборів, зниження податкових ставок, а також зменшення кількості законодавчих актів з питань оподаткування, які використовуються платниками для сплати податків в Україні. Проте, існує загроза щодо збільшення тиску з боку податкових органів, що негативно вплине на інвестиційний клімат у країні.

Соціальна політика: Соціальні стандарти значно зросли

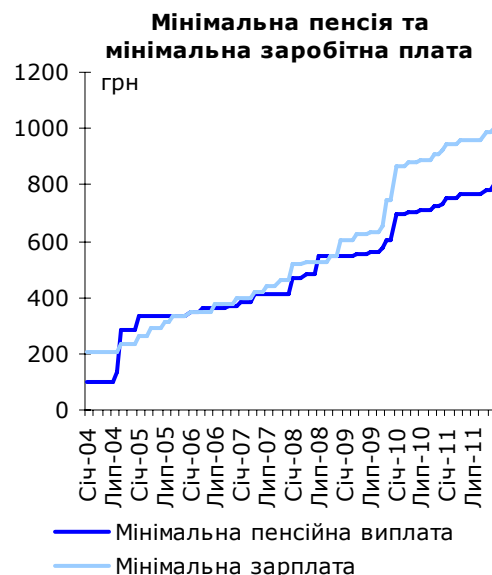
Соціальні стандарти та мінімальна зарплата у 2010 році.

Стрімке підвищення соціальних стандартів та мінімальної заробітної плати було ухвалено парламентом в листопаді 2009 року^{xcii} напередодні президентської передвиборчої кампанії. Водночас відповідне рішення було впроваджено лише в травні, коли набув чинності Закон про Державний бюджет (див. *Фіскальна політика*). Загальний рівень прожиткового мінімуму було підвищено заднім числом до 825 грн з січня 2010 року. Він досягнув 875 грн в грудні. Сукупне підвищення становило 32,1% в середньому за рік. Мінімальну заробітну плату було підвищено з 869 грн в січні до 922 грн в грудні.

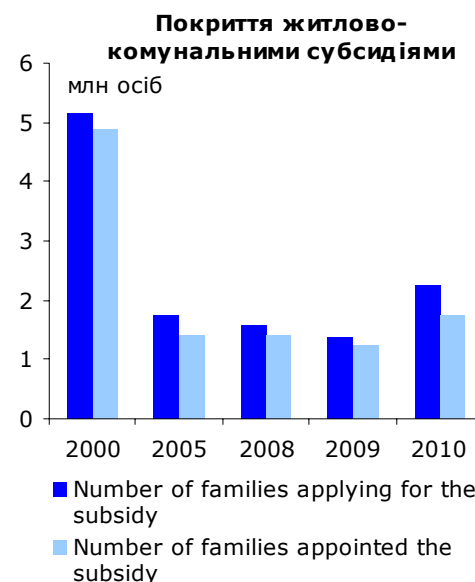
Зарплати в бюджетних секторах. Диференціація заробітних плат працівників бюджетних секторів звузилась у 2010 році. В травні уряд заднім числом підвищив оклад першого тарифного розряду в Єдиній тарифній сітці з оплати праці відповідних працівників до 555 грн з січня.^{xciii} Цю ставку було поступово підвищено до 600 грн в грудні. Протягом року розмір ставки першого тарифного розряду в Єдиній тарифній сітці зросла з 63,9% до 64,5% мінімальної заробітної плати. В цілому, мінімальну зарплату сплачували працівникам семи тарифних розрядів (з 25 передбачених в Постанові Кабінету Міністрів).

Єдиний соціальний внесок. У 2010 році парламент ухвалив довгоочікуваний Закон про Єдиний соціальний внесок (ЄСВ), який набув чинності з січня 2011 року.^{xciv} ЄСВ об'єднав пенсійний внесок та внески на три інші види загальнообов'язкового державного соціального страхування. Пенсійний фонд відповідає за адміністрування внеску. Ставка ЄСВ різниться за 67 класами професійного ризику від 36,76% до 49,70% від суми оплати праці і сплачується роботодавцем. Внесок для працівників визначено на рівні 3,6% від суми оплати праці. Особи, які працюють на спрощеній системі оподаткування, повинні сплачувати внесок принаймні на рівні 34,7% від мінімальної заробітної плати. Базу сплати внесків обмежено сумою, що дорівнює 15 розмірам мінімальної заробітної плати. Закон не призвів до зниження рівня навантаження на оплату праці. Разом з тим, його впровадження за очікуваннями повинно призвести до зниження адміністративного тягаря на компанії, оскільки кількість платежів, звітів та перевірок має знизитись.

Житлово-комунальні субсидії. У 2010 році уряд вніс зміни до процедури надання житлово-комунальних субсидій домогосподарствам. Рішення пояснювалось необхідністю збільшити покриття субсидіями, що дещо нівелювати підвищення житлово-комунальних тарифів для населення. Зміни набули чинності з 1 серпня одночасно із підвищенням тарифів на газ для населення. Максимальну межу частки видатків домогосподарств на житлово-комунальні послуги в сукупному доході, що надає право домогосподарствам отримувати субсидії, було знижено з 20% до 15%. Цю частку було зменшено на 5 відсоткових пунктів до 10% для домогосподарств, які складаються лише з пенсіонерів, дітей до 18 років та інвалідів. Було також полегшено процедуру подання на отримання субсидії. Такі зміни збільшили кількість

Джерело: Закони про Державний бюджет

Джерело: Держкомстат

потенційних отримувачів субсидії. В серпні-листопаді кількість осіб, які подали заяви на отримання субсидій, досягло 1491 тис. осіб, що у 2,5 разів більше, ніж в такому ж періоді 2009 року.

Водночас зусилля місцевих соціальних інспекторів були значно спрямовані на перевірку інших критеріїв, що надають право на отримання субсидій. Такі критерії включають обмеження щодо великих покупок протягом останнього року та обов'язкової економічної активності працездатних осіб. В результаті більш ретельних перевірок кількість відмов в наданні субсидії збільшилась на 18,2 відсоткових пункти до 60,5% від тих, хто подав заяву на її призначення. Отже, ретельніші перевірки зробили важчим призначення субсидії середньому подавачу заяви.

Соціальна допомога: Рівень забезпечення прожиткового мінімуму, який використовується для виплати соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, було також значно підвищено у 2010 році. Він в середньому зріс на близько 40%. Разом з тим, не було підвищено розмір виплати при народженні дитини. Починаючи з 2010 року розмір обох видів соціальної допомоги визначається у співвідношенні до прожиткового мінімуму. В результаті, вони збільшуватиметься автоматично щороку відповідно до зростання прожиткового мінімуму.

Соціальні стандарти та мінімальна зарплата у 2011 році. Відповідно до Закону про Державний бюджет на 2011 рік загальний рівень прожиткового мінімуму буде підвищено з 894 грн в січні до 953 грн в грудні.^{xv} Його темпи зростання відповідатимуть рівню офіційно прогнозованої інфляції (8,9% дпр в грудні 2011 року). Отже, він залишиться близьким до рівня 2010 року в реальному виразі. Мінімальна заробітна плата досягне 1004 грн в кінці року. Оклад першого тарифного розряду ЄТС також буде поступово підвищено до 654 грн в грудні,^{xvi} що становитиме 65,1% від мінімальної заробітної плати протягом всього року. Отже, здається, що уряд відмовився від популістського підходу при визначенні соціальних стандартів. Разом з тим, парламент не збільшив прожитковий мінімум, ймовірно, через значну координацію прийняття рішень з Кабінетом Міністрів.

Пенсійна система: Пенсійна реформа залишається на порядку денному

Бюджет Пенсійного фонду у 2010 році. Уряд ухвалив бюджет Пенсійного фонду на 2010 рік лише в липні із дефіцитом 28,8 млрд грн.^{xvii} Значна частина дефіциту (26,6 млрд грн) мала фінансуватись за рахунок трансферу з Державного бюджету, тоді як решта повинна була покриватись за рахунок залишків попереднього року. Сукупні доходи фонду було заплановано у сумі 165,7 млрд грн, включаючи 38,2 млрд грн трансферу з Державного бюджету на виплату пенсій за спеціальними пенсійними програмами.

За даними Пенсійного фонду його власні доходи у 2010 році було виконано на рівні 95,6% від плану. Недовиконання частково пов'язано із повільнішим, ніж офіційно очікувалось, зростанням фонду оплати праці та внесків від малих підприємств. Трансфер з Державного бюджету було недовиконано на 2,0%, тоді як програму виплати вищих пенсій шахтарям було повністю профінансовано. Трансфер Державного бюджету на покриття дефіциту було також повністю фінансовано.

Через нижчі, ніж заплановано, власні доходи Пенсійний фонд продовжував отримувати короткострокові позики з Державного казначейства на покриття розривів ліквідності. Казначейські звіти про виконання бюджету не містять відповідної інформації, що продовжує практику непрозорості політики з фінансування пенсій. Сукупний дефіцит Пенсійного фонду за оцінками становив 34,6 млрд грн у 2010 році.^{xviii}

Джерело: Пенсійний фонд, Держкомстат

Джерело: звіти Державного казначейства, Держкомстат

Пенсії у 2010 році. Відповідно до Закону про Державний бюджет (див. *Фіскальна політика*) мінімальну пенсію за віком було заднім числом підвищено до 695 грн з січня 2010 року та 706 грн з квітня 2010 року. В результаті в травні та червні пенсіонери отримували вищі пенсії як компенсацію за нижчі виплати протягом перших місяців року. Мінімальну пенсію було потім поступово підвищено до 734 грн в грудні. В цілому, номінальна мінімальна пенсія стрімко зросла на 38,9% дпр в середньому за 2010 рік. Завдяки підвищенню мінімальної пенсії середня пенсійна виплата досягнула 1154 грн на 1 січня 2011 року,^{xcix} що на 11,0% вище, ніж роком раніше.

Пенсії та спрощене оподаткування. В липні парламент ухвалив зміни до пенсійного закону,^c відповідно до яких особи, що працюють на спрощеній системі оподаткування, були зобов'язанні сплачувати внески на пенсійне страхування принаймні на рівні внеску із мінімальної заробітної плати. Отже, тягар на спрощенців зріс, тоді як Пенсійний фонд отримав додаткові доходи.

Пенсійна реформа. В грудні 2010 року Кабінет Міністрів подав до Верховної Ради законопроект, який передбачав зміни в пенсійному законодавстві. Документ передбачав підвищення віку виходу на пенсію для жінок з 55 до 60 років. Цей вік планувалось підвищувати поступово на 0,5 роки щороку. Мінімальний страховий стаж та мінімальний трудовий стаж також передбачалось підвищити.

Документ також передбачав заходи щодо обмеження зростання майбутніх зобов'язань Пенсійного фонду та трансферу з Державного бюджету Фонду. Зокрема йшлося про запровадження максимального розміру пенсії на рівні 12 розмірів прожиткового мінімуму, визначеного для осіб, що втратили працездатність. Спеціальні пенсії особам, які мають право на ранній вихід на пенсію, сплачуватиметься лише, якщо ці люди не продовжуватимуть працювати або досягнуть загального віку виходу на пенсію. Ці норми мали застосовуватись лише нових пенсіонерів.

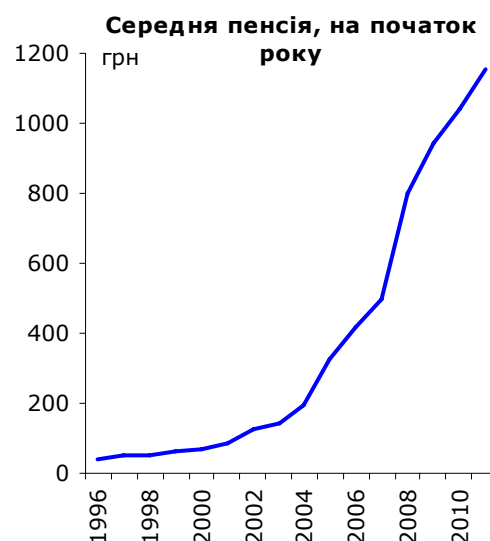
Законопроект наголосив на планах уряду запровадити другий рівень пенсійного забезпечення – а саме Накопичувального пенсійного фонду. Його буде впроваджено лише після збалансування бюджету Пенсійного фонду. Зважаючи на можливий середньостроковий вплив від впровадження запропонованої пенсійної реформи, другий рівень не буде запроваджено в найближчі 2-3 роки.

Бюджет Пенсійного фонду у 2011 році. Дефіцит Пенсійного фонду за очікуваннями знизиться до 17,8 млрд грн у 2011 році внаслідок швидшого зростання заробітних плат, ніж пенсій. Зокрема мінімальна пенсія не зросте в реальному виразі у 2011 році на відміну від 2010 року. В номінальному виразі мінімальну пенсію буде підвищено на 8,1% дпр в середньому за рік або 9,0% дпр в грудні. До кінця року мінімальна пенсія досягне 800 грн.

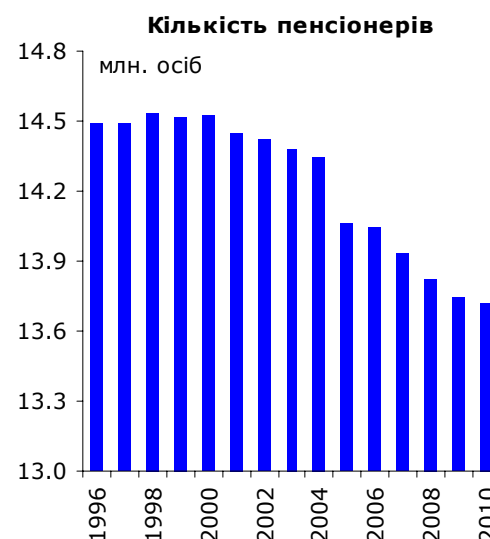
Водночас трансфер Державного бюджету Пенсійному фонду залишатиметься значним у сумі 58,3 млрд грн, що становить 18,1% від запланованих видатків Державного бюджету. Зокрема, частина трансферту, яка спрямовується на фінансування спеціальних пенсійних програм, повинна зрости на 8,1% до 40,5 млрд грн.

Державний борг: Уряд продовжував нарощувати запозичення

У 2010 році помірне зростання податкових надходжень та збільшення зобов'язань уряду призвели до подальшого нарощення державного боргу. Сукупний, прями́й та гарантований, державний борг збільшився на 36% в 2010 році до 432 млрд грн (USD 54,3 млрд). По відношенню до ВВП він зріс до 39,5% наприкінці 2010 року порівняно з 12,3% наприкінці 2007 року та 20,0% в кінці 2008 року. Незважаючи на те, що величина

Джерело: Держкомстат

Джерело: Держкомстат

боргу залишилася помірною відповідно до міжнародних стандартів, ризики щодо фінансової стійкості посилилися.

Внутрішні запозичення. За даними НБУ станом на кінець 2010 року обсяг випущених облігацій внутрішньої державної позики зріс на 91% до 136 млрд грн. Облігації були випущені для фінансування бюджетних видатків, погашення попередніх випусків облігацій, сплати заборгованості з відшкодування ПДВ, а також з метою збільшення статутного капіталу державних банків і НАК «Нафтогаз».

56,7% облігацій, випущених для фінансування видатків бюджету та погашення попередніх випусків, мали термін погашення до одного року, 7,6% - більше трьох років. Решта облігацій були строком від одного до трьох років. Середньострокові облігації були здебільшого випущені для фінансування проектів в рамках підготовки до Євро-2012. Зосередження на випуску короткострокових облігацій пояснюється намаганнями уряду оперативного профінансувати дефіцит бюджету з надіями на кращу фінансову ситуацію в найближчому майбутньому. Облігації, випущені у 2010 році, зі строком погашення протягом 2010 року були погашені за рахунок нових випусків. Політика короткострокових запозичень не є ефективною за винятком ситуації, коли ці запозичення здійснюються з метою фінансування реформ, що забезпечують стабільне зростання податкових надходжень бюджету в майбутньому.

Протягом року середньозважена доходність за облігаціями зменшилася з більш ніж 20% річних до 7,9% річних, що свідчить про зростання довіри до уряду й поліпшення економічної ситуації.

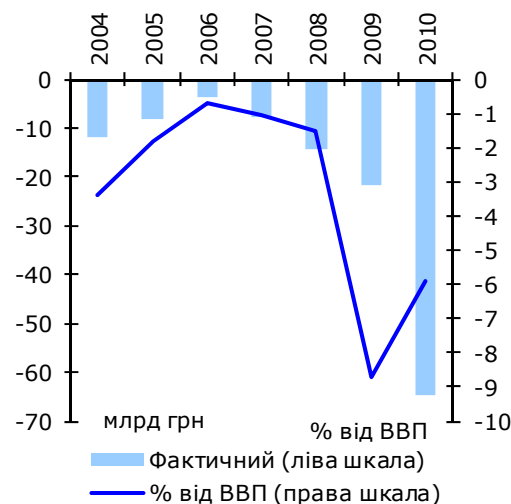
У серпні Міністерство фінансів провело розміщення 5-річних ПДВ-облігацій, передбачене в Законі про Державний бюджет на 2010 рік. Обсяг випуску цих облігацій склав 16,4 млрд грн. Вони були розподілені між компаніям з перевіреною сумою заборгованості з відшкодування ПДВ станом на 1 січня 2010 року.^{ci} Облігації були випущені з піврічним купоном та доходністю 5,5% річних. При цьому при кожній виплаті купона мало бути погашено 10% від суми випуску. Спочатку ПДВ-облігації продавалися на вторинному ринку з 20-відсотковою знижкою, яка згодом зменшилася. Нерезиденти виявилися досить активними покупцями ПДВ-облігацій з огляду на високу доходність і відносно низькі ризики.

Структура розподілу ОВДП за власниками змінилася в 2010 році. Частка облігацій, що належить нерезидентам, зросла з менш ніж 0,7% до 8,3%. Частка облігацій у власності комерційних банків збільшилася з 27,1% до 40,2%, що свідчить про певний ефект витіснення приватних запозичень, оскільки банки вважали за краще вкладати кошти в менш ризиковані державні облігації, ніж у реальний сектор.

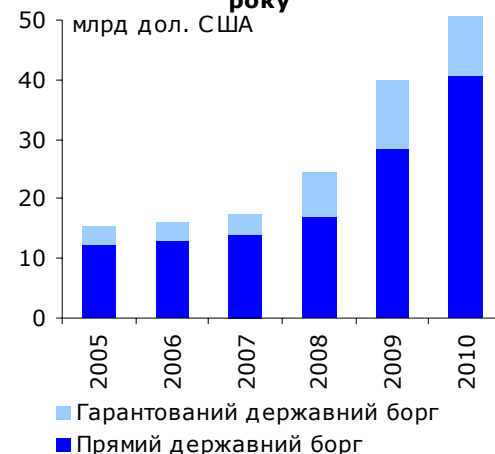
Частка облігацій у власності НБУ знизилася з 59,7% до 46,5%, незважаючи на збільшення номінальної вартості облігацій у портфелі Банку у грудні на 49,3% дпр до 63,3 млрд грн. Протягом року відбулася зміна стратегії та ролі НБУ на внутрішньому ринку ОВДП. У першому кварталі, НБУ брав активну участь у монетизації державних облігацій, випущених наприкінці 2009 року й на початку 2010 року з метою збільшення статутного капіталу державних банків і НАК «Нафтогаз». Починаючи з квітня, номінальна вартість облігацій зменшилася. Нижчий рівень монетизації облігацій є позитивним фактором на ринку ОВДП.

Зовнішні запозичення. В умовах значного дефіциту бюджету та обмежених можливостей для збільшення внутрішніх запозичень відбулось суттєве зростання попиту на зовнішні запозичення. Водночас їх здійсненню сприяло поліпшення економічної ситуації та політична стабілізація.

У червні уряд залучив піврічний кредит від російського банку ВТБ на суму 2,0 млрд дол. США для фінансування бюджетного дефіциту до моменту, поки уряд або одержить кошти від МВФ (див. МВФ) або здійснить запозичення на міжнародних ринках

Баланс Зведеного бюджету

Джерело: Звіти Держказначейства

Державний борг, на кінець року

Примітка: без врахування позик Казначейства

Джерело: закони України про Державний

капіталу. Цей кредит був відтермінований в грудні ще на шість місяців, незважаючи на одержання Україною позики МВФ.

У вересні вперше з 2007 року Міністерство фінансів повернулось на міжнародний ринок капіталів. Він розмістив 5-річні єврооблігації на суму 0,5 млрд дол. США із доходністю 6,875% річних та 10-річні єврооблігації обсягом 1,5 млрд дол. США із доходністю 7,75% річних. Рівень доходності за єврооблігаціями був близьким до рівня 2007 року. Купонні виплати за облігаціями здійснюються 23 березня та 23 вересня. Доходність єврооблігацій була нижчою, ніж для ідентичних облігацій Греції, що вказує на відносно значну довіру інвесторів до України завдяки політичній стабілізації та поліпшенню економічної ситуації. Водночас, спред з державними казначейськими облігаціями США для 10-річних єврооблігацій був більшим, ніж у 2007 році, що вказує на погіршення оцінки ризиків України з боку інвесторів.

У грудні уряд оперативного розмістив 1-річні єврооблігації на суму 0,5 млрд дол. США із доходністю 6,7% річних без проведення попередньої презентації. Терміновість розміщення пояснюється необхідністю погашення єврооблігації, випущених в ієнах у 2006 році, на фоні більш пізнього отримання другого траншу кредиту від МВФ. Ця сума дозволила уряду успішно погасити ці облігації і виплатити купон на загальну суму 427 млрд дол. США.

В цілому, уряд продовжував нарощувати державний борг. Залучені кошти були спрямовані, здебільшого, на фінансування поточних видатків бюджету (видатків на споживання). Водночас для стабілізації фінансової ситуації в майбутньому були проголошені деякі структурні реформи.

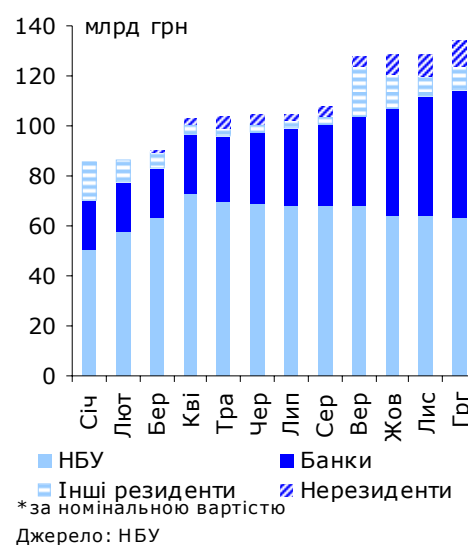
Значна частка короткострокового боргу посилює ризики щодо фінансової стійкості країни вже у найближчій перспективі. За даними Міністерства фінансів основна сума державного боргу зі строком погашення в 2011 році становить 50,9 млрд грн.^{cii} Крім того, видатки на обслуговування боргу складуть 21,0 млрд грн або 7,4% від загальних планових видатків Державного бюджету.^{ciii}

Приватизація: Активація приватизації

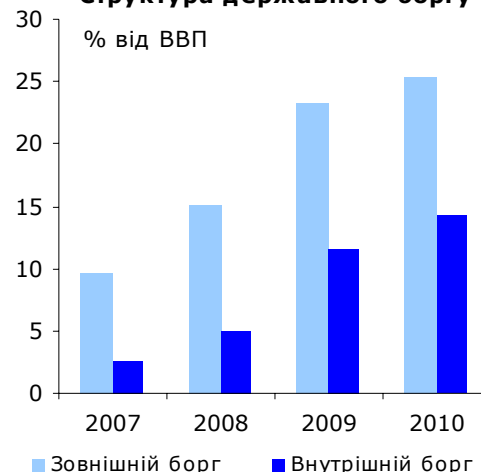
Виконання приватизаційних цілей 2010 року. Державний бюджет^{civ} на 2010 рік визначив цільовий рівень надходжень від приватизації у 10 млрд грн. Ця цифра відповідала оцінкам нового керівника Фонду державного майна України (ФДМУ), Олександра Рябченка, який був призначений у березні 2010 року, і переліку об'єктів, що плануються до приватизації - енергогенеруючі компанії та Укртелеком. Однак повільні процеси приватизації та зміни у графіку обумовили внесення влітку поправок до плану, а саме його зниження до 6,3 млрд грн.^{cv} З 85 тендерів, оголошених у 2010 році, тільки 12 закінчились продажем об'єктів. Лише 31 з 132 пакетів акцій, що пропонувались на біржах, були продані. Найбільш привабливими та успішними лотами стали 25,00% пакет акцій Полтаваобленерго і 25,02% Прикарпаттяобленерго, які принесли до державної скарбниці 145 млн грн. В цілому, план приватизації в 2010 році був виконаний на 15% від цільового показника. Продаж Укртелекому, на який покладалися надії щодо виконання плану, і який був запланований на останні дні грудня, не відбувся у 2010 році.

Реприватизація Луганськтепловозу. Продаж 76,01% акцій ВАТ "Луганськтепловоз", компанії-виробника локомотивів, був першим великим приватизаційним аукціоном, проведеним після президентських виборів. Цей випадок може бути використаний у якості лакмусу для оцінки прозорості нової політики приватизації. У 2009 році результати продажу компанії 2007 року російському підприємству Брянський машинобудівний завод (БМБЗ) були визнані недійсним за рішенням суду і підприємство було повернуто державі. За рішенням суду Україна повинна була повернути БМБЗ еквівалент ціни продажу 2007 року - 58 млн дол. США. Ця сума не була передана БМБЗ до моменту аукціону. ФДМУ зареєстрував п'ять претендентів, однак троє з них були дискваліфіковані за кілька днів до аукціону. Серед учасників був і

Розподіл ОВДП за власниками в 2010 році*

Структура державного боргу

Джерело: звіти Міністерства фінансів

попередній власник, який запропонував 10 млн грн премію до стартової ціни у 400 млн грн і був оголошений новим переможцем. Після аукціону Україна залишилася винною БМБЗ 48 млн гривень. Тим не менше, БМБЗ не перерахував вчасно кошти за об'єкт та ФДМУ подав позов до суду про скасування угоди. Після низки перехресних претензій сторони підписали мирову угоду взаємного заліку боргів. Реприватизація заводу не стала вигіднішою і довела, що в основному політика приватизації в Україні не змінилася з приходом до влади нового уряду і не є стратегічно цілеспрямованою і впорядкованою.

Приватизація Укртелекому. Іншим прикладом непрозорої приватизації в Україні був аукціон з продажу найбільшого оператора фіксованого телекомунікаційної лінії - Укртелекому. Фонд державного майна України оцінив початкову ціну за пакет акцій 92,8% на рівні 10 млрд грн і визначив дату проведення аукціону - 28 грудня.^{cvі} На думку учасників ринку Мобільні Телесистеми (Росія) і System Capital Management (Україна) могли б конкурувати за підприємство. За інвестиційними умовами новий власник мав взяти на себе покриття боргу Укртелекому, встановлення спеціальної системи зв'язку держави і вкласти близько 450 млн грн інвестицій у розвиток підприємства. Хоча під час підготовки до тендеру ФДМУ оголосив шість зацікавлених компаній, насправді лише була одна оплачена заявка і, таким чином, один реальний претендент - дочірня компанія австрійської Еріс - ESU зі ставкою у сумі лише на 10 грн вищою за стартову ціну, визначену ФДМУ. Згідно з українським законодавством, Фонд держмайна обрав незалежну компанію з оцінки визначити ціну на об'єкт до лютого 2011 року. Після оцінки, весною 2011 року ESU заплатив 10,5 млрд грн за Укртелеком в кілька траншів.

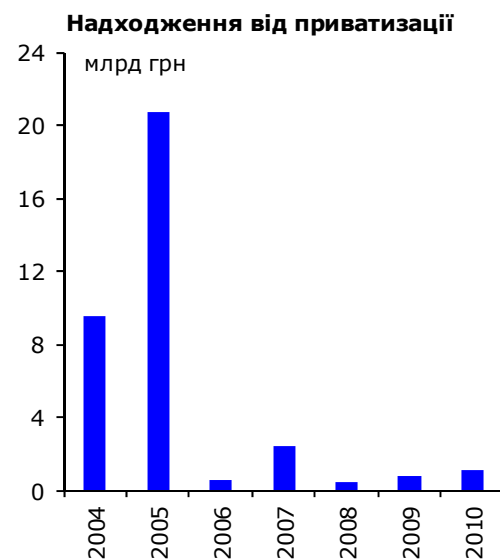
Дивно, однак жодних суперечок щодо прозорості та ефективності продажу не було. Таким чином, блакитна фішка, яка була привабливим лотом протягом кількох років, фактично була продана без конкуренції, довівши традиційний український стиль приватизації.

Приватизаційні плани 2011 року. За законом про Державний бюджет на 2011 рік,^{cvіі} надходження від приватизації визначені на рівні 10 млрд грн. Ця сума була отримана внаслідок успішного укладення угоди про приватизацію Укртелекому. Грудневе скасування Указу Президента, що забороняв продаж стратегічних підприємств до прийняття програми приватизації,^{cvііі} відкрило шлях для укладання інших великих приватизаційних угод. Таким чином, такі блакитні фішки, як Турбоатом, Одеський припортовий завод та ряд енергорозподільчих компаній можуть знайти своїх приватних власників вже в 2011 році. Укладання договору купівлі-продажу Укртелекому дозволить одразу повністю виконати план приватизації.

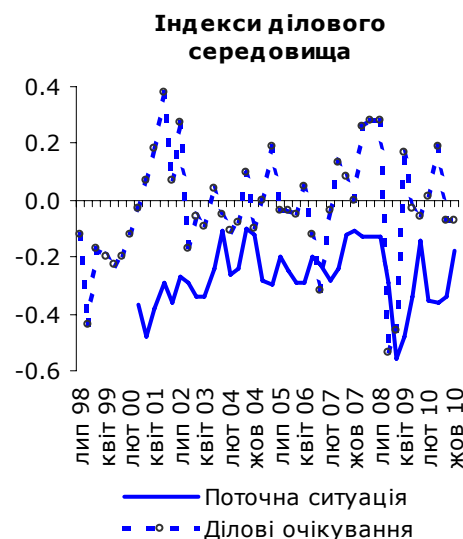
Бізнес-клімат: Динаміка оцінок та очікувань ділових кіл у 2010 році

В Україні кілька дослідницьких організацій проводять опитування підприємців для того, щоб побудувати індекс оцінки бізнес середовища. Квартальне опитування промислових підприємств, що проводиться ІЕД, є найстаршим. Представлені нижче дані базуються на результатах цього опитування.

Ділові очікування. На початку 2010 року очікування керівників підприємств щодо змін ділового середовища в наступні шість місяців покращились. Індекс очікуваних змін ділового середовища, який відображає оцінки респондентів майбутньої загальноекономічної ситуації, підвищився з -0,06 у жовтні 2009 року до 0,01 в лютому 2010 року. У квітні продовжилась тенденція до покращення очікувань керівників підприємств. Індекс очікуваних змін ділового середовища зріс на 18 пунктів (з 0,01 в лютому до 0,19 у квітні). Однак за півроку від першого покращення, очікування щодо змін ділового середовища не відобразилися на оцінці якості середовища. Вона з початку року

Джерело: Державне казначейство України

Джерело: Опитування ІЕД

залишалася без суттєвих змін: значення відповідного індексу становило -0,35 в лютому, -0,36 у квітні та -0,34 в липні.

Вже у липні очікування менеджерів щодо змін ділового середовища у наступні шість місяців погіршилися. Індекс ділових очікувань зменшився на 26 пунктів (з 0,19 у квітні до -0,07 в липні). При цьому відбулось одночасне скорочення частки "оптимістів" (з 32,2% до 17,1%) та зростання частки "песимістів" (з 16,7% до 31,8%).

У жовтні оцінка якості поточного ділового середовища керівниками підприємств, порівняно з липнем, значно покращилась: значення відповідного індексу підвищилось на 16 пунктів (з -0,34 до -0,18). Однак слід зазначити, частка тих, хто вважає ділове середовище несприятливим, становить 31,2% та переважає частку тих, хто вважає його сприятливим майже на 25%. Очікування підприємців щодо покращення загальної економічної ситуації у наступні шість місяців залишались без суттєвих змін (-0,07 у жовтні та -0,07 у липні).

Виробничі показники. У I кварталі 2010 року, як і очікували керівники підприємств, відбулось значне уповільнення темпів зростання промислового виробництва порівняно до IV кварталу 2009 року. Значення індексу виробництва суттєво знизилось з 0,09 у IV кварталі до -0,28 в I. Разом з тим, зростання ділового оптимізму у квітні суттєво позначилось на виробничих планах підприємств: індекс очікуваного виробництва істотно збільшився з -0,27 на I квартал до 0,42 на II. Кожне друге опитане підприємство (51,4%) планувало збільшити випуск продукції у II кварталі порівняно до I.

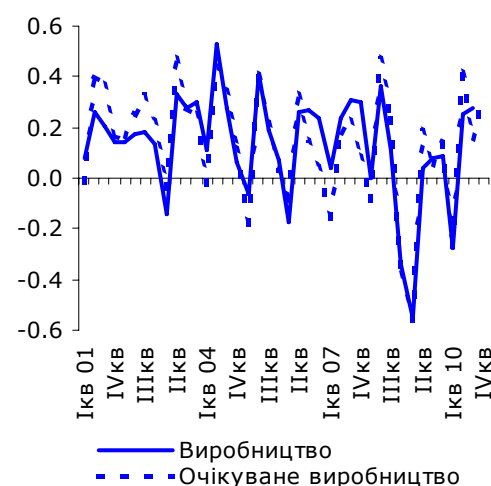
Оптимістичні виробничі плани початку року збулися вже у II кварталі. Тоді, як і очікували менеджери, відбулось значне покращення основних показників роботи підприємств (виробництво, продаж, зайнятість тощо). Зокрема, спостерігалось збільшення темпів зростання промислового виробництва, що відобразилось у підвищенні значення індексу виробництва з -0,28 в I кварталі до 0,25 в II. Разом з цим погіршилися й очікування стосовно виробництва — зокрема, на III квартал керівники підприємств прогнозували зниження виробничої активності порівняно до II кварталу. Індекс очікуваного виробництва зменшився з 0,42 на II квартал до 0,15 на III.

За оцінками керівників підприємств, у III кварталі обсяги виробництва суттєво не змінились порівняно до II, а в IV кварталі менеджери прогнозували деяке підвищення виробничої активності. Індекс очікуваного виробництва збільшився з 0,15 на III квартал до 0,32 на IV квартал.

Регуляторний клімат. Оцінка менеджерами промислових підприємств стану регуляторного клімату в країні значно погіршилась протягом 2010 року. Якщо у лютому 2010 року 31,1% менеджерів вважали регуляторний клімат вагомою перешкодою діяльності, то у квітні та липні ця частка зросла до 39,9% та до 48,5% відповідно. Жовтнєве опитування засвідчило стабілізацію цього показника на рівні 48,3%.

Кількість негативних оцінок регуляторного клімату зросла серед керівників підприємств усіх розмірів. У групах середніх і великих підприємств число менеджерів, на думку яких регуляторний клімат є суттєвою перешкодою діяльності, збільшувалось щокварталу і досягло максимуму у жовтні, коли 45,7% менеджерів середніх підприємств і 52,2% менеджерів великих відзначили цю проблему. Для малих підприємств значення показника збільшувалось три перші квартали поспіль (29,3%, 47,4% та 53,8%). Проте у жовтні зафіксовано зменшення числа менеджерів, які вважають регуляторний клімат перешкодою розвитку бізнесу, — до 48,1%. Це сталося за рахунок суттєвого зменшення значень двох із трьох компонентів комбінованого показника "несприятливий регуляторний клімат", а саме: часті зміни в економічному законодавстві (з 18,8% до 8,6%) та корупція (з 17,9% до 8,6%).

Індекси виробництва

Джерело: Опитування ІЕД

Ринок запозичень. Клімат на ринку банківських запозичень у 2010 році характеризувався, з одного боку, збільшенням обсягу формальної пропозиції кредитів, а з іншого — зменшенням їх доступності. Частка менеджерів, які вважають, що банки готові надати короткострокові кредити такому підприємству як їхнє, підвищувалась щокварталу і в жовтні досягла 57,2%. Для довгострокових кредитів значення відповідного показника збільшилось з 40,3% у квітні до 44,2% у липні та до 53,6% в жовтні.

В лютому 2010 року доступність кредитів для підприємств, на думку менеджерів, збільшилась порівняно до жовтня 2009 року, однак у квітні вона зменшилась, відповідно для короткострокових кредитів з 34,2% до 26,5%, для довгострокових — з 26,6% до 21,2%. У липні доступність кредитів для підприємств дещо збільшилась. Однак у жовтні вона знову зменшилась: для короткострокових кредитів — з 27,7% до 23,4%, для довгострокових — з 24,4% до 21,8%.

Інвестиційна діяльність. Результати дослідження, присвяченого інвестиційній діяльності підприємств, яке проводиться у січні-лютому кожного року, показали, що серед всіх опитаних керівників підприємств більше половини (54,3%) не планували здійснювати інвестиції у 2010 році. Лише 45,7% керівників мали наміри інвестувати впродовж 2010 року, що майже не відрізняється від показника 2009 року, коли частка підприємств, що здійснили інвестиції, становила 44,7% опитаних.

Серед керівників підприємств, які планували інвестиції на 2010 рік, більшість опитаних (59,7%) відзначили, що кількість інвестицій не зміниться порівняно до 2009 року, 22,0% — вважали, що вони будуть меншими, ніж минулого року, і лише 18,2% керівників підприємств мали наміри збільшувати інвестиції. Активізація інвестиційної діяльності планувалась лише менеджерами малих підприємств, тоді як керівники середніх та великих підприємств підвищувати обсяги інвестиції порівняно з 2009 роком не збирались.

Ці результати добре кореспондують з даними офіційної статистики (див. *Інвестиції*). Протягом перших дев'яти місяців року реальні інвестиції в основний капітал скоротились на 2,9% дпр порівняно з попереднім роком.

Переважаюча більшість керівників оцінювали 2010 рік як несприятливий для купівлі обладнання (73,3%). Хоча ця частка скоротилась порівняно з 2009 роком, який вважали несприятливим періодом 88,6% керівників, вона залишилась вища за показник початку 2008 року (66,3%). При цьому у 2010 році більш як вдвічі зросла частка тих менеджерів, які оцінюють поточний період як більш-менш сприятливий для купівлі обладнання (з 10,9% у 2009 році до 24,5% в 2010 році).

За результатами опитування, серед основних перешкод, що стримували керівників підприємств при плануванні інвестицій у 2010 році, перші три місця посіли недостатні прибутки (47,7%), нестабільна політична ситуація (35,0%) і труднощі при отриманні кредитів (27,2%).

Фінансовий стан підприємств: Відновлення позитивних економічних показників

Після збитків, з якими стикнулася більшість українських підприємств у 2009 році, 2010 рік відзначився відновленням економічної активності і позитивними фінансовими результатами діяльності практично у всіх секторах економіки. За десять місяців 2010 року фінансові результати діяльності вітчизняних підприємств досягали 49,7 млрд грн., продемонструвавши зростання на 65,3 млрд грн порівняно з аналогічним періодом 2009 року.^{сix} Співвідношення частки прибуткових і збиткових підприємств не змінилося порівняно з 2009 року, що вказує на те, що великі прибуткові промислові підприємства відновили свою діяльність, а малі підприємства не змогли подолати кризу.

Завдяки відновленню зростання експорту внаслідок поліпшення економічної ситуації в світі промисловий сектор продемонстрував значне підвищення прибутку. Прибуток до оподаткування промислових підприємств досягав 26 млрд грн в період з січня по листопад 2010 року у порівнянні із 0,3 млрд грн збитків попереднього року. Крім того значно покращилися результати діяльності фінансового сектору, що мав найбільші збитки у 2009 році (27,3 млрд грн), головним чином завдяки діяльності страхових та інвестиційних компаній, а прибуток до сплати податків сектору досяг в 2010 році 9,1 млрд грн. Єдиними збитковими секторами, що не відійшли від кризи, були сектор будівництва та надання комунальних та індивідуальних послуг. Низький реальний попит на ринку житла, що супроводжувався низьким рівнем банківського кредитування, а також наявністю великої кількості доступного новозбудованого нереалізованого житла, не дозволили будівельним компаніям відновити свою діяльність.

Компанії в промислових Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях та економічно диверсифікованому місті Києві були основними рушійними силами відновлення економіки в 2010 році, відновлюючи свою діяльність після того, як чи не найбільше постраждали від впливу світової економічної кризи. Найвищі кумулятивні збитки мали підприємства Харківської та Луганської областей, хоча їхні економічні показники дещо покращилися, порівняно з попереднім роком (1,8 млрд грн і 2,8 млрд грн відповідно). Сукупні фінансові результати підприємств в Івано-Франківській області навіть погіршилася на 0,6 млрд грн порівняно з 2009 роком. Рентабельність підприємств Івано-Франківської області знизилася на 2,4% і стала однією з найнижчих в Україні (0,4%).

Інфляція: Споживча інфляція повернулась до рівня, нижчого за 10%

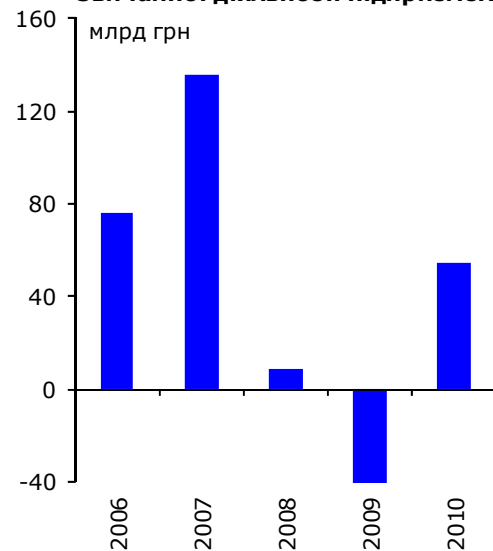
У 2010 році споживча інфляція сповільнилась до рівня, нижчого за 10% і становила 9,1% дпр в грудні проти 12,3% дпр в грудні 2009 року. Сповільнення мало широку базу, і зростання цін по основних складових ІСЦ було меншим, ніж попереднього року. Єдиним винятком була категорія «житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива», у якій спостерігалось високе зростання через одноразове збільшення тарифів на природний газ для домогосподарств на 50%.

Зростання цін на продукти харчування, алкогольні напої та тютюнові вироби, а також зростання цін на комунальні послуги зробили найбільший вклад у зростання ІСЦ. Ціни на алкогольні напої і тютюнові вироби зросли на 22,1% дпр через кількарізне підвищення ставок акцизів на ці продукти. Ціни на продукти харчування зросли на 10,7% дпр, що дещо швидше, ніж ІСЦ. Вони зробили найбільший вклад в зростання ІСЦ, через 50%-ну частку в кошику товарів ІСЦ. У 2010 році ціни на продукти харчування коливались більше, ніж в попередні роки: вони стрімко зростали навесні та восени і сповільнились влітку.

З боку попиту зростання доходів спричинило певний тиск на інфляцію. Номінальний наявний доход населення виріс на 28,1% в 2010 році проти зростання на 4,2% в 2009 році. Однак цей тиск був обмежений значним рівнем заощаджень. У 2010 році домогосподарства продовжили повертати кредити в іноземній валюті, збільшували депозити в банках і надалі накопичували готівку в іноземній валюті. Загалом домогосподарства заощадили 161 млрд грн в 2010 році, що вдвічі більше ніж в 2009 році.

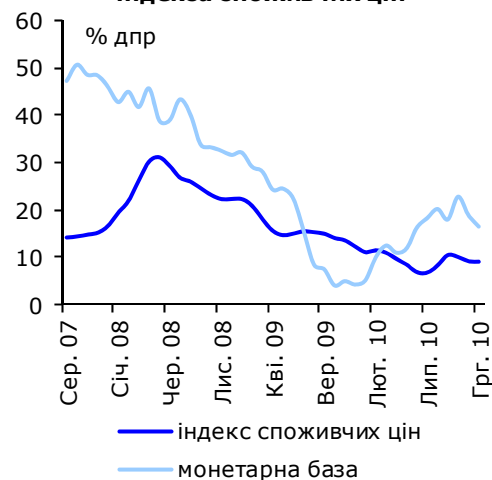
З боку пропозиції, більшість факторів сприяли прискоренню інфляції, але їх вплив був меншим, ніж очікувалось. Ціни на енергоносії та ціни на імпортовану сировину помірно зростали і мали обмежений вплив на ІСЦ. Зростання соціальних стандартів не призвело до пропорційного зростання витрат на робочу силу. Зменшення врожаю в 2010 році сприяло підвищенню цін на

Фінансові результати від звичайної діяльності підприємств

Джерело: Держкомстат

Динаміка монетарної бази та індекса споживчих цін

Джерело: Держкомстат, НБУ

сільськогосподарські товари. Це був фактор з найбільшим впливом на ціни.

Уряд намагався обмежити зростання цін, утримуючи ціни на електроенергію фіксованими і обмежуючи зростання тарифів на інші комунальні послуги. Він також продовжував застосовувати формальне регулювання цін, перевірки Антимонопольного комітету та неформальний тиск для стримування зростання цін. Державне втручання призвело до меншого зростання ІСЦ в 2010 році, але потягнуло за собою посилення інфляційного тиску в наступні роки.

Монетарна політика: Відновилося зростання грошової маси

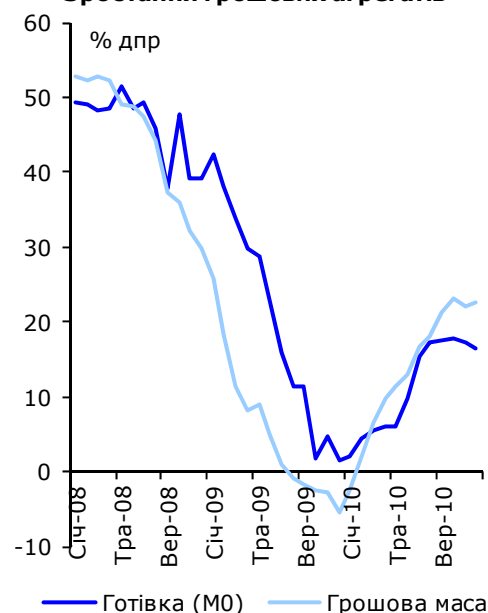
У 2010 році відновилося зростання грошової маси. У 2010 році грошова маса (М3) збільшилась на 22,8%, а монетарна база - на 15,8%. Зростання виникло переважно через інтервенції НБУ на валютному ринку та конвертації державних запозичень в іноземній валюті в національну валюту. Загалом НБУ купив понад 6 млрд дол. США в банків та уряду в 2010 році. Однак покупки були нерівномірно розподілені протягом року, оскільки НБУ проводив чисті покупки іноземної валюти з березня до серпня і був чистим продавцем в інші місяці. Таким чином, ліквідність банківської системи коливалась з 15-20 млрд грн в січні та грудні до максимуму 34 млрд грн, що був зафіксований в липні. Крім того НБУ придбав понад 22 млрд грн державних облігацій та перерахував прибутку від сеньйоражу на суму 12 млрд грн. Таким чином, монетарна політика НБУ була у значній мірі підпорядкованою валютній політиці та політиці державного боргу.

Однак НБУ активно використовував інші інструменти монетарної політики, щоб компенсувати впливання ліквідності та зменшити волатильність. Зокрема НБУ продавав депозитні сертифікати банкам, зменшив обсяг кредитів рефінансування та продав частину державних облігацій в власному портфелі. Серед згаданих вище інструментів НБУ найчастіше використовував випуск депозитних сертифікатів, щоб регулювати ліквідність банків. В 2010 році ліквідність банків покращилась, оскільки депозити повернулись до банків, а виплати за кредитами збільшились. Відповідно рефінансування НБУ стало непривабливим для банків, оскільки процентні ставки були значно вищими, ніж на міжбанківському ринку. НБУ випустив депозитних сертифікатів на 243 млрд грн у 2010 році: з них сертифікати на суму 38 млрд грн були випущені на строк від 30 днів, 82 млрд грн строком від 8 до 29 днів. У відповідь на коливання ліквідності банків НБУ змінював ставки та строки випуску депозитних сертифікатів. В результаті, обсяги депозитних сертифікатів в обертанні коливались з понад 20 млрд грн в окремі дні липня до менш ніж 10 млрд грн на початку та в кінці року.

НБУ також намагався збільшити роль державних облігацій в монетарній політиці. Це природне явище, оскільки обсяг ОВДП в обертанні досягнув 136 млрд грн в кінці року, включаючи 64,2 млрд грн у власності НБУ. Портфель НБУ утворився переважно через квазіфіскальні дії уряду в 2009 році, але він продовжив купувати ОВДП в 2010 році. Роль НБУ поступово зменшувалась, оскільки частка ОВДП, що належать НБУ, зменшилась з понад 70% у січні та лютому до менш ніж 50% в листопаді та грудні. Корисність ОВДП у власності НБУ в монетарній політиці є обмеженою, оскільки вони переважно мають строк понад 5 років, що зараз є неліквідним. Таким чином, продажі ОВДП були обмежені до 7,4 млрд грн, включаючи 3,3 млрд грн у вересні. Однак ліквідність ОВДП менш актуальна для операцій репо, і НБУ використовував ОВДП для операцій прямого та зворотного репо, а також продавав ОВДП із необмеженим зобов'язанням зворотного викупу. Роль державних облігацій в монетарній політиці може збільшитись в наступні роки.

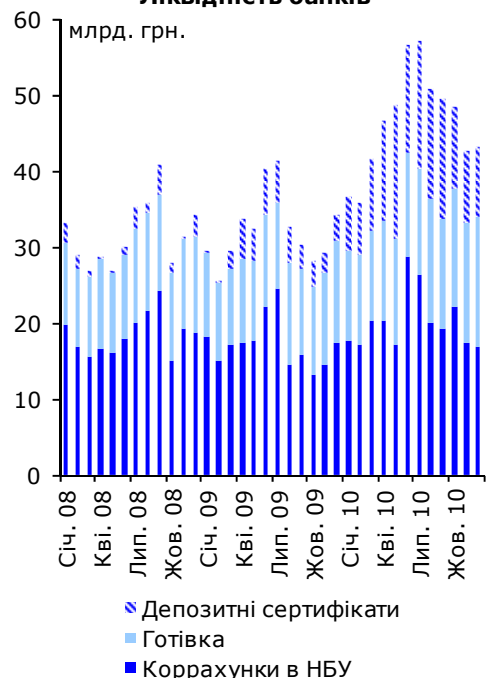
Було лише кілька випадків, коли НБУ фінансував банки через звичайні канали в 2010 році. Таким чином, три зміни облікової

Зростання грошових агрегатів

Джерело: НБУ

Ліквідність банків

Джерело: НБУ

ставки, що відбулись влітку, були переважно символічними. В цілому, облікова ставка зменшилась з 10,25% річних до 7,25% річних. В 2010 році НБУ надав понад 3 млрд грн стабілізаційних кредитів проблемним банкам та позичив 1 млрд грн, щоб підтримати проекти, пов'язані з чемпіонатом з футболу Євро-2012. Він також продовжив строк повернення кредитів, виданих в 2008 та 2009 роках. Таким чином, до листопада 2010 року заборгованість за кредитами рефінансування зменшилась лише на 12 млрд грн, хоча НБУ сподівався, що банки повернуть 25 млрд грн виплат і 41 млрд грн кредитів рефінансування, які закінчувались цього року. Таким чином НБУ зберіг ліквідність, що він надав під час розпалу кризи, у банківській системі.

НБУ формально не змінював резервні вимоги до банків у 2010 році. Однак у травні НБУ запровадив вимогу, щоб банки утримували всі обов'язкові резерви на спеціальному рахунку, а 50% як раніше. Таким чином, всі обов'язкові резерви були заморожені, щоб обмежити банківську ліквідність. Однак цей захід не мав очікуваного ефекту, оскільки банки отримали дозвіл враховувати державні облігації, випущені для фінансування Євро-2012, у складі резервів. Таким чином, в кінці року з 12,2 млрд грн обов'язкових резервів лише 7,7 млрд грн були на спеціальному рахунку.

Отже, монетарна політика НБУ була помірно експансивною в 2010 році.

Політика валютного курсу: Обмінний курс був стабільним в 2010 році

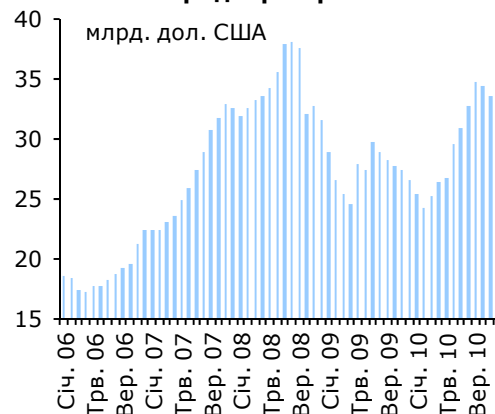
Міжбанківський курс гривні до долара США залишався в цілому стабільним у 2010 році. Він дещо укріпився з 7,99 грн за дол. США в кінці 2009 року до 7,97 грн за дол. США в кінці 2010 року, а середній курс становив 7,94 грн за дол. США. Середньоденний курс коливався у вузькому проміжку 7,88-8,06 протягом року з невеликими змінами з дня на день. НБУ проводив інтервенції на ринку для підтримки стабільності курсу. Однак напрям інтервенцій змінювався відповідно до балансу між попитом та пропозицією на ринку. Рік можна умовно розділити на три окремі періоди.

У січні та лютому 2010 року пропозиція іноземної валюти була меншою ніж попит переважно через підвищений попит на іноземну валюту в час проведення президентських виборів. Високий рівень гривневої ліквідності призвів до додаткового тиску. Невеликого перевищення пропозиції над попитом на безготівковому сегменті ринку було недостатньо, щоб покрити значний попит на іноземну готівку. В результаті НБУ витратив 1,6 млрд дол. США для підтримки курсу, а гривня дещо знецінилась і досягнула 8,06 грн за дол. США в кінці січня. Однак національна валюта повернулась до рівня меншого, ніж 8 грн за дол. США в кінці лютого.

В березні-квітні прилив капіталу в країну збільшився, оскільки повернулась політична стабільність, а економічні перспективи покращились. Експортна виручка також значно виросла. Крім того, готівкова іноземна валюта зменшила свою популярність як засіб заощаджень. В результаті, пропозиція іноземної валюти значно перевищила попит. У відповідь НБУ дозволив невелике укріплення гривні з 7,98 грн за дол. США на початку березня до 7,88 грн за дол. США в кінці серпня. Крім того НБУ купив іноземної валюти на 5,1 млрд дол. США, щоб стримати подальше укріплення гривні.

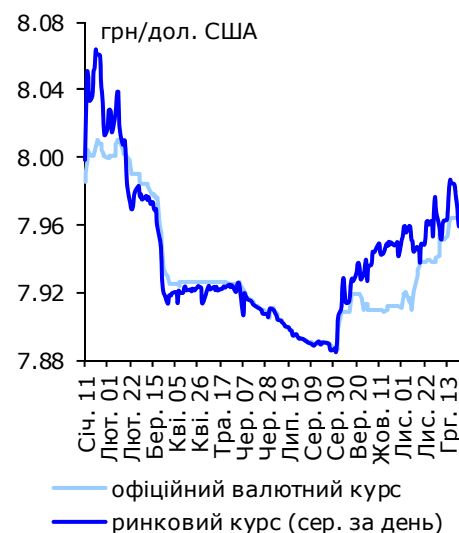
У вересні-грудні попит на готівкову іноземну валюту знову зріс. Валові покупки готівкової іноземної валюти досягли 12,9 млрд дол. США, порівняно з 13,4 млрд дол. США протягом решти року. Стрибок попиту, скоріш за все, був частково викликаний попитом з боку тіньової економіки, викликаного занепокоєнням щодо нового Податкового кодексу. Попит на іноземну валюту для оплати імпорту та повернення зовнішнього боргу також

Міжнародні резерви НБУ

Джерело: НБУ

Обмінний курс в 2010 році

Джерело: НБУ

збільшився. Таким чином, гривня дещо ослабилась. Хоча НБУ продав та купував іноземну валюту протягом даного періоду, він був чистим продавцем іноземної валюти. В цілому чисті інтервенції НБУ за цей час склали 2,2 млрд дол. США.

Фінансові ринки: Банківська система закінчила 2010 рік зі змішаними результатами

Банківський сектор. Результати діяльності банківського сектору в 2010 році були як позитивними так і негативними. З позитивного боку, центральний банк зробив зусилля, щоб зменшити кількість проблемних банків: залишилось лише чотири банки з тимчасовою адміністрацією проти 12 на початку року. Сім малих банків та Укрпромбанк були ліквідовані в 2010 році, а кілька інших відновили нормальні операції. Більше банків стали публічними акціонерними товариствами, що збільшило прозорість їхньої діяльності.

Фінансовий стан банків покращився, оскільки вони змогли зменшити втрати за кредитами та стримати зростання процентних витрат. За фінансовими результатами банківського сектору 133 з 175 банків прозвітували про наявність прибутку до оподаткування, включаючи 12 з 17 найбільших банків. Для порівняння лише п'ять банків з групи найбільших були прибутковими в 2009 році.

Більшість банків успішно збільшили депозити від домогосподарств та юридичних осіб в 2010 році, включаючи 15 з 17 найбільших банків. Загалом банківські депозити зросли на 26,4% в 2010 році. Депозити банків збільшили свою частку в загальних зобов'язаннях банків, оскільки вони зросли лише на 5,1% дпр. Більш того банки змогли обмежити процентні витрати. Незважаючи на зростання депозитної бази банки навіть зменшили витрати на виплату процентів через падіння процентних ставок. В 2010 процентні витрати банків зменшились на 6,0%.

В результаті, більшість банків зберегли високу ліквідність, оскільки 14,0% чистих активів банків на 1 січня 2011 року були у формі грошових коштів та еквівалентів. Хоча гарна ліквідність не була рівномірною в рамках банківського сектора, 116 банків мали понад 10% активів у формі грошових коштів та їх еквівалентів, включаючи 29 з 39 найбільших банків. Банки також використовували додаткові кошти для виплати зовнішнього боргу та збільшення кредитування юридичних осіб в національній валюті. Кредити юридичним особам в національній валюті зросли на 13,5% дпр в 2010 році. Однак зростання кредитування в окремих банках сильно відрізнялось і лише п'ять банків відповідали за більшу частину зростання кредитів підприємствам.

Банки надалі кредитували переважно компанії, що працюють в торгівлі та переробній промисловості, але частка кредитів добувній промисловості та транспорту збільшилась. Також банки збільшили строки кредитування, оскільки кредити нефінансовим корпораціям строком понад 5 років зросли на 48% в 2010 році.

З негативного боку, НБУ не вирішив ситуацію з банками «Надра» та «Родовід», що, незважаючи на значне списання кредитів і припинення кредитування, все ще були 11-м та 20-м банками на Україні за обсягом активів станом на 1 січня 2011 року. Хоча уряд рекапіталізував банк «Родовід» на 7,8 млрд грн у 2009 році він продовжував бути збитковим у 2010 році. Оскільки він мав небагато прибуткових активів і значні втрати за кредитами, він втратив майже весь новий капітал до кінця 2010 року. Банк «Надра» мав кращий стан основного бізнесу і отримав чистий процентний дохід 1,4 млрд грн, але він теж втратив більшість капіталу на резерви по неповерненню кредитів.

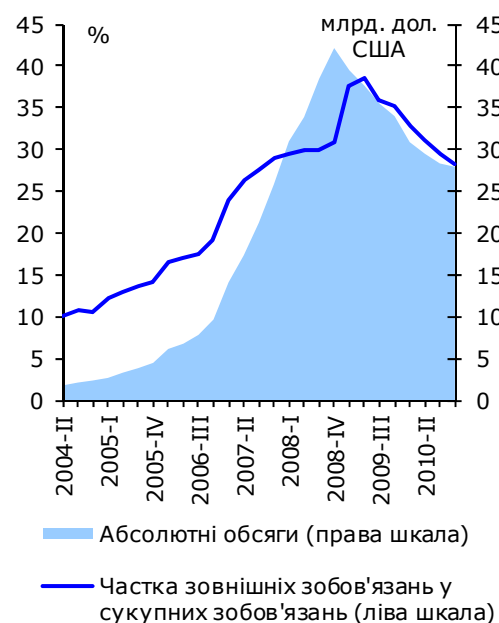
В цілому, збитки банківського сектору становили 12,1 млрд грн в 2010 році через обмежені процентні доходи та високі витрати на формування резервів за кредитами. Процентні доходи зменшились на 4,6% через нижчі процентні ставки та низьку кредитну активність. Хоча більшість банків отримали прибутки,

Темпи приросту окремих показників діяльності банків

* банки закінчили 2009 р. зі збитками у 28 млрд грн
Джерело: НБУ

Зовнішні зобов'язання банківського

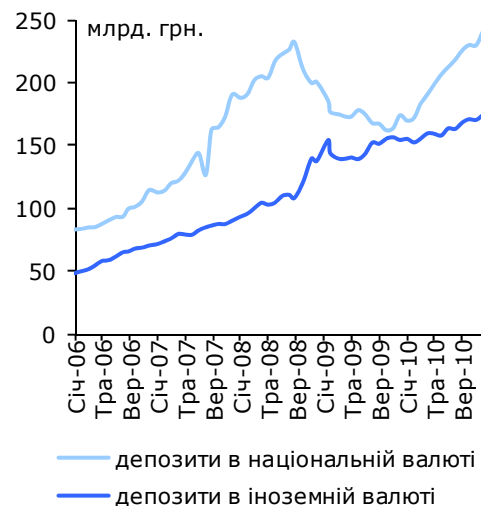
Джерело: НБУ

кілька банків сформували значні обсяги резервів за борговими операціями. Також ряд банків, що мали відносно низьке співвідношення капіталу до активів, мали одні з найнижчих рівнів сформованих резервів на покриття збитків за кредитами у банківському секторі. Це вказує на те, що вони могли занизити резерви для виконання нормативів адекватності капіталу. Резерви під знецінення кредитів досягнули 18,6% від загальних кредитів на кінець року, проте різні банки мали різний рівень резервів. З 39 найбільших банків (I і II групи) 10 банків мали резерви до 10% кредитів, а 12 понад 25% кредитів. Високі резерви можуть пояснюватись негнучкою політикою щодо списання безнадійних кредитів, що призвело до зростання кількості проблемних кредитів на балансі банків. Нові правила можуть спростити списання кредитів у 2011 році.

За даними НБУ частка прострочених кредитів зросла до 11,2% в грудні 2010 року проти 9,4% в грудні 2009 року. Частка прострочених кредитів була навіть вищою для кредитів нефінансовим корпораціям, де вона зросла з 11,3% в грудні 2009 року до 13,1% в грудні 2010 року. Компанії всіх секторів економіки мали проблеми з поверненням кредитів, але масштаб цих проблем коливався. Частка прострочених кредитів збільшується з 4-6% в професійних послугах та добувній промисловості до 10-14% в транспортів, переробній промисловості і торгівлі до 18% в будівництві та операціях з нерухомим майном. Значна частка прострочених кредитів може відображати повільне економічне зростання, значні заплановані платежі (через неефективне реструктурування попереднього року) та недосконале законодавство, що дозволяє окремим боржникам уникнути платежу.

В цілому, банківський сектор стабілізувався і показував ознаки відновлення у 2010 році. Однак кредитування залишалось повільним, ряд банків залишився в тяжкому фінансовому стані, а питання проблемних кредитів на балансі банків стало більш гострим.

Банківські депозити на кінець періоду

Джерело: НБУ

- ⁱ Постанова Кабінету Міністрів №938 від 4 жовтня, 2010
- ⁱⁱ Getreideexportquoten: Zum Umgang mit Chancen und Verantwortung. Ausgabe 28, Dezember 2010. Newsletter, Deutsche Beratergruppe
- ⁱⁱⁱ Постанова Кабінету Міністрів №1182 від 6 грудня, 2010, що передбачає продовження дії квот до березня 2011 (з додатково дозволяючи 500 тисяч тон для пшениці та 1 and 1 млн. т кукурудзи продавати на експорт)
- ^{iv} Постанова кабінету міністрів № 368 від 12 травня, 2010 та №346 від 19 травня, 2010
- ^v Закон України "Про податковий Кодекс" № 2755-VI від 2 грудня, 2010. Пункт 15 другої секції перехідних положень.
- ^{vi} Для домогосподарств, які споживають не більше 2,5 трлн кубометрів газу щомісяця і які мають газовий лічильник
- ^{vii} Складеної відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку.
- ^{viii} Ця сума складається з 11 млрд кубометрів основного обсягу газу, переданому Нафтогазу, і 1,1 млрд. кубометрів в якості штрафу.
- ^{ix} Наказ Кабінету Міністрів № 775 від 10 червня 2009 року (скасований Наказом Кабінету Міністрів № 547 від 5 липня 2010 року)
- ^x Закон України № 2467 "Про засади функціонування ринку природного газу" від 8 липня 2010 року
- ^{xi} Директива 2003/55/ЕС та Регламент ЄС 1775/2005
- ^{xii} Закон України № 0198 "Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про створення Енергетичного співтовариства» від 11 листопада 2010 року
- ^{xiii} Встановлений Законом України № 1164 від 19 березня 2009 року
- ^{xiv} Постанова МТКУ №19, 21 січня 2010 року.
- ^{xv} Постанова МТКУ №128, 10 березня 2010 року.

- xvi Постанова МТКУ №521, 23 липня 2010 року.
- xvii Постанова МТКУ №851, 25 листопада 2010 року.
- xviii Зміни та доповнення до Тарифної політики на 2009 рік // <http://uz.gov.ua/index.php?m=info.normdocs.tarpolmain.tarpolUZ2007.izmUZ2007&f=Doc.View&p=tpuzzminy.0&lng=uk>; Зміни та доповнення до Тарифної політики на 2010 рік // http://uz.gov.ua/index.php?m=info.normdocs.tarpolmain.tarif_uz_2010.zminy_dop_2010&f=Doc.View&p=zminy_dop_2010_.0&lng=uk
- xix Постанова МТКУ No.881, 7 грудня 2010 року
- xx Указ Кабінету Міністрів України №397, 2 червня 2010 року.
- xxi Указ Кабінету Міністрів України №925, 14 жовтня 2008 року.
- xxii Указ Кабінету Міністрів України №226 від 25 лютого 2009 був анульований.
- xxiii Постанова МТКУ №669, 15 вересня 2010 року
- xxiv <https://tender.me.gov.ua/>
- xxv Матеріали інформаційного агентства Cbonds // <http://www.cbonds.info>
- xxvi Прес-служба УЗ // <http://www.uz.gov.ua/?lng=uk>
- xxvii У 2010 році був відкритий новий термінал F в Борисполі і досягнутий великий прогрес в ремонті злітно-посадкових смуг в Донецьку, Львові та Києві.
- xxviii Закон №2404-VI від 1 липня 2010 року, набув чинності 31 жовтня 2010 року.
- xxix Міжнародний аеропорт Бориспіль і заправки компанії були оштрафовані АМК за монополістичні зловживання, в результаті яких були встановлені високі ціни на пальне в українських аеропортах у порівнянні з іншими.
- xxx У квітні АМК зупинив різне ціноутворення в порту Южний. Крім того, влітку АМК зобов'язав різні регіональні залізничні компанії знизити завищену плату за роботу каси.
- xxxi Восени 2010 року АМК захистив справедливу конкуренцію між приватними та державними операторами, коли дозволив приватній аграрній компанії Нібулон розвивати свій перевалочний комплекс в Миколаївському морському порті. У секторі аеропортів перелік послуг, що надаються суб'єктами природних монополій був визначений Указом Кабінету Міністрів України №590 від 14 липня 2010 року. Отже, тепер КМУ може легше регулювати їх і стимулювати конкуренцію в будь-якому іншому сегменті аеропорту.
- xxxii Частка трьох компаній на ринку склала в 2009 році 48,5%.
- xxxiii Указ КМУ №2174-р, 20 жовтня 2010 року
- xxxiv Указ КМУ №2264-р, 15 грудня 2010 року.
- xxxv Прес-служба МТКУ // <http://www.mtu.gov.ua/uk/news/2010-06-15/17924.html>
- xxxvi Постанова МТКУ №427 від 2 липня 2010 року.
- xxxvii Указ Президента №1085/2010, 9 грудня 2010 року.
- xxxviii Постанова НКРЗ № 52 від 4 лютого 2010 року.
- xxxix Наказ АМК № 305-р від 24 червня 2010 року.
- xl Тариф становив 0.18-0.25 грн/хв за доступ до мережі фіксованого зв'язку і 0,35-0,40 грн/хв за доступ до мобільних мереж // Постанова НКРЗ No.299 від 1 липня 2010 року.
- xlii Постанова НКРЗ No.497 від 4 листопада 2010
- xliii НКРЗ тепер може визначати (без АМК) операторів з ЗВР, тобто операторів, чия частка у загальному обсязі доходів від послуг з пропуску трафіку на цьому ринку становить більше 25%.
- xliv Закон України № 2751-VI від 2 грудня 2010 року.
- xlv Закон України № 2752-VI від 2 грудня 2010 року.
- xlv Постанова НКРЗ No.1607 від 23 липня 2009 року.
- xlvi Прес-служба НКРЗ
[//http://www.nkrz.gov.ua/uk/activities/news/1280230559/](http://www.nkrz.gov.ua/uk/activities/news/1280230559/)
- xlvii Доповідь НКРЗ // <http://www.nkrz.gov.ua/uk/activities/1238055440/>
- xlviii Постанова НКРЗ No.1789 від 10 грудня 2009 року.

- xix Постанова НКРЗ No.348 від 29 липня 2010 року.
- I Указ Кабінету Міністрів України №890 від 29 вересня 2010 року.
- ii Цей принцип означає, що різні технології, які пропонують подібні послуги, повинні регулюватися в подібній манері. Таке регулювання балансує витрати і вигоди як постачальників, так і споживачів, оскільки компанії в рівних ринкових умовах конкурують, і споживачі можуть отримати вигоду від більш широкого вибору і нижчих цін
//ICT Regulation Toolkit
//http://www.ictregulationtoolkit.org/en/Section.1833.HTML.
- iii Раніше вони платили тільки 6% від ліцензійної плати за телефонію.
- liii Закон України №2608-VI від 19 жовтня 2010 року.
- liv Постанова НКРЗ №174 від 15 квітня 2010 року.
- lv Постанова НКРЗ No.363 від 5 серпня 2010 року.
- lvi Закон України №2392-VI від 1 липня 2010 року.
- lvii Постанова НКРЗ No.590 від 23 грудня 2010 року.
- lviii Постанова НКРЗ №483 від 28 жовтня 2010 року.
- lix Указ Кабінету Міністрів України №321 від 23 квітня 2010 року.
- lx Закон України №2755-VI від 2 грудня 2010 року.
- lxi Прес-служба АМК.
- lxii Прес-служба АМК.
- lxiii <http://www.mintrans.gov.ua/uk/news/17163.html>
- lxiv Два транши були відправлені в лютому і травні 2010 року
- lxv У жовтні вона отримала 152,6 м грн з купонною ставкою 17% через публічне розміщення облігацій і в грудні запозичила 200 м грн.
- lxvi http://www.ukrtelecom.ua/about/finance/financial_reports
- lxvii Рішення АМК від 9 березня 2010 року.
- lxviii На його частку припадає 45,3% українського мобільного ринку по числу абонентів (станом на грудень 2010 року).
- lix Рішення АМК від 22 квітня 2010 року.
- lxx Рішення АМК від 19 жовтня 2010 року
- lxxi Централізоване тепlopостачання, водопостачання та каналізація
- lxxii Закон України "Про Національну комісію регулювання ринку комунальних послуг України", № 2479-IV, 09.07.2010
- lxxiii В Україні існує більш ніж 500 компаній централізованого тепlopостачання та більше тисячі компаній водопостачання, тарифи на послуги яких мають встановлюватися комісією. Для цього потрібні значні людські та фінансові ресурси. Ні одного, ні другого не передбачається. Для довідки, регулятор водопостачання у Великобританії здійснює регулювання тарифів приблизно 30 компаній, маючи 200 чоловік персоналу та приблизний бюджет 18 м фунтів на рік.
- lxxiv Іншою причиною значного зростання реального наявного доходу може бути зміна методології, що застосовується Держкомстатом.
- lxxv У 2009 році середня заробітна плата скоротилась на 9,2% в реальному виразі.
- lxxvi Рівень безробіття (МОП) знизився з 9,8% працездатного населення в першому кварталі 2010 року до 8,2% в третьому кварталі.
- lxxvii В грудні 2008 року парламент ухвалив ряд заходів щодо ринку праці, що ускладнили реєстрацію осіб безробітними та передбачили більш жорсткі правила щодо пошуку роботи, участі в громадських роботах, навчання, тощо. Перелік причин для позбавлення статусу безробітного також було розширено. Окремі перепони для реєстрації безробітними в сільській місцевості також було впроваджено (див. Додаток до МЕМУ, №5-2009).
- lxxviii Відповідно до Закону про Оплату праці (№108/95 від 24 березня 1995 року) компанії всіх типів власності повинні сплачувати зарплату на основі тарифної сітки. Тарифна сітка визначається підприємствами у вигляді набору коефіцієнтів. Зарплата працівникам з різними кваліфікаціями визначається як коефіцієнт помножений на базову зарплату (оклад першого тарифного розряду). Вищий коефіцієнт відповідає вищій кваліфікації.

- lxxxix Мінімальна заробітна плата становила 35,1% номінальної середньої заробітної плати на грудень 2010 року.
- lxxx План дефіциту Державного бюджету вказано без врахування рекапіталізації банків.
- lxxxі Закон України про Державний бюджет на 2010 рік №2154-VI від 27 квітня 2010.
- lxxxіі Фактично ПДВ-облігації були випущені в серпні лише на суму 16,4 млрд грн для відшкодування заборгованості з ПДВ, перевіреної станом на 1 січня 2010 року.
- lxxxііі Закон України № 2275-VI від 20 травня 2010.
- lxxxіv Закон України № 2461-VI від 8 липня 2010.
- lxxxv Водночас, мали місце випадки, коли представники бізнесу свідчили про зловживання владою з боку податкових органів, які відмовлялися приймати податкові декларації.
- lxxxvі Річний план надходжень від реалізації надлишкового озброєння та іншого майна ЗСУ склав 4,1 млрд грн.
- lxxxvіі № 2456-VI від 8 липня 2010 року. Бюджетний кодекс був вперше ухвалений у 2001 році.
- lxxxvііі Захищені статі видатків включають заробітну плату, пенсії, соціальну допомога тощо. Вони здебільшого відносяться до поточних видатків.
- lxxxix Закон України № 2856-VI від 23 грудня 2010.
- xc Закон України № 2856-VI від 23 грудня 2010.
- xcі Див Додаток до МЕМУ №12 (122), грудень 2010 року.
- xcіі Закон України "Про внесення змін до Закону про державний бюджет на 2009 рік", №1715-IV, від 8 листопада 2009 року
- xcііі The Resolution of the Cabinet of Ministers, No. 337, from May 12, 2010; Resolution of the Cabinet of Ministers, No. 1056, from November 17, 2010
- xcіv The Law of Ukraine On Unified Social Contribution, No. 2464, from July 8, 2010
- xcv Закон України Про Державний бюджет на 2011 рік, №2857-VI, від 23 грудня 2010 року
- xcvi Постанова Кабінету Міністрів, №1212, від 29 грудня 2010 року
- xcvii Постанова Кабінету Міністрів, №626, від 21 липня 2010 року
- xcviii Оцінку зроблено на основі доступної інформації. Короткострокові позики Казначейства, надані Фонду у 2010 році і не відшкодовані, оцінено у сумі 5,8 млрд грн.
- xcix Інформація Пенсійного фонду / http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=162515&cat_id=94750
- c Закон України, №2461-VI, від 8 липня 2010 року
- сі Спочатку уряд планував погашати заборгованість з ПДВ, що утворилася станом на 1 травня 2010 року. Сума заборгованості на цей період оцінювалася в 20 млрд грн.
- сіі Згідно із додатком до Проекту Закону України «Про Державний бюджет на 2010 рік».
- сііі Видатки на обслуговування боргу становили 3,7% і 5,1% від загальних видатків Державного бюджету в 2008 і 2009 роках відповідно.
- civ Закон України N 2154-VI від 27 квітня 2010 р.
- cv Закон України N 2154-VI від 27 квітня 2010 р. з поправками від 8 липня 2010 р.
- cvі Наказ ФДМУ від 28 вересня 2010 р. N 1405
- cvіі Закон про державний бюджет від 23 грудня 2011 р.
- cvііі Указ Президента України N 1118/2010 від 10 грудня 2010 р.
- cix Показники фінансових результатів надані до оподаткування та без врахування малих підприємств та бюджетних установ. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування (прибуток, збиток) визначається як алгебраїчна сума прибутку (збитку) підприємств від операційної діяльності за звітний період, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат (збитків).

Економічні Тенденції		І кв 10	ІІ кв 10	ІІІ кв 10	ІV кв 10	Чер.	Лип.	Сер.	Вер.	Жов.	Лис.	Грд.
С/госп. виробництво (реальне, кум.)	% дпр	5,3	3,4	-1,3	-1,0	3,4	-0,6	-4,1	-1,3	-1,2	-1,3	-1,0
Пром. виробництво (реальне, кум.)	% дпр	10,8	12,0	10,8	11,0	12,0	11,1	10,9	10,8	10,7	10,6	11,0
Будівництво (реальне, кум.)	% дпр	-21,4	-19,3	-12,6	-5,4	-19,3	-16,7	-14,0	-12,6	-9,0	-8,2	-5,4
Роздрібний товарооборот (реальне, кум.)	% дпр	-2,6	2,3	5,1	7,6	2,3	4,0	4,6	5,1	5,9	6,8	7,6
Середня заробітна плата	грн.	1993	2227	2332	2407	2373	2367	2280	2349	2322	2353	2239
ІСЦ	% дпр	11,0	6,9	10,5	9,1	6,9	6,8	8,3	10,5	10,1	9,2	9,1
ІВЦ	% дпр	18,6	25,5	19,2	18,7	25,5	24,4	23,3	19,2	19,8	18,9	18,7
Експорт (дол. США, кум.)*	% дпр	22,1	28,9	31,6	...	33,5	33,3	33,2	32,1	29,9	29,8	29,0 ^e
Імпорт (дол. США, кум.)*	% дпр	18,5	24,7	34,9	...	29,6	30,1	31,8	32,2	33,5	33,9	35,4 ^e
Баланс торгівлі товарами (кум.)	млрд. дол. США	-1,2	-2,0	-4,8	...	-2,5	-3,5	-4,6	-5,4	-6,9	-8,0	-8,4 ^e
Поточний рахунок, на кінець періоду**	млрд. дол. США	0,0	0,5	-0,3	...	0,5	0,0	-0,6	-0,3	-0,9	-1,4	-2,2
Поточний рахунок (кум.)	% ВВП	-0,7	0,8	-0,3	...	x	x	x	x	x	x	x
Валові міжнародні резерви	млрд. дол. США	25,1	29,5	34,7	34,6	29,5	30,9	32,7	34,7	34,3	33,5	34,6
Грошова база, на кінець періоду	% дпр	12,5	16,3	18,0	15,8	16,3	18,3	20,2	18,0	22,8	18,9	15,8
Сер.відс.ставка за кредитами у грн.	% річних	17,4	14,8	13,0	13,6	14,1	13,5	12,6	13,0	13,1	12,8	15,0
Обмінний курс(міжбанківський), середній	дол. США	8,00	7,92	7,90	7,96	7,91	7,90	7,89	7,92	7,95	7,95	7,97
Обмінний курс(офіційний), середній	дол. США	7,99	7,92	7,90	7,93	7,92	7,90	7,89	7,91	7,91	7,93	7,96
Обмінний курс, середній	євро	11,07	10,10	10,18	10,79	9,67	10,06	10,18	10,29	10,99	10,87	10,50

Джерела: Держкомстат, НБУ, Міністерство фінансів, власні розрахунки,

* Місячні дані наведені тільки для експорту/імпорту товарів (джерело: Держкомстат), кварталні дані наведені для експорту/імпорту товарів та послуг (джерело: НБУ)

** Середньозважена відсоткова ставка за кредитами у гривнях (джерело: НБУ)

^e оцінка НБУ

Основні Економічні Показники		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Номинальний ВВП	млрд. грн.	170,1	204,2	225,8	267,3	345,1	441,5	544,2	720,7	948,1	914,7	1095,0
Номинальний ВВП	млрд. дол. США	31,3	38,0	42,4	50,1	64,9	86,2	107,8	142,7	179,9	117,4	138,0
Зростання ВВП (реальне)	% дпр	5,9	9,2	5,2	9,6	12,1	2,7	7,3	7,9	2,1	-15,1	4,2
Промислове виробництво (реальне)	% дпр	13,2	14,2	7,0	15,8	12,5	3,1	6,2	10,2	-3,1	-21,9	11,2
Сільськогосп. виробництво (реальне)	% дпр	9,8	10,2	1,2	-11,0	19,7	-0,1	0,4	-5,2	17,5	0,1	-1,0
ІСЦ, в середньому за період	% дпр	28,2	12,0	0,8	5,2	9,0	13,5	9,1	12,8	25,2	15,9	9,4
ІСЦ, на кінець періоду	% дпр	25,8	6,1	-0,6	8,2	12,3	10,3	11,6	16,6	22,3	12,3	9,1
ІВЦ, в середньому за період	% дпр	20,9	8,6	3,1	7,6	20,5	16,7	9,6	19,5	35,5	6,5	20,9
ІВЦ, на кінець періоду	% дпр	20,8	0,9	5,7	11,1	24,1	9,5	14,1	23,3	23,0	14,3	18,7
Експорт товарів та послуг (дол. США)	% дпр	17,9	9,5	10,7	24,0	42,6	7,5	13,2	27,5	33,8	-36,7	27,1
Імпорт товарів та послуг (дол. США)	% дпр	18,9	14,1	4,9	28,7	31,3	20,4	22,0	35,5	38,6	-43,1	29,3
Поточний рахунок	млрд. дол. США	1,5	1,4	3,1	2,9	6,9	2,5	-1,6	-5,3	-12,9	-1,9	-2,9
Поточний рахунок	% ВВП	4,7	3,7	7,6	5,9	10,6	2,9	-1,5	-3,7	-7,2	-1,7	-1,7
Чисті прями іноземні інвестиції	млрд. дол. США	0,6	0,8	0,7	1,4	1,7	6,5	5,3	9,2	9,9	4,5	5,7
Міжнародні резерви	млрд. дол. США	1,5	3,1	4,4	6,9	9,7	19,4	22,4	32,5	31,5	26,5	36,7
Дефіцит (профіцит) зведеного бюджету*	% ВВП	-0,7	-1,9	0,8	-0,2	-3,0	-1,9	-0,7	-1,1	-1,5	-2,4	-5,9
Загальний державний борг	% ВВП	45,3	36,5	33,5	29,0	24,7	17,7	14,8	12,5	19,9	33,0	39,5
Зовн. державний борг (загальний)	% ВВП	33,0	26,3	24,1	21,4	18,6	13,4	11,7	9,8	15,0	21,5	25,3
Грошова база, на кінець періоду	% дпр	39,9	37,4	33,6	30,1	34,1	53,9	17,5	46,0	31,5	4,4	15,8
Обмінний курс, середній	дол. США	5,4	5,4	5,3	5,3	5,3	5,1	5,1	5,1	5,3	7,8	7,9
Обмінний курс, на кінець періоду	дол. США	5,4	5,3	5,3	5,3	5,3	5,1	5,1	5,1	7,7	8,0	8,0
Обмінний курс, середній	євро	5,0	4,8	5,0	6,0	6,6	6,4	6,3	6,9	7,7	10,9	10,5
Обмінний курс, на кінець періоду	євро	5,1	4,7	5,5	6,7	7,2	6,0	6,7	7,4	10,9	11,7	10,6

Джерела: Держкомстат, НБУ, Міністерство фінансів, власні розрахунки

* "Мінус" означає дефіцит бюджету

Скорочення

дпк до попереднього кварталу

дпр до попереднього року

дпм до попереднього місяця

кум. кумулятивно

Контакти:

Інститут Економічних Досліджень
та Політичних Консультацій
вул. Рейтарська 8/5-А, 01034 Київ
Тел. (+38044) 278-6342
Факс (+38044) 278-6336
E-mail: institute@ier.kiev.ua
<http://www.ier.com.ua>

Голова Правління - Директор

Ігор Бураковський
burakovsky@ier.kiev.ua

Виконавчий директор

Оксана Кузяків
kuziakiv@ier.kiev.ua

Директор з наукової роботи

Вероніка Мовчан
movchan@ier.kiev.ua

Німецько-Український Аграрний Діалог

Хайнц –Вільгельм Штрубенхофф
Голова проекту
Strubenhoff@ier.kiev.ua

Ірина Славінська
slavinska@ier.kiev.ua

Олег Нів'євський
nivyevs'kiy@ier.kiev.ua

Юстина Ярошевська
Jaroszevska@ier.kiev.ua

Анна Кузнецова
Kuznetsova@ier.kiev.ua

Сергій Кандул
kandul@ier.kiev.ua

Центр економічних досліджень

Олександра Бетлій
betliy@ier.kiev.ua

Віталій Кравчук
Kravchuk@ier.kiev.ua

Дмитро Науменко
naumenko@ier.kiev.ua

Ольга Мегада
meгада@ier.kiev.ua

Роман Возняк
voznyak@ier.kiev.ua

Алла Кобилянська
kobylyanskaya@ier.kiev.ua

Катерина Куценко
kutsenko@ier.kiev.ua

Катерина Пількевич
pilkevich@ier.kiev.ua

Наталія Сисенко
sysenko@ier.kiev.ua

Анна Чухай
chukhai@ier.kiev.ua

Центр політичних досліджень

Євгеній Раздорозний
razdorozhny@ier.kiev.ua

Катерина Шинкарук
shynkaruk@ier.kiev.ua

Центр досліджень сучасного суспільства

Ірина Федець
fedets@ier.kiev.ua

Яна Дворак
yevseyeva@ier.kiev.ua

Застереження

Публікація «Економічні підсумки для України», розроблена Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій, має виключно інформаційний характер. Судження, представлені у цій публікації, відображають нашу точку зору на момент опублікування та можуть бути змінені без попередження. Хоча ми доклали самих ґрунтовних зусиль для підготовки якомога точнішої публікації, ми не беремо на себе жодної відповідальності за можливі помилки. Інститут не несе зобов'язань за будь-які збитки чи інші проблеми, які виникли прямо чи опосередковано через використання будь-яких показників цієї публікації. Копіювання без попереднього узгодження заборонено. В разі цитування обов'язковим є посилання на Інститут економічних досліджень та політичних консультацій.

ПУБЛІКАЦІЇ ІНСТИТУТУ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ

Місячний економічний моніторинг України (МЕМУ) з додатком

МЕМУ містить місячний огляд і короткий аналіз ключових заходів економічної політики та статистичних даних, які були оприлюднені протягом попереднього місяця. Додаток до МЕМУ містить розширеним аналіз однієї важливої події в українській економіці. Інститут випускає 12 випусків МЕМУ на рік, які доступні на умовах передплати.

Макроекономічний прогноз України

Макроекономічний прогноз України включає прогноз ВВП та його компонентів, фіскальних індикаторів, платіжного балансу, інфляції, обмінного курсу на поточний та наступні роки. Випускається 12 випусків на рік – 4 квартальні випуски та 8 оновлень з короткими коментарями, – які доступні на умовах передплати.

Моніторинг інфраструктури України (МІУ)

МІУ є щорічним звітом, який містить дані про стан реструктуризації шести секторів інфраструктури в Україні. Інформацію представлено у стандартизований спосіб, який дозволяє порівнювати зміни у відповідних галузях. Розглянуті показники є якісними та розділяються на три загальні категорії: (1) комерціалізація, (2) тарифна реформа, (3) регуляторний та інституційний розвиток. Двадцять один індикатор дозволяють проводити економічний та стратегічний аналіз на різних рівнях узагальнення. У вільному доступі.

Економічні Підсумки для України

Економічні підсумки містить огляд і короткий аналіз ключових економічних показників та заходів економічної політики року. Публікується в січні, використовуючи наявні дані та річні оцінки, та оновлюється у травні, коли оприлюднюється переважна більшість даних щодо минулого року. Публікація доступна на основі передплати.

Дослідження ділової активності

Дослідження ділової активності складаються з двох окремих опитувань. Перше дослідження – промисловість – здійснюється на основі опитування керівників підприємств переробної промисловості. Друге – банки – основане на опитуванні керівників банків. Щороку публікується чотири випуски Досліджень ділової активності для кожного з секторів, які доступні на умовах передплати.

Консультативні роботи

Консультативні роботи є спільним продуктом Німецької консультативної групи з питань економічних реформ в Україні та ІЕД, метою якого є надання рекомендацій щодо економічної політики для українських політиків. Рекомендації розробляються на основі детального аналізу ситуації в Україні, сучасної економічної теорії та найкращих міжнародних прикладів. Роботи доступні для політиків та – через певний час – для громадськості. Перелік нещодавно завершених консультативних робіт включає:

- Наслідки останніх подій на світовому та європейському ринках природного газу для України, Георг Захманн та Дмитро Науменко, консультативна робота РР 06, серпень 2010 року
- Реформування спрощеної системи оподаткування для приватних підприємців в Україні, Рікардо Джуччі, Роберт Кірхнер, Олександра Бетлій та Томас Оттен, консультативна робота РР 05, серпень 2010 року
- Просування інвестицій в Україні: план перезавантаження, Александер Кнут, Рікардо Джуччі та Ганна Чухай, консультативна робота РР 04, серпень 2010 року
- Криза кредитування в Україні: факти, причини та шляхи відновлення, Рікардо Джуччі, Роберт Кірхнер та Віталій Кравчук, консультативна робота РР 03, червень 2010 року
- Торговельна політика України: Стратегічні аспекти та наступні кроки, які треба здійснити, Вероніка Мовчан, Рікардо Джуччі та Катерина Куценко, консультативна робота РР 02, квітень 2010 року
- Зміна системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні: Економічна необхідність і практичні кроки до реформи, Роберт Кірхнер, Томас Оттен та Рікардо Джуччі, консультативна робота РР 01, квітень 2010 року
- Перспективи розвитку сектору енергетичного вугілля в Україні – настав час для реформи, Роберт Кірхнер, Томас Оттен та Рікардо Джуччі, консультативна робота РР 09, грудень 2009 року
- Адекватність офіційних резервів в Україні: аналіз та рекомендації, Вероніка Мовчан, Роберт Кірхнер та Рікардо Джуччі, консультативна робота РР 08, листопад 2009 року
- Експорт електроенергії до ЄС – більше, ніж зміна частоти струму, Георг Захманн та Дмитро Науменко, консультативна робота РР 07, листопад 2009 року